

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nermin BİLEK

**2008 Küresel Kriz Sürecinde Türkiye’de Ekonomiyi Canlandırma Paketinin
Oyun Teorisi İle İncelenmesi**

Maliye Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nermin BİLEK

**2008 Küresel Kriz Sürecinde Türkiye’de Ekonomiyi Canlandırma Paketinin
Oyun Teorisi İle İncelenmesi**

Danışman

Doç. Dr. Zeliha GÖKER

Maliye Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nermin BİLEK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Doç. Dr. Süleyman Akdoğan

Üye (Danışmanı)

: Doç. Dr. Zeliha GÖKELİ

Üye

: Dr. Karay Duman KÖR

Tez Konusu: 2008 küresel kriz sürecinde Türkiye'de Ekonomiyi Canlandırma
Politikalarının etkin teorisi ile incelenmesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29/12/2011

Mezuniyet Tarihi : 09/01/2012

Prof.Dr.Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

oyun TEORİSİ VE OyUNCU MERKEZLİ KURUMCU YAKLAŞIM

1.1 Oyun Teorisi	4
1.1.1 Klasik Oyun Teorisinin Tarihsel Gelişimi	7
1.1.2 Denge Noktası	8
1.1.2.1 Toplamı Sıfır Olan Oyunlar (Minimax Yöntemi)	9
1.1.2.2 Toplamı Sıfır Olmayan Oyunlar (Nash Dengesi)	10
1.1.2.2.1 Rekabetçi Oyunlar	12
1.1.2.2.2 İşbirlikçi Oyunlar	15
1.1.2.2.2.1 Tekrarlayan Mahpuslar Çıkmazı	18
1.1.3 Harsanyi Dönüşümü	19
1.1.4 Oyun Teorisinin İktisadi Analize Etkisi	21
1.2 Oyuncu Merkezli Kurumcu Yaklaşım	23
1.2.1 Oyuncuların Belirlenmesi	24
1.2.1.1 Komposit (Birleşik) Oyuncular	26
1.2.1.2 İşveren Örgütleri (Çıkar Grupları)	28
1.2.1.3 Siyasi Partiler	29

İKİNCİ BÖLÜM
KÜRESEL KRİZ SÜRECİNDE EKONOMİYİ CANLANDIRMA
PAKETİNİN OYUN TEORİSİ İLE İNCELENMESİ

2.1 Ekonomik Kriz	34
2.1.1 Meşruiyet Krizi	35
2.1.2 İşsizlik Krizi	37
2.1.3 Kaynak krizi	39
2.1.3.1 Suçlama Oyunu	40
2.2 Küresel Kriz ve Türkiye’de Ekonomiyi Canlandırma Paketi Süreci	43
2.2.1 Karar Alma Sürecinde Türkiye’de Oyuncular	43
2.2.2 Küresel Kriz Başlangıcı ve Kamuya Yansıyan Örgüt Davranışları	46
2.2.2.1 İşveren Örgütleri ve Hükümet Arasında Pazarlık Süreci	49
2.2.2.2 Ekonomiyi Canlandırma Paketi	58
2.2.2.2.1 Piyasa Etkisi; Beyaz Eşya Sektörü	59
2.2.3. Ekonomiyi Canlandırma Paketinin Oyunculara Mali Etkisi	66
SONUÇ	69
KAYNAKÇA	72
ÖZGEÇMİŞ	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Dinamik Oyun Ağacı	14
Şekil 1.2. Rekabetçi Demokrasi Asimetrik Toplamı Sıfır Oyun	30
Şekil 2.1. Normatif Sistemin Unsurları	35
Şekil 2.2. Temsili Stratejiler	42
Şekil 2.3. Pazarlık Oyunu 1	51
Şekil 2.4. Pazarlık Oyunu 2	55
Şekil 2.5. İzleme Oyunu Başlangıcı	62
Şekil 2.6. İzleme Oyunu	63
Şekil 2.7. İzleme Oyunu- Asimetrik Seçim	65

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Toplamı Sıfır Olan Oyun	9
Tablo 1.2. Toplamı Sıfır Olmayan Oyun	11
Tablo 1.3. Kesin Başat Strateji	13
Tablo 1.4. Mahpuslar Çıkmazı	16
Tablo 1.5. Tekrarlayan Mahpuslar Çıkmazı	18
Tablo 2.1. Örgüt Davranışları ve İktisadi Gelişmeler	47
Tablo 2.2. Tüm Oyuncuların Kazançları	57
Tablo 2.3. Vergi İndirimi Oranları	59
Tablo 2.4. Beyaz Eşya Sektörü Aylık Satış Rakamı ve Fiyatı	60
Tablo 2.5. Sabit Fiyatlarla Dönemler Bazında Meydana Gelen Değişim	61
Tablo 2.6. Ekonomiyi Canlandırma Paketinin Oyunculara Mali Etkisi	67

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’de, 2007/8 küresel krizin etkilerini hafifletmek amacıyla 16 Mart 2009 tarihinde uygulamaya konulan “ekonomiyi canlandırma paketi”, oyun teorisi bakış açısıyla incelenmiştir. Bu amaçla iktisadi ve siyasi tercihleri açıklamak için kıt kaynaklar üzerinde çatışan oyuncuların karar alma süreçlerini değerlendiren klasik oyun teorisi araçları kullanılmıştır. Oyuncuların belirlenmesinde, oyuncu merkezli kurumcu yaklaşımdan yararlanılarak komposit oyuncular, siyasi örgütler ve işveren örgütleri tanımlanmıştır.

Oyuncuların öznel kriz tanımlarına bağlı kalarak ekonomik kriz dönemlerinde oyuncuların kendi kazançlarını çoklaştıracak şekilde yapabileceği tercihler teorik çerçevede açıklanmıştır. Küresel krizin başladığı dönem Türkiye’de hükümet ile işveren örgütleri arasındaki ilişki pazarlık oyunu ile modellenmiştir. Ekonomiyi canlandırma paketinin kabul edilmesiyle ortaya çıkan etkiler, beyaz eşya sektörü verileri dikkate alınarak izleme oyunu ile modellenmiştir. Model içerisinde oyuncuların tercihleri ve elde ettikleri kazançlar neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilmiş, canlandırma paketinin oyuncuların kazançlarında yarattığı mali etki ve vergi indiriminden yararlanan oyuncular incelenerek, oyuncuların tercihleri doğrultusunda birbirlerine karşı sergiledikleri davranışın işbirlikçi ve çatışmacı doğası değerlendirilmiştir.

Bu süreçte bazı oyuncuların pazarlık yaparak ya da diğer oyuncuların yaptıkları tercihleri izleyerek kendi kazançlarını çoklaştıracak kararları alma gücüne sahip oldukları, eksik bilgiye sahip olan oyuncuların ise ters seçim yaparak kendi kazançlarını olumsuz yönde etkileyebildikleri tespit edilmiştir.

Oyuncuların birbirlerine karşı sergiledikleri davranışlara göre işveren örgütleri ile hükümet pazarlık ile işbirliği noktasına gelmiştir, özel kesim ve hükümet almış oldukları kararlarla komposit oyunculara (bireylere) karşı rekabetçi davranmıştır, komposit oyuncular ise uzlaşmacı davranış sergilemiştir. Rekabetçi davranış sergileyen oyuncular karşısında uzlaşmacı olan komposit oyuncular en fazla maliyete katlanan oyuncu olmuştur.

SUMMARY

In 2008 Global Crisis Process, the Examination of Economic Stimulus Package in Turkey by Using Game Theory Approach

In this study, the “economic stimulus package” put into effect on 16 March 2009 to lessen the impacts of 2007/8 global crisis is investigated from the game theoretical perspective. For this purpose, classical game theory instruments that utilize the decision making process of conflicting players over scarce resources is used in order to explain economical or political preferences. As for the identification of the players, actor centered institutionalism is utilized to predefine composite players, political and employer organizations. The players’ exhibited behaviors during crisis periods and reference system rules that effect the decision making process have been explained.

Adhering to players’ subjective definition of crisis, the preferences that could increase their gains during economic crisis periods are explained in theoretical frame. The relationship between the Turkish government and employer organizations during the beginning of the economic crisis period is modelled using the bargaining game. The effects that emerged admission of the economic stimulus package is modelled using the screening game with respect to the data gathered from the white goods sector. Inside the model, players’ preferences and gains obtained are interpreted within cause and effect relationship, the effect of economic stimulus package on players’ financial gains and the players that benefited from tax reductions are inspected to evaluate the cooperative and conflicting nature of players’ portrayed behaviors against each other in accordance with their preferences.

Within that period, while some players are found to have the power to increase their gains by bargaining or monitoring other players’ preferences, others with incomplete information are found to make adverse selection that had negative impacts on their gains.

Due to the nature of behaviors exhibited by players toward one another, employer organizations reach to a point of bargaining and cooperating with the government. The government and the private sector took a competitive stand point against the composite players (individuals) with their decisions while the composite players acting reconciliatory. Composite players with their reconciliatory acts were the ones enduring the highest cost against the players acting competitively.

ÖNSÖZ

Çalışmalarım süresince engin hoşgörü ve sabrıyla beni yönlendiren tez danışmanım, hocam Doç. Dr. Zeliha GÖKER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Değerli fikirlerinden yararlandığım Doç. Dr. Süleyman ULUTÜRK, Dr.Servet AKYOL ve tezimi titizlikle okuyan Dr.Mesut SERT'e teşekkür ederim.

Akdeniz Üniversitesi Maliye bölümünde benden manevi desteklerini esirgemeyen aynı mesai saatini paylaştığım ve paylaşmakta olduğum araştırma görevlisi arkadaşlarım; Kutlu DANE, İclal DAĞLIOĞLU, E. Efecan AKTAŞ ve Sema DİRGEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez araştırmamı yaptığım süreçte beni destekleyen, fikir veren dostlarım Y.Selim ÖZDEMİR, Çınar DİRİM ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan kıymetli aileme teşekkür ederim.

Nermin BİLEK

GİRİŞ

Bu çalışmada, 2008 küresel kriz döneminde Türkiye’de krize önlem olarak ekonomiyi canlandırma paketinin kabul edilme süreci incelenerek iktisadi yaşamda karar alıcıların tercihleri oyun teorisi bakış açısıyla incelenmektedir. 09/2008 tarihinden başlayarak ekonomiyi canlandırma paketinin son uygulanma tarihi olan 09/2009’a kadar geçen bir yıllık süreçte meydana gelen gelişmeler oyun modelleri ile değerlendirilmiştir. Kriz döneminin oyun teorisi ile analizinin yapılabilmesi amacıyla birinci bölümde klasik oyun teorisinin tarihsel gelişimine ve standart modellerin yapılanma sürecine değinilmiştir. Toplamı sıfır olan oyunlarda denge noktasını veren minimaks yöntemi ve toplamı sıfır olmayan oyunlarda Nash dengesi açıklanmaktadır. Toplamı sıfır olmayan oyunlarda statik oyunların çözülme şekli ve dinamik oyunların geriye tümevarım yöntemi ile çözülmesi örneklerle açıklanmıştır. Oyuncuların birbirlerine karşı sergiledikleri davranışlar doğrultusunda elde ettikleri kazançlara göre işbirlikçi ve rekabetçi davranış tanımlanmıştır. John Harsanyi’nin standart modellere eksik bilgiyi, riski ve belirsizliği bir parametre olarak eklemesiyle gerçek yaşam modellerinin ve sosyal olguların oyun modellerinde gösterilmesi açıklanmıştır.

Toplumsal yaşamı düzenleyen kurumları ve kuralları dışlamadan karar alıcıların uygulanan politikalar üzerinde etkisini inceleyen oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım doğrultusunda oyuncular belirlenmiştir. Toplumsal yaşamda aktif yeri olan ve birbiriyle etkileşim halinde olan oyuncuların davranışlarını şekillendiren sistem kuralları tanımlanmıştır. Bu bağlamda ekonomi politikalarının belirlenmesinde etkili oyuncular; komposit oyuncular, işveren örgütleri ve siyasi partiler olarak kavramsallaştırılmıştır.

İkinci bölümde ekonomik kriz, karar alma süreçlerini etkileyen, beklenmeyen ve tüm sosyal sistemi etkisi altına alan bir durum olarak ifade edilmesi nesnel kriz tanımı olarak değerlendirilmiştir. Ekonomik kriz dönemleri oyuncuların yapmış oldukları tercihlerin belirleyicisi olarak öznel kriz tanımları açıklanmıştır. Serbest piyasa koşulları çerçevesinde şekillenen ekonomik sistem ile siyasi sistem arasındaki karşılıklı bağımlılık doğrultusunda hükümetlerin ekonomik krize müdahalesinin nedeni meşruiyet krizi ile açıklanmaktadır.

Kriz dönemlerinde fırsat arayan kesimlerin hükümetlere “suçlama oyunu” ile baskı oluşturmalarına ve hükümetlerin uygulayabileceği stratejilere değinilerek, Türkiye’de iktisadi ve siyasi karar alıcılar tanımlanmıştır. Bu doğrultuda siyasi kararlardan sorum 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Adalet ve Kalkınma Partisi, siyasi sistem üzerinde baskı oluşturma gücü olan işveren örgütlerinden TÜSİAD ve MÜSİAD ele alınmıştır.

2008 küresel kriz sürecinde kamuoyuna yansıyan gelişmeler teorik çerçevede değerlendirilerek, işveren örgütlerinin kriz döneminde dış kaynağı talep etmesi ve mevcut hükümetin krizin varlığını reddetmesi pazarlık modeli ile gösterilmiş, karar alıcıların elde edebileceği olası sonuçlar üzerinde durulmuştur. Ekonomiyi canlandırma paketi ile belirli sektörlerde yapılan ÖTV ve KDV indirimi, beyaz eşya sektörü verileri ele alınarak izleme oyunu ile modellenmiştir. Karar alıcı konumu itibariyle güçlü konumda olan oyuncuların diğer oyuncuların kazançları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

09/2008 ile 09/2009 arasında geçen süreç içerisinde oyuncuların birbirlerine karşı sergiledikleri davranışların işbirlikçi ya da çatışmacı doğasına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OYUN TEORİSİ VE OYUNCU MERKEZLİ KURUMCU YAKLAŞIM

Bu bölümde öncelikli olarak oyun kuramının iktisadi kararları ve karşılıklı bağımlılığı tanımlayıcı bir yöntem olarak ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi açıklanacaktır. Kıt kaynakların paylaşım sürecini inceleyen klasik oyun teorisine göre modelleme yapabilmek için gerekli olan unsurlar ve oyun modellerinin sistematik araçlarına değinilecektir. Karşılıklı etkileşim halinde bulunan bütün oyuncular için en fazla kazancı sağlayan denge noktası toplamı sıfır olan oyunlar ve toplamı sıfır olmayan oyunlar başlıkları altında açıklanacaktır. Bu doğrultuda toplamı sıfır olan oyunlarda John Von Neumann'ın minimaks teoremi ve toplamı sıfır olmayan oyunlarda Nash dengesi tanımlanacaktır. Toplamı sıfır olmayan oyunlarda, oyuncuların karar alma zamanına göre modellenen dinamik ve statik oyunların çözümlemesi örnekler üzerinden açıklanacak ve işbirliğinin hangi durumlarda ortaya çıktığı mahpuslar çıkmazı ile anlatılacaktır.

Standart oyun modellerine Harsanyi dönüşümünün uygulanması ile risk, belirsizlik ve eksik bilgi gibi oyuncular tarafından kontrol edilemeyen değişkenlerin modeller içerisinde değerlendirilmesi açıklanacaktır. Herhangi bir problem ile ilgili gerekli ayrıntıları ekleyerek, geniş anlamda analize imkân tanıyan oyun kuramının iktisadi analize etkisi ve gerçek yaşamı tanımlama gücüne değinilecektir.

Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım çerçevesinde, kurumlar ve örgütler arasındaki ilişki açıklanacak ve aynı kurumlar tarafından yönetilen bireylerin davranışlarına değinilecektir. Kurumlar ve örgütler vasıtası ile belirlenen oyuncular, siyasi partiler, çıkar grupları ve komposit oyuncular olarak üç başlık altında sınıflandırılacaktır. Karar alma süreçlerinde oyuncuların amaçları, kullandıkları kaynaklar ve yaptıkları tercihlerin belirleyicisi olan unsurlara değinilecektir.

1.1. Oyun Teorisi

Oyun teorisi, kaynakların k t olduğu bir ortamda iki ya da daha fazla sayıda karar alıcının paylaşım sürecini inceleyen bir disiplindir. Oyun modellerinde karar alıcılar ‐oyuncu‐ olarak adlandırılmakta ve bu oyuncular belirli bir kazancı elde etmek amacıyla tercih yapmaktadırlar. Bir oyuncunun yapmış olduğu tercihin stratejik anlam taşıması için belirli bir kazancı elde etme amacı taşıması gerekir ve kazancın belirleyicisi sadece kendi tercihi değil aynı zamanda etkileşim halinde olduğu diğer oyuncuların almış olduğu kararlardır. Gerçek yaşamda herhangi bir olay ile ilgili karar alma süreçleri ve oyuncuların kazançlarında meydana gelen değişiklik bir oyun gibi düşünülerek analiz yapılmaktadır. Oyuncular arasında karşılıklı bağımlılık vardır ve kaynak paylaşımında kendileri için en yüksek kazancı sağlamak amacıyla olan karar alıcılar birbirleriyle çatışmakta ya da işbirliği yapmaktadırlar. Oyun teorisi terminolojisine göre oyuncuların rekabet etmesi kaynaklar üzerinde ‐çatışma‐ anlamına gelmektedir (Bierman&Fernandez, 1998, s.4).

İktisadi alanda oyun teorisinin kullanılma amacı ise evrensel bir ekonomi kuramı kurmak yerine, oyuncular, başka ifade ile karar alıcılar için neyin doğru olduğunu göstermeye çalışarak bir tanımlama yapmaktır. John Von Neumann ve Morgenstern (1953) ekonomi biliminin evrensel bir kuram geliştirmeyeceğini, eğer belirli bir zaman dilimi için tüm dünyaya uygulanabilir bir kuram geliştirilirse sonsuza kadar geçerliliğini koruyamayacağını savunarak ekonominin evrimsel bir süreçte olduğunu vurgulamışlardır. Ekonomistlerin gerçek yaşam ile ilgili yaptıkları iktisadi analizler tüm değişkenleri kapsayacak şekilde tam olarak tanımlanamamaktadır ve ekonomistler karşılıklı etkileşim hakkında sınırlı bilgiye sahiptirler. Karar alıcıların davranışlarının ve karşılıklı etkileşimin sürekli değişmesi ekonomi biliminin hızlı bir şekilde yapılanmasına izin vermemektedir. Ekonomi modellerinde önemli değişkenlerin dışlanması ve sürekli değişimin olması evrensel bir kuramın veya sistemin yapılandırılmasını başarısız kılmaktadır. Sosyal mübadelenin olduğu bir ekonomide karar alma sürecini etkileyen birçok unsur vardır. İktisadi olayları tanımlama aracı olan oyun teorisine göre karar alma sürecini etkileyen önemli unsurlar ve sosyal olgular iktisadi modeller içerisinde değerlendirilmelidir (Neumann & Morgenstern, 1953, s.5-7).

20.yy içerisinde matematikçiler ve ekonomistler tarafından temeli atılan oyun teorisinin amacı gerçek yaşamdaki olaylarda oyuncuların rekabet ederken uyguladığı stratejilerin, taktiklerin ve çabaların mantığını ortaya koymaktır (Geçkil&Anderson, 2010, s.2). Oyun Teorisi zmlemesinde matematiksel modellerden yararlanıldığı için pozitif bir disiplindir, diğer taraftan gerçek dünyada yaşanan olaylarda neyin yanlış olduğunu ve ne olması gerektiğini gösterdiği için normatiftir. Oyun teorisi ve ekonomi sentezi ekonomi meselelerine

bakışı ve bu meseleleri anlama kabiliyetini önemli ölçüde artırmıştır. Oyun teorisi belirli bir problem için karar alma sürecini etkileyen gerekli ayrıntıları ekleyerek iktisadi analizin aracı olarak çalışmaktadır (Kreps, 1990, s.7-9).

Oyun teorisi, oyuncuların karar alma süreçlerine etki eden ve oyuncular arasında çatışmaya neden olan unsurlar göz önüne alındığında; klasik oyun teorisi ve geliştirilmiş oyun teorisi olarak iki başlık altında sınıflandırılabilir.

Klasik oyun teorisi; oyuncuların yapabilecekleri hamlelerin karşılıklı etkileşimi sonucunda en fazla kazancın elde edilebileceği noktaları göstermektedir. Oyuncular arasında çatışmanın nedeni ve oyuncuların karşılıklı yapmış oldukları tercihleri doğrudan etkileyen kıt kaynaklar üzerinde rekabettir. Karmaşık yapıya sahip olan karşılıklı etkileşim sonucunda en fazla kazancı elde edebilmek için oyuncular rasyonel kararlar almalıdırlar. Klasik oyun teorisi, oyuncuların elde edebileceği kazançlara odaklanarak tüm oyuncular için en iyi olan denge noktası arayışındadır.

Genleştirilmiş oyun teorisi klasik oyun teorisinin aksine; oyuncuların kararlarının temel belirleyicisinin kazançlar olduğu görüşüne ve tüm oyuncular için iyi olan denge noktası arayışına karşı çıkmaktadır. Genleştirilmiş oyun teorisi analizlerinde yöntem olarak metodolojik bireysellik¹ kullanarak, karar alma sürecinde çatışan unsurun bireylerin rolleri olduğunu ve oyuncu davranışının sahip olunan role göre şekillendiğini savunmaktadır. Bir oyun tanımlamasında oyuncuların rol bütünlüğünü oluşturan parçalar normlar ve değerlerdir. Bireyin karar alma sürecini etkileyen kazancı değil, sosyal ilişkilerle şekillenen rolleridir. Sosyal ilişkilerin rekabetçi ya da hiyerarşik kurulumuna bağlı olarak bireyler farklı rol ve davranış göstermektedirler. Genleştirilmiş oyun teorisi, oyun modellerinde bireyin rollerini birer oyuncu gibi ele alarak analiz yapmaktadır;

Rol(Birey); (düşük gelirli tüketici, üretici, yönetici, işçi, din adamı, aile üyesim)

Oyun teorisi modeli içerisinde oyuncu; Birey=Rol (x), Birey=Rol(y) olarak gösterilir ve model içerisinde bireysel rollerin çatışması ya da iş birliği incelenir.

Bir birey birden fazla role sahiptir ve kuralları belirlenmiş model içerisinde bireyin üstlendiği rol karar alma sürecini etkileyecektir. İktisat, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarında bir analiz yöntemi olarak kullanılan geliştirilmiş oyun teorisi, oyuncu

¹ Metodolojik Bireysellik, sosyal bilimlerde bütün tanımlamaları bireylerin tepkileri ve davranışları açısından ele alan yöntemdir (Arrow, 1994, s.1).

kazançlarından daha çok toplumsal rolleri vurgulamaktadır (Burns&Roszkowska, 2005, s.7-25).

Metodolojik bireysellik yöntemini kullanan geliştirilmiş oyun teorisi normlar ve değerler gibi normatif unsurlara yönelmektedir. Klasik oyun teorisi ise iktisadi karar alıcıların davranışlarını gözlemleyerek kaynak paylaşımı süreci içerisinde işbirliği ve çatışmanın doğasını ortaya koymaya çalıştığı için daha çok iktisat alanında kullanılan yaygın bir analiz yöntemidir. Klasik oyun teorisinin geliştirilmiş oyun teorisinden diğer farkı ise birey dışında şirketler, ülkeler gibi karar alıcıların da modeller içerisinde gösterilebilmesidir. Klasik oyun teorisi analizi;

- a) Notasyonlarla iktisadi ve sosyal olguları basitleştirerek verir.
- b) Mantıksal muhakeme ile test eder.
- c) Gerçek yaşamı gözlemleyerek iktisadi varsayımları sınar (Kreps, 1990, s.7-9).

Von Neumann ve Morgenstern'in toplamı sıfır olan oyun modelleri üzerine yaptıkları çalışmalarla karmaşık yapıya sahip olan karşılıklı etkileşimin analitik analizi mümkün olmuştur. Oyun modellerinde kullanılan temel araçların tanımlanmasıyla oyun kuramı bir disiplin olarak hızlı bir şekilde yükselmiştir. John Nash, karar alma sürecinde oyuncuların birbirlerinin davranışlarını hesap ederek rekabet etmeleri durumunda paylaşılması gereken kaynaktan herkesin pay alacağını, bu durumda oyunların toplamı sıfır olamayacağını savunarak Nash dengesini tanımlamıştır. Albert Tucker mahpuslar çıkmazı ile toplamı sıfır olmayan oyunlarda oyuncuların rekabet yerine işbirliği yapmaları durumunda daha fazla kazanç elde edebileceklerini göstermiştir.

John C. Harsanyi, oyun kuramının sosyal bilimi ve gerçek yaşamı açıklayıcı gücü olması gerektiğini savunarak eksiksiz bilgi ile oynanan standart modelleri eleştirmiştir. Standart oyun modellerine yeni parametreler ekleyerek eksik bilginin ve belirsizliğin karar alma sürecine ve kaynak dağılımına etkisini oyun modellerinde göstermiştir. Modellere oyuncuların kontrol edemediği ancak oyuncuların kazancını etkileyen doğa faktörünün eklenmesine "Harsanyi Dönüşümü" denilmektedir ve standart model gerçek yaşam problemini tanımlayacak şekilde dönüştürülmektedir (Rasmusen, 2005, s.51).

Birçok bilim insanının yaptığı katkılarla dinamik oyunun, statik oyunun, eksik bilginin oyun modeli olarak gösterilmesi ile klasik oyun teorisi gerçek yaşamda iktisadi ve sosyal unsurlara uygulanabilir bir analiz yöntemi haline gelmiştir.

1.1.1. Klasik Oyun Teorisinin Tarihsel Gelişimi

John Von Neumann ve Morgenstern, kendi kazançlarını çoklaştırmaya çalışan oyuncular vasıtasıyla karşılıklı bağımlılığın ve stratejik etkileşimin “oyun” olarak modellemesini yapan ve oyun kuramının oyuncular, stratejiler, kazançlar gibi sistematik araçlarını geliştiren ilk bilim insanlarıdır. John Von Neumann ve Morgenstern’in 1944 yılında yayınladıkları “Theory of Games and Economic Behaviour” isimli kitabında oyun kuramının tam olarak tanımı yapılmış ve sınırı çizilmiştir. Ancak “oyun” kavramının klasik tanımı yapılmadan önce karşılıklı bağımlılığın ve stratejik etkileşimin çalışılması uzun bir tarihe sahiptir (Dimand&Dimand, 1996, s.1-2).

Sun Tzu’nun 3.yy’da yazdığı “the art of war” kitabında “toplamı sıfır” kavramı vardır. Cournot, Edgeworth, Böhm-Bawerk gibi ekonomistler de piyasa katılımcıları arasında stratejik etkileşimi hesap etmişlerdir (Schmidt, 2002, s.13). Cournot 1838 yılında monopoli, duopoli ve iki yanlı monopoli çalışmalarında ekonomik problemlerin matematiksel, grafiksel gösterimi yanında temelde oyun kuramının çalışma alanı olan kendi çıkarlarını çoklaştırmaya çalışan temsilcilerin stratejik karşılıklı bağımlılığını değerlendirmektedir. Augustin Cournot duopol piyasa yapısında firmaların üretim kararlarını matematiksel olarak açıklamak için geliştirdiği modelde bir firmanın kârının belirleyicisinin rekabet ettiği firmanın üretim kararı olduğunu savunmaktadır (Bierman&Fernandez, 1998, s.33). Oyun kuramının tanımının yapılmasıyla Cournot Duopolindeki denge noktası daha sonra Cournot-Nash dengesi olarak adlandırılmış ve “oyun” kavramını kullanmadan ancak, oyun kuramının mantığı çerçevesinde piyasayı değerlendiren ilk kişi olmuştur (Dimand&Dimand, 1996, 18).

Jon Von Neumann ve Oskar Morgenstern’in “Theory Of Games and Economic Behaviour” (1944) kitabında stratejik oyunları ve fayda aksiyomlarını tanımlamasıyla oyun teorisi bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. 1950 yılında John Nash’in işbirlikçi pazarlık oyunları ve işbirlikçi olmayan oyunların genel kavram ve araçlarını geliştirmesiyle oyun kuramı hızlı bir yükselişe geçmiştir ve bütün oyunlarda “Nash Dengesi” olarak bahsedilen nokta 1951 yılında tanımlanmıştır. John Von Neumann’ın ve John Nash’in oyun modellerinde oyuncuların eksiksiz bilgiye sahip oldukları varsayılmaktadır (Dimad&Dimand, 1996,s.155).

1957 yılında R.Luce ve H.Raiffa tarafından yayınlanan “Games and Decisions” adlı kitapta, oyuncuların kazançları ve oyun kuralları hakkında tam bilgiye sahip oldukları varsayılarak modelleme yapılmasının gerçekçi olmadığı, bunun ciddi bir idealleştirme olduğu belirtilmiştir. John C. Harsanyi 1966 yılında bu düşüncenin devamını getirerek eksik ve asimetric bilgi ile oynanan oyunları geliştirmiştir (Dimand&Dimand, 1996, s.17-18).

Günümüze kadar da birçok matematikçi, ekonomist ve siyaset bilimci oyun teorisi ile ilgili önemli çalışmalar yapmış ve bu kurama katkıda bulunmuştur (Geçkil&Anderson, 2010, s.5).

1.1.2. Denge Noktası

Ekonomide en sık kullanılan tekniklerden bir tanesi matematiksel araçlar kullanılarak yapılandırılan fonksiyonlarda sabit bir nokta arayışıdır. Bu sabit nokta matematiksel olarak ekonomik sorunların çözümündeki denge noktasını vermektedir. John Nash ve John Von Neumann, bir oyuncunun etkileşim halinde olduğu diğer oyuncular tarafından alınabilecek kararların kendi kazancında yaratacağı değişikliği değerlendirerek, oyuncular için rasyonel olan ve en fazla kazancı sağlayan denge noktasını tanımlamışlardır. Bir bakıma oyun modellerinde denge noktası arayışı matematiksel iktisatçıların fonksiyonlarında çözümü veren sabit nokta arayışına benzemektedir (Giocoli, 2003,s.1-2).

Oyun teorisi temel olarak iki teorem üzerine kuruludur; bunlardan ilki John Von Neumann'ın minimax (toplamı sıfır olan) teoremi, diğeri Nash'in toplamı sıfır olmayan denge teoremidir. Oyun teorisi modelinde olması gereken en temel unsurlar; oyuncular, oyuncuların yapabileceği hamleler, oyuncuların karşılıklı olarak sahip olduğu bilgiler ve oyuncuların yaptıkları hamleler sonucu elde edebileceği kazançlardır. Temel unsurları içerecek şekilde bir oyun modellendikten sonra oyunun biçimine göre John Nash veya John Von Neumann'ın yöntemlerinden birisi kullanılarak oyunun denge noktasına ulaşılmaktadır.

Oyunun 4 temel unsuru;

- 1) Oyuncu sayısı; : Kazançlarını çoklaştırma amacıyla olan, iktisadi kararlar alan kişi ya da kurumlardır. Oyuncular gerçek kişi olabileceği gibi kurumlar, devlet ya da belli bir amaca hizmet eden gruplar olabilir, önemli olan oyuncuların belirli bir kazanç elde etmek amacıyla karar alma sürecine katılmasıdır. Oyunda en az iki oyuncu bulunur ve akılcı hareket ettikleri gibi, kazanmak için en iyisini yaptıkları varsayılmaktadır.
- 2) Oyunun Stratejileri; her bir oyuncunun oyunda yapabileceği hamlelerdir.
- 3) Kazançlar; her bir oyuncunun karşılıklı hamleleri sonucunda elde edeceği kazanç ya da maliyettir (Kreps, 1990, s.12-13).
- 4) Bilgi seti; Oyun eksiksiz bilgi ile oynanıyorsa bir oyuncu diğer oyuncunun yapabileceği hamleleri bilmektedir, oyun oynanmaya başlamadan önce oyuncular karşılıklı hamlelerin sağladığı kazançlar hakkında eksiksiz bilgiye sahiptir. Eksik bilgi ile oynanan oyunlarda; oyunculardan biri ya da hepsi birbirlerinin uygulayacağı hamleler hakkında bilgi sahibi değildir, bilgi eksikliğinden dolayı kazançlarını hesaplayamamaktadırlar (Fink ve diğer., 1998, s.7).

1.1.2.1. Toplamı Sıfır Olan Oyunlar (Minimax Yöntemi)

John Von Neumann'ın çalışmasında, stratejik etkileşim ile karşılaşan bir oyuncunun kendisi için en avantajlı sonucu elde etmek amacıyla hangi davranışı sergilemesi gerektiğinin tanımını yapmaktadır. Bir oyuncunun kendisi için en iyi kararı nasıl alması gerektiğinin kurallarını belirlediği için Von Neumann'ın çalışması kuralcıdır. Stratejik etkileşimdeki oyuncuların gerçek davranışlarını açıklamak yerine kendine rasyonel diyen oyuncuların, nasıl iyi oynaması gerektiğinin kurallarını ortaya koymuştur (Giocoli, 2003, s.4).

Sosyal mübadelelerin olduğu ekonomide oyuncuların hareketlerini etkileyen çok fazla değişken vardır. Her oyuncunun hareketini tanımlayan değişken setine kısmi set, tüm oyuncuların kısmi set toplamına da oyunun toplam seti denir (Von Neumann&Morgenstern, 1953, s.12). Oyunun stratejik formunda, oyuncuların ve oyuncuların hamlelerinin açık bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir.

- A ve B olarak iki oyuncu bulunmaktadır
- A oyuncusunun 3 hamlesi vardır, kısmi seti $X = (1,2,3)$
- B oyuncusunun 3 hamlesi vardır, kısmi seti $Y = (1,2,3)$
- Oyunun toplam seti $X*Y$ 'dir
- Bütün oyuncular oyun hakkında ortak bilgiye sahiptir, diğer oyuncuların kısmi seti hakkında da bilgisi vardır
- Oyun ile ilgili kararlar oyuncular arasında aynı anda alınmaktadır

Oyuncunun kısmi seti yapabileceği hamlelerden oluşmaktadır, A ve B oyuncusunun birbirlerine karşı uygulayabileceği 3'er hamle vardır. Oyunun toplam seti $3*3=9$ 'dur ve matris de her bir oyuncu için 9 tane kazanç gösterilmelidir.

Tablo 1.1 Toplamı sıfır olan oyun

	B1	B2	B3	Satırın Minimumu
A1	2	-3	4	-3
A2	3	4	-5	-5
A3	2	-5	6	-5
Sütunun Maksimumu	3	4	6	

Sütun oyuncusu B, satır oyuncusu A'dır. Oyun tablosunda gösterilen kazançlar A oyuncusuna aittir, B oyuncusunun kazancı ise tabloda gösterilen rakamın (-1) ile çarpımıdır.

Oyunun toplam kazancı= $A+B=0$

Eğer Oyuncular;

- A1B1 hamlesini oynarsa, A oyuncusunun kazancı 2, B oyuncusunun kaybı 2 olur.
- A1B2 hamleleri oynanırsa, A oyuncusu 3 kaybeder, B oyuncusu 3 kazanır.

Bir oyuncunun kazancı ile diğer oyuncunun kaybı birbirine eşit olduğundan toplamı sıfır olan oyundur. Toplamı sıfır olan oyunlar daha çok kazanan ve kaybeden tarafların olduğu poker oyunlarına, spor oyunlarına benzemektedir. A oyuncusu en fazla kazancı 6 birimi elde etmek amacıyla A3 hamlesini yaparsa buna karşılık B oyuncusu B2 hamlesini yaparsa A oyuncusu oyundaki en fazla kaybı olan hamlesini yapmış olur ve 5 birim kaybeder. Oyuncular eksiksiz bilgiye sahip olduğu için en fazla kazanç sağlayan hamlenin aynı zamanda en fazla kaybettiren hamle olduğunu hesaba katmaktadırlar.

Bu durumda oyuncuların strateji belirlemesi için izlemesi gereken yol A oyuncusunun satırdaki en küçük değerleri elemesi, B oyuncusunun da sütun değerleri arasındaki en büyük değerleri elemesidir. En fazla kayıptan kaçınarak strateji belirlenecektir. A oyuncusu için en az kaybı vereceği hamle A1 stratejisidir, A'nın maksimin stratejisi A1, B'nin minimaks stratejisi B1'dir. Bu durumda A ve B oyuncuları en fazla kaybının 3 olacağından emindir. A1*B1 hamlesinin oynanmasıyla oyunun denge noktası "2" olacaktır. A oyuncusu 2 birim kazanacak, B oyuncusu 2 birim kaybedecektir.

$$\text{Maksimin}_B = \text{Minimaks}_A = 2$$

1.1.2.2. Toplamı Sıfır Olmayan Oyunlar (Nash Dengesi)

John Nash ikiden fazla oyuncunun olduğu ve toplamı sıfır olmayan oyunlarda da bir denge noktasının olduğunu göstermiştir. Oyun teorisinde "Nash Dengesi" olarak geçen noktaya ulaşmak için uygulanacak tekniği geliştirmiştir (Giocoli,2003,s.10). Toplamı sıfır olan oyunlarda "Mantıklı bir oyuncu hangi stratejileri asla oynamaz?" sorusuna yanıt aranırken, Nash dengesinde ise "denge hangi özelliklere sahip olmalı?" sorusuna odaklanılarak, en iyi tepki stratejisi ile oyunlara uygulanabilir bir denge noktasına ulaşılmaya çalışılmaktadır. Gerçek yaşamda oyunların toplamı sıfır olmadığından hareketle, oyuncuların rekabet etmesiyle herkesin kaynaktan pay alacağını savunulmaktadır (Barron, 2008, s.54).

Nash dengesinde bütün oyuncular diğer oyuncuların hamlelerini hesaba katarak öyle bir noktaya ulaşırlar ki, hiçbir oyuncu tek taraflı şekilde isteyerek başka noktaya hareket etmek istemez, ulaşılan denge noktası bütün oyuncular için en fazla kazancı veren noktadır. Eğer oyuncu hamlesini değiştirirse daha az kazançla karşılaşabilir (www.gametheory.net). John Nash analizini yaparken oyunun stratejik formunu John Von Neumann gibi belirlemiştir. Tam bilgiye sahip rasyonel oyuncular, oyuncuların hamleleri ve nasıl hareket edecekleri üzerine kurulu bir sistemi incelemiştir.

Oyun kazanç matrisi ile Nash dengesi gösterimi; A ve B olmak üzere iki oyuncu bulunmaktadır ve oyuncular tam bilgiye sahiptirler.

Örnek: A ve B olmak üzere rekabet eden iki firmanın birbirlerine karşı uygulayacakları 3 hamle ve firmaların yapabilecekleri karşılıklı hamleler sonucu elde edebilecekleri kazançların oyun matrisi ile gösterimi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1.2 Toplamı Sıfır Olmayan Oyun

		B Oyuncusu		
		1	2	3
A Oyuncusu	1	(0,0)	(0,44)	(0,31)
	2	(44,0)	(14,14)	(8,16)
	3	(31,0)	(16,2)	(1,1)

Kaynak; Bierman&Fernandez, 1998,s.15

Kazançlar:(A,B)

Nash dengesine ulaşmak için A oyuncusu B oyuncusunun seçtiği strateji karşısında en az kazancının olduğu hamleleri eler, aynı yöntemi B oyuncusu da uygular. Bir oyuncunun elediği hamledeki kazancı diğer oyuncu elde edemez çünkü oyun matrisindeki kazançlara ancak 2 oyuncu da o kazancı veren hamleyi seçerse ulaşabilir. Oyuncular karşıdaki oyuncunun yapabileceği hamleyi hesaba katarak kendi hamlelerini eleyerek Nash Dengesine ulaşırlar. Yukarıda gösterilen oyun matrisinde mavi hamleler B oyuncusunun elediği stratejiler, çizgili hamleler A oyuncusunun elediği stratejilerdir.

Kazanç matrisinde ilk rakamlar A oyuncusuna ait, ikinci rakamlar B oyuncusuna aittir. A oyuncusu 1. Stratejisini seçtiği zaman B oyuncusunun elde edebileceği kazançlar (0,44,31)'dir, en yüksek kazancı sağlayan 2 numaralı hamlesini seçer diğerlerini eler; A oyuncusu 2 numaralı stratejisini seçerse B'nin en fazla kazanacağı hamle 3 numaradır; A'nın

3 numaralı stratejisini seçmesi durumunda B'nin en fazla kazanç elde ettiği strateji 2 numaradır.

Benzer şekilde B oyuncusunun strateji seçimine bakarak A oyununun oynayacağı hamleler; B oyuncusunun 1 numaralı hamlesine karşılık, A oyuncusu (0, 44, 31) kazançlarına bakarak 2 numaralı hamlesini seçecektir. B oyuncusunun 2 numaralı hamlesine karşılık A oyuncusu 3 numaralı stratejisini seçer. B oyuncusunun 3 numaralı hamlesine karşılık A oyuncusu 3 numaralı hamlesinde kalacaktır. Bir oyuncunun oynamadığı hamleyi diğer oyuncunun da oynama imkânı olmadığından tablo üzerinde elenmeyen nokta Nash dengesidir. Hiçbir oyuncu bu noktadan başka bir yere hareket etmek istemez.

$$\text{Nash Dengesi} = (A,B) = (16,2)$$

John Nash'in toplamı sıfır olmayan oyunlarda denge noktasına ulaşma yöntemi, oyuncular arasında iş birliğinin olmadığı varsayımı altında yapılmıştır. Rekabet eden oyuncular birbirlerinin hamlelerini hesaba katarak kendileri için en iyi hamleyi bulurlar ve o nokta tüm oyuncular için en iyi kazancı verir. Albert Tucker ise mahpuslar çıkmazı oyununu modellemesiyle oyuncuların iş birliği yapması durumunda daha fazla kazanç elde edebileceklerini göstermiştir. Dolayısıyla oyuncular arasındaki ilişki türüne göre toplamı sıfır olmayan oyunlar rekabetçi (iş birliği olmayan) ve iş birliği olan oyunlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.1.2.2.1. Rekabetçi (İşbirliği Olmayan) Oyunlar

Rekabetçi oyunlarda oyuncular arasında işbirliği yoktur, daha fazla kazanç elde etmek için oyuncular rekabet halindedir. Rekabetçi oyunlarda oyun formunu belirleyen en önemli değişken hamlelerin yapılma zamanıdır. Eğer oyuncular aynı anda karar veriyorsa oyun statik oyundur, eğer hamleler belirli zaman diliminde sırayla yapılıyorsa oyun, dinamik oyundur (Bierman&Fernandez, 1998, s.8).

Statik oyunlarda tüm oyuncular bir konu hakkında aynı anda karar verirler, sadece tek bir hamleleri vardır ve aldıkları karar oyunun kazancını belirler. Oyuncuların aynı anda karar almadıkları bazı durumlarda oyun çözümlenmesi statik oyun gibi olur. Oyuncular farklı zamanlarda karar alsalar dahi diğer oyuncuların hamlelerini görmüyorlarsa oyun statik oyun şeklinde çözülür. Statik oyunlar oyun matrisi ile çözümlenir.

İşbirliği olmayan statik oyunlarda oyuncular arasında rekabet olduğundan ve/veya karşılıklı hamleler oyuncular tarafından görülmediğinden, oyuncular başat stratejileri doğrultusunda karar almalıdır. Başat stratejiler kendi arasında zayıf başat ve kesin başat

olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Oyuncunun bir stratejisi diğer oyuncuların bütün hamlelerine karşılık en fazla kazancı sağlıyorsa kesin başat stratejidir. Zayıf başat strateji, en fazla kazancı sağlayan strateji olmasa da daha az kazanç sağlamaz, oyuncunun zayıf başat strateji seçiminde karşıdaki oyuncu ne yaparsa yapsın elde ettiği kazançlar eşittir. Bu nedenle kazançlara bakılarak herhangi bir hamle elenemez (Bierman&Fernandez, 1998, s. 10-12).

Aşağıdaki oyunda Rusya ve Birleşik Devletler arasında geçen silahlanma oyunu örnek verilerek, işbirliği olmayan statik oyunlardaki kesin başat strateji açıklanmıştır.

Tablo 1.3 Kesin Başat Strateji

		Rusya	
A.B.D.		Silahlanma	Silahlan
	Silahlanma	10,10	-10,50
	Silahlan	50,-10	0,0

Kaynak;(Bierman&Fernandez,1998, s.10) (Kazançlar; A.B.D., Rusya)

Rusya ve Birleşik Devletlerinin “silahlanma” ve “silahlan” olmak üzere iki hamlesi mevcuttur, oyun matrisinde karşılıklı hamlelerinin sonucu elde edebilecekleri kazançlar gösterilmiştir.

- ➔ Rusya'nın silahlanma hamlesine karşılık Birleşik Devletleri'nin silahlanma hamlesi 10, silahlan hamlesi 50 birim kazanç sağlamaktadır. Birleşik devletleri en fazla kazancı sağlayan “silahlan” hamlesini seçecektir.
- ➔ Rusya'nın silahlan hamlesine karşılık; Birleşik Devletleri'nin silahlanma hamlesi -10, silahlan hamlesi 0 birim kazanç sağlayacaktır. Rusya'nın silahlan hamlesine karşılık Birleşik Devletleri için en fazla kazancı sağlayan silahlan hamlesidir.
- ➔ Aynı şekilde Birleşik Devletlerinin yapabileceği hamlelere karşılık Rusya kendi seçeneklerini kazancına göre eleğinde “silahlan” hamlesini seçecektir.

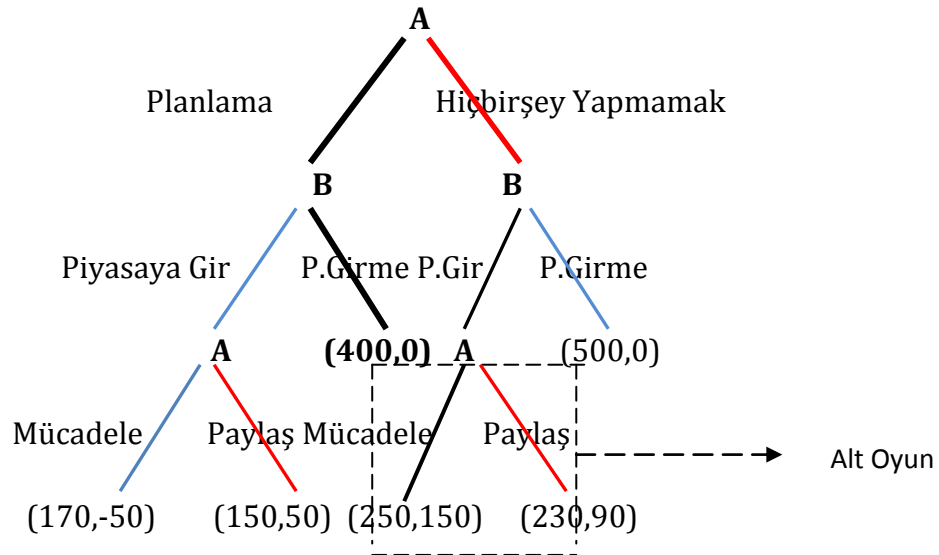
Her iki oyuncu için “silahlan” hamlesi en fazla kazancı sağlayan kesin başat stratejidir. Oyuncular arasında işbirliği yoktur ve rekabet halindedirler, bu nedenle kesin başat stratejilerini seçeceklerdir.

Oyunun dengesi; kesin başat strateji dengesi=Nash Dengesi=(silahlan, silahlan)=(0,0) olmaktadır.

Silahlanma oyununda verilen örnekte oyuncular arasında işbirliği olması durumunda “silahlanma” hamlesi her iki oyuncu için en fazla kazancı sağlayan hamledir. Oyunun işbirliği noktası (10, 10)’dur. Ancak oyuncular arasında güven olmadığı için rekabet edeceklerdir ve Nash dengesinde oyun bitecektir.

Statik oyunlarda oyuncuların hamlelerini eş anlı yaptıkları veya farklı zamanlarda karar alsalar da diğer oyuncuların hamlelerini görmedikleri varsayılmaktadır. Dinamik oyunlarda ise bir oyuncu diğer oyuncudan sonra hamle yapar ve kendinden önce yapılan hamleleri görür. Bu tarz oyunlar oyun ağacı ile tasvir edilir ve oyunun açık formu olarak isimlendirilir (Bierman&Fernandez, 1998, s.119). Zaman kavramının dikkate alınması bu oyunları dinamik yapmaktadır. Oyuncular sıralı hamlelerin analizini yaparak strateji belirlemeye çalışmaktadır.

Örnek; Yazılım sektöründe A şirketi önemli bir pazar payına sahiptir, B şirketi ise piyasaya girmeye çalışan başka bir şirkettir. A şirketinin pazar payını kaybetmemek için planlı davranmak ya da hiç bir şey yapmamak gibi iki hamlesi vardır, B firması ise piyasaya girmek ya da girmemek olarak iki hamleye sahiptir. B firması piyasaya girdiği durumda A firmasının B firması ile mücadele etmek ya da pazarı paylaşmak gibi iki hamle seçeneği de olacaktır. İki oyuncu eksiksiz bilgiye sahiptir ve karşılıklı yapacakları hamleler sonucunda elde edecekleri kazançları bilmektedirler. Oyun ağacı formunda dinamik oyunun gösterimi;

Şekil 1.1 Dinamik Oyun Ağacı

Kaynak: (Bierman&Fernandez, 1998, s.135)

Kazançlar; (A,B)

Oyun Ağacında A oyuncusununelediği hamleler kırmızı ile B oyuncusununelediği hamleler mavi ile gösterilmiştir. Dinamik oyunlarda her bir hamle bir dalda gösterilmektedir,

oyuncular olası bütün hamleleri değerlendirerek kendilerine strateji belirlemektedirler. Hamlelerin bütünü ise stratejiyi oluşturmaktadır. Kazançlar ardışık hamlelerden etkilenmektedir, oyunun bütünü birden fazla alt oyundan oluşmaktadır. Dinamik oyun en sondaki alt oyunu oynayan oyuncunun kazançları dikkate alınarak ağaç dallarının budanmasıyla geriye tümevarım yöntemi ile çözülür. Örnek oyunda;

- Oyun ağacındaki sağdaki alt oyundan, A oyuncusunun kazançlarına göre çözülmeye başlandığında mücadele etmek hamlesi “250”, piyasayı paylaşmak hamlesi “230” kazandıracaktır. Mücadele etmek hamlesi en fazla kazancı sağladığından piyasayı paylaş hamlesini eleyecektir. A oyuncusu diğer alt oyundaki kazançlarını değerlendirdiğinde mücadele etmek hamlesi “170” , piyasayı paylaşmak hamlesi “150” kazandıracaktır ve piyasayı paylaş hamlesini eleyecektir.
- Bir oyuncunun elediği hamleyi diğer oyuncu oynayamaz. B oyuncusunun piyasaya gir ve piyasaya girme hamleleri arasında yapacağı seçim A oyuncusu tarafından elenmeyen dallardaki kazançlar doğrultusunda olacaktır. B oyuncusu için sağdaki alt oyundan kazançlar değerlendirilmeye başlandığında, B oyuncusunun piyasaya gir hamlesi “150”, piyasaya girme hamlesi “0” kazandırmaktadır. Piyasaya girme hamlesini eleyecektir. B oyuncusunun soldaki alt oyununda piyasaya gir hamlesi “-50”, piyasaya girme hamlesi “0” kazandırmaktadır. Piyasaya gir hamlesini eleyecektir.
- A oyuncusuna sıra geldiğinde planlama yapmak ve hiçbirşey yapmamak olmak üzere iki hamlesi vardır. Planlama yapma hamlesi”400”, hiçbirşey yapmamak hamlesi “250” kazandırmaktadır. Hiçbirşey yapmamak hamlesini eleyecektir.

Ağaç dalları budandıktan sonra kusursuz alt oyun dengesi =Nash Dengesi = (400,0) olur.

Oyun ağacına “karar ağacı” da denilmektedir, oyuncuların birbirini takip eden hamlelerini gösterdiği için oyunun açık formudur. Oyuncuların kazançlarının oyun matrisinde gösterilmesi ise oyunun kapalı formudur (Rasmusen, 2005, s.14).

1.1.2.2.2. İşbirlikçi Oyunlar

Oyun teorisi çerçevesinde işbirliği, aralarında çıkar birliği olanların bir amacı gerçekleştirmek için oluşturdukları eylem ya da çıkar ortaklığı olarak tanımlanmaktadır. Ken Binmore (2007) işbirliğinin daha büyük bir pasta yapmak için gerekli olduğunu, rekabetin ise pastadan büyük parça alma yarışı olduğunu ifade etmektedir. Bir oyuncunun kazancının diğer oyuncunun kaybına eşit olduğu toplamı sıfır olan oyunlarda işbirliği imkânı yoktur.

Mahpuslar çıkmazı rekabet yerine iş birliği ile oyuncuların daha fazla kazanacağını, kazanç tablosunda gösteren bir model olduğu için oyun teorisinin temel problemi haline gelmiştir. Mahpuslar çıkmazı oyununda iki oyuncu rekabet ederse kaybeder, eğer işbirliğini seçerlerse iki oyuncuda kazanır. Mahpuslar çıkmazı gerçek yaşamda oyuncu davranışlarının işbirliği çerçevesinde gerçekleşip gerçekleşmediğini gösterilmesine izin verdiği için özel bir konumdadır, bu nedenle oyun teorisinin önemli çalışma alanlarından birisi haline gelmiştir (Axelrod&Hamilton, 1981, s.1391). Günlük yaşamda sıklıkla karşımıza çıkan mahpuslar çıkmazı oyunu John Nash'in hocası Albert Tucker tarafından basit bir hikâye ile anlatılmaktadır. Polis tarafından yakalanan iki mahpus birbirleri ile iletişim kuramayacakları şekilde ayrı odalara alınırlar. Polis birbirlerinin aleyhinde ifade vermeleri durumunda serbest kalacaklarını vaat etmektedir. Mahpusların karşılıklı olarak “susma hakkı” ile “ifade verme” kararlarının kazançlarında yaratacağı etki aşağıda oyun matrisinde gösterilmiştir.

Tablo 1.4 Mahpuslar Çıkmazı

		B Mahpusu	
		Susma hakkı	İfade ver
A Mahpusu	Susma Hakkı	(1 ay, 1 ay)	(1 yıl, serbest)
	İfade Ver	(serbest, 1 yıl)	(3 ay, 3 ay)

Kaynak; (Rasmusen, 2005, s.21) Kazançlar;(A mahkumu, B mahkumu)

Her iki mahpus, diğer mahpusun ne yapacağını bilmediğinden ve güvenmediğinden serbest kalmak için karşı tarafın aleyhine ifade verecektir.

Oyun Nash yöntemi ile çözüldüğünde; A mahpusu susma hakkını kullandığında, B mahpusu ifade vermeyi seçecektir, A mahpusu ifade vermeyi seçerse B mahpusu için yine ifade verme hamlesi ile kendi kazancını çoklaştıracaktır. Aynı şekilde B mahpusunun susma hakkını ve ifade verme hamlelerine karşılık A mahpusu için en iyi hamle “ifade vermek” tir. Her iki mahpusun “ifade ver” hamlesini seçmesiyle;

Nash Dengesi=(İfade ver, İfade Ver)=(3 ay, 3 ay) olacaktır.

İki mahpus “susma hakkını” kullanarak iş birlikçi davranış sergilememesinden dolayı oyun işbirlikçi olmayan rekabetçi noktada bitmiştir.

Mahpuslar çıkmazına kişisel ilişkilerden uluslar arası ilişkilere kadar yaşamın her alanında rastlamak mümkündür. Bir oyundaki davranışın doğasını anlayarak insanlar, sosyal yapılar ve

isyanlar gibi birçok önemli olayın nedenleri daha rahat anlaşılmakta ve soyut düşünmenin somut sonucu görülmektedir (Axelrod, 1980, s.30).

Mahpuslar çıkmazının temel varsayımları;

- Oyuncular arasında iletişim yok
- Oyun bir kez oynanıyor

Mahpuslar çıkmazı gibi oyunlarda işbirlikçi olmayan sonuçların oyunun, bir kere oynandığı varsayımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Oyun tekrarlanıyorsa işbirliğinin uzun dönemli faydası, kısa dönemli işbirlikçi olmayan şekilde hareket etme dürtüsünü bastırabilir. Örneğin, işbirlikçi sonuca ulaşmak için bir oyuncu işbirlikçi oynamayı, diğer oyuncu işbirlikçi oynadığı sürece tercih edecektir.

Mahpuslar yakalanmadan önce sessiz kalacakları yönünde bir bağlayıcı anlaşma yapmaları durumunda oyun işbirlikçi oyun haline dönüşecektir.

Bir oyunda işbirliği sonucunun doğması için en önemli faktör oyuncular arasında güvendir. Ancak bir kez oynanan oyunda, işbirliği stratejisine sahip bir oyuncu bencil oyuncu karşısında kaybetmeye mahkumdur (Hosmer, 1995, s.387). Oyuncular arasında ilişki uzun süreli ise birbirlerine güvenmeseler bile güven ortamı sağlanmış olur yani güven sonucu elde edilecek sonuca ulaşılır. Bu da tekrarlanan mahpuslar çıkmazı anlayışı ile tutarlıdır (Axelrod, 1984, s.117). İşbirliğinin sürdürülebilmesi için iki ön koşul bulunmaktadır; ilişki tekrarlanan ya da sürekli olmalıdır ve uzun dönem kazancı kısa dönem kazancından büyük olmalıdır.

Gerçek yaşamda kaynaklar üzerinde meydana gelen çatışma sürecinde farklı yollarla oyuncular iş birliği noktasına gelmektedir;

- Çatışmasız işbirlikçi oyun; oyuncuların eş güdüm halinde aynı davranışı sergilemeleri sonucunda işbirliğinin ortaya çıkmasıdır.
- Çatışma ile meydana gelen iş birlikçi oyun; oyuncular arasında pazarlıkla işbirliği meydana gelmektedir. Oyunculardan biri iş birliği istememesine rağmen, iş birliği isteyen oyuncu bir çıkar tahsis ederek ya da tehditle iş birliğini istemeyen oyuncunun kazancını değiştireceğini göstermekte ve iş birliği yapmaya zorlamaktadır (Rasmusen, 2005, s.22).

1.1.2.2.1. Tekrarlayan Mahpuslar Çıkmazı

Oyun teorisinde işbirliğinin doğası mahpuslar çıkmazı ile açıklanmıştır. Albert Tucker'ın kurduğu mahpuslar çıkmazı modeli iki mahpus arasında iletişim olmadığı ve oyunun sadece bir kez oynandığı varsayımına dayanarak kurulmuştur. Bu varsayımlar altında iki mahpus işbirlikçi davranmayacaktır ve rekabetçi noktada (Nash dengesinde) oyun sonlanacaktır. Gerçek yaşamda ise ilişkiler sürekli ve aynı oyun birden fazla oynanmaktadır. İki den fazla oyuncunun olduğu durumda da eşgüdüm halinde alınan kararlar doğrultusunda, oyuncular işbirliği noktasına gelmektedir.

Robert Axelrod (1984) oyuncuların rekabet etmek yerine işbirliği yapmalarını tekrarlayan mahpuslar çıkmazı ile açıklamıştır.

Tablo 1.5 Tekrarlayan Mahpuslar Çıkmazı

2.Oyuncu

		İş Birlikçi	Rekabetçi
1.Oyuncu	İşbirlikçi	(3,3) İş Birliğinin Ödülü	(0,5) 1.oyuncu için enayi kazancı
	Rekabetçi	(5,0) 2.oyuncu için enayi kazancı	(1,1) Her iki oyuncu için karşılıklı rekabetin cezası

Kaynak:(Axelrod, 1984,s.8)

Kazançlar(1.oyuncu,2.oyuncu)

Oyun matrisinde gösterilen oyuncular firma olarak ele alınmıştır ve her bir oyuncunun yapabileceği iki hamle vardır. Firmalar birbirleriyle rekabet ederek fiyat düşürürlerse piyasa karı üzerinde çatışacaklardır, işbirliğini seçerlerse fiyat rekabetine girmemekte uzlaşarak piyasa karını paylaşacaklardır.

Birinci oyuncunun işbirliği ve rekabetçi davranışı seçmesi durumunda ikinci oyuncu için en fazla kazancı sağlayan rekabetçi davranıştır. Aynı şekilde ikinci oyuncunun tercihleri karşısında birinci oyuncu için en fazla kazancı sağlayan rekabetçi davranıştır. İki oyuncu içinde “rekabetçi” davranmak etkileşim halinde olduğu oyuncunun yapabileceği bütün hamlelere karşı en fazla kazancı sağlayan kesin başat stratejidir.

Oyunun Denge Noktası =Nash Dengesi (kesin başat strateji dengesi)
=(rekabetçi, rekabetçi)=(1,1)

Oyuncuların fiyat rekabetine girmemesi durumunda ise kazançları daha fazla olmaktadır. Piyasa oyuncuları oyunu bir kez oynuyor ise başat stratejilerini (rekabetçi davranışı) seçeceklerdir ve her iki oyuncu iş birliği noktasında olan büyük kazancı elde edemeyecektir. Oyun birçok kez oynanıyorsa ve oyuncular sürekli etkileşim halindeyse kazançlarını çoklaştırmak isteyen bencil oyuncular oldukları için gerçekçi bir yaklaşımla iş birliğini seçeceklerdir. Oyuncuların sürekli etkileşim halinde olmaları iş birliğinin ortaya çıkması için yeterlidir. Etkileşim halindeki oyuncular işbirliğinin daha fazla kazanç sağladığının farkına varırlar ve güdüsel olarak işbirlikçi noktaya doğru kayarlar. Eğer oyuncular arasında sadece etkileşim değil aynı zamanda iletişim varsa işbirlikçi hareket etmeyi en baştan belirleyeceklerdir (Axelrod, 1984, s.10-11).

Oyunculardan bir tanesi işbirliğini bozup en fazla kazancı elde etmek isterse fiyatı düşürecektir, fiyatı düşürmeyerek uzlaşmacı davranan oyuncu tüm talebin diğer oyuncuya kaymasıyla “enayi” kazancını alacaktır. Enayi kazancı, rekabetçi oyuncu karşısında uzlaşmacı davranışın cezasıdır. Enayi kazancını alan oyuncu gelecek zaman diliminde aynı oyuncuyla tekrarladığı oyunlarda rekabetçi davranışı seçecektir ve oyuncular iş birliğinin kazancını bir daha elde edemeyecektir. Gerçek yaşamda ilişkiler süreklilik arz ettiğinden, hiçbir oyuncu gelecek dönemde iş birliğinden dolayı meydana gelebilecek kazancı riske atmak istemeyecektir. İşbirliği hamlesi sadece bugünün kazancıdır ancak iki oyuncu da gelecekte etkileşim halinde olacaklarını hesap ederek bugünün hamlesine karar vermektedirler. Serbest piyasa içerisinde faaliyet gösteren çok sayıda firma vardır, firmalar arası ilişkinin sürekli olması ve aynı oyunu devamlı oynamaları sebebiyle işbirlikçi noktada denge oluşmaktadır (Axelrod, 1984, s.12).

Piyasada faaliyet gösteren şirketler arasında karteller, tröstler, centilmenlik anlaşmaları, holdingler ve konsorsiyumlar gibi iş birliğine örnek olabilecek birçok birleşme faaliyeti yer almaktadır. Bu bağlamda rekabet yerine iş birliğini seçen firmalar kendi çıkarı peşinde koşan rasyonel oyuncular olmak yerine, iş birliğinden kaynaklanan ödülün peşinde koşan bencil oyunculardır.

1.1.3. Harsanyi Dönüşümü

Klasik oyun teorisi standart modellerinde, eksiksiz bilgiye sahip olan oyuncuların kendi kazançlarını çoklaştıracak şekilde rasyonel karar alma süreci incelenmektedir. Oyun kuramının analiz yöntemi olarak gerçek yaşamı tanımlayabilmesi için modeller içerisinde belirsizliğin, kontrol edilemeyen risklerin ve eksik bilginin tanımlanması gerekmektedir.

Oyun kuramının ana akım iktisadın etkisinde kalarak kesin varsayımlara dayanması gerçek yaşamı tanımlama gücünü kısıtlamaktadır.

Oyunun sistematik analizinde temel kısıtlar;

- 1) Oyunun eksiksiz bilgi ile oynanması; bütün oyuncular olası hamleler, kendi kazançları ve diğer oyuncuların kazançları hakkında tam bilgiye sahiptirler. Oyuncular oyunun başlangıcından sonuna kadar tüm sürece hakimdirler.
- 2) Oyunlar belirli bir biçimde tamamen işbirlikçi ya da rekabetçidir; oyun oynanmaya başlamadan önce oyuncular arasındaki ilişki biçimi belirlidir ve standart model ile analiz edilmektedir.
- 3) Oyun modeli tek bir biçimde tasvir edilir ve oyun oynanmaya başladığında oyuna müdahale mümkün değildir ve oyun başka bir biçime dönüşmemektedir.

Oyunun sistematik analizinde var olan bu kısıtlar gerçek problemleri tanımlamamaktadır. Gerçek yaşamda riskler, belirsizlikler ve eksik bilgi vardır. Gerçek dünyada bu şartlar altında, oyuncular kazançlarını kesin olarak tahmin edemezler ancak olası sonuçları mantıksal muhakeme ile değerlendirebilirler. Kazançları belirsiz hale getiren bu değişkenleri eklemek ve modelleri çözülebilir hale getirmek için standart oyun modellerini dönüştürmek gerekmektedir. Bu faktörler oyun modellerine bir parametre olarak eklenmelidir ve bu parametrelerin olasılıksal dağılımının kazançlar üzerine etkisi incelenmelidir. Oyun modeli içerisindeki oyunculardan bağımsız olan bu parametreye “doğa” denilmektedir. Bu parametrenin doğa olarak kavramsallaştırılması, oyuncuların bu parametre üzerinde kontrolü olmamasına dayanmaktadır (Harsanyi, 1977, s.6-9). Oyun modellerine Harsanyi’nin doğa olarak belirttiği parametrenin eklenmesi ile standart modellere “Harsanyi dönüşümü” uygulanarak gerçek dünya problemleri tanımlanmaya çalışılmaktadır (Rasmusen, 2005, s.51). Doğa olasılıksal bir sonucu göstermektedir, doğanın gösterdiği bir hamlenin olma olasılığı “ α ” ise olmama olasılığı “ $1-\alpha$ ”dır ve kazançlara etkisi olasılıksal değeri kadardır.

Oyuncular arasında her zaman güç dengesi eşit değildir, karar alma sürecinde diğer oyunculardan farklı olarak oyunu etkileyecek bir bilgiye sahip olan oyuncu kendi çıkarına hizmet edecek şekilde oyunu değiştirebilmektedir (Harsanyi, 1977, s.21).

Oyun modelleri içerisinde oyuncular eşit olarak görünse de bazı oyuncular diğer oyuncuları gözlemleyerek aldıkları kararları öğrenme ve kendi alacağı kararı gizleyerek kaynak paylaşımından fayda elde edebilmektedirler. Bu tarz oyunlarda fayda elde etmek isteyen oyuncu, diğer oyuncunun ilk hamleyi yapmasına izin vererek alacağı kararı öğrenmektedir. Bu yolla bilgi simetrik durumdan asimetric hale gelmektedir ve eksik bilgi ile

karar alan oyuncu yanlış seçim yapabilmektedir. Tam bilgiye sahip olan oyuncu ise kazancını analiz ederek doğru kararlar almaktadır. Bu tarz oyunlar, “ izleme” ya da “sinyal” oyunları olarak adlandırılmaktadır. Güçlü oyuncular diğer oyuncuların kararlarını izleyerek veya nasıl davranış geliştireceklerinin sinyalini alarak kendi kazançlarını çoklaştıracak şekilde oyuna dahil olmaktadır (Rasmusen, 2005, s.160-161).

Standart klasik oyun modellerine “Harsanyi dönüşümünün” uygulanmasıyla, oyun kuramının iktisadi problemleri tanımlayıcı ve sosyal bilimi açıklayıcı gücü artmıştır.

1.1.4. Oyun Teorisinin İktisadi Analize Etkisi

Oyun kuramı, özel durumlar için bütün etkileşimleri ve sosyal unsurları oyun olarak ekonomistlerin görmesini sağlamıştır. Teori 20.yy’ın sonlarında bir dizi araçla piyasa ve diğer etkileşimleri çalışmak için önemli bir araç olmuştur, dinamik oyunlar ile geniş anlamda piyasaların analizine imkân tanınmıştır. Oyun teorisinin en radikal sonucu ekonomistlerin sürdürdüğü piyasa ve diğer sosyal etkileşimler arasındaki keskin ayrımı yıkmış olmasıdır (Manski, 2000, s.116-118).

Oyun kuramının bir disiplin olarak gelişmesiyle sosyal bilimciler arasında ortak bir inceleme olarak “gerçek yaşama nasıl uygularız?” sorusu başlamıştır. Karşılıklı etkileşim halindeki kararların modellenmesi çerçevesine sahip olan bu matematiksel kuram sayesinde karmaşık siyasi, ekonomik ve sosyal konuların oluşumunda etkili yöntem arayan analistler için gerçek sorunlar üzerinde çalışan, açıklayıcı bir modelleme yöntemi olmuştur. Gerçek bir sosyal etkileşim çok karmaşık olabilir bu nedenle modelleme yapılırken karar alıcı konumunda olan oyuncular, oyuncuların yapabileceği hamleler ve oyunun kuralları açık bir şekilde tanımlanmalı, basitleştirilmelidir (Colman, 2003, s.142). Toplumsal düzeni oluşturan birbirinden bağımsız tüm oyuncuların karşılıklı etkileşimde bulunan kararların tümünü gözlemek mümkün değildir.

Karmaşık yapıları anlaşılabilir kılmak için;

- Sosyal sistem içerisinde karar alıcı olarak konumu önemli olan ideal birkaç oyuncuyu model içine alarak analitik basitleştirme yapmak gerekmektedir (Streeck&Schmitter, 1991, s.227).
- Oyuncuların çıkarları, amaçları, kısıtları, güçleri ve diğer oyuncular üzerindeki etkileri tanımlanmalıdır.
- Kaynak rekabetinde çıkarları çatışan farklı oyuncuların ilişkisi açıklanmalıdır.

- İktisadi çevre, siyasi görünüm ya da analize konu olan diğer sosyal yapılar tasvir edilmelidir.
- Oyun içerisindeki önemli etkenler sıralanmalıdır (Waltz, 2010, s.15-17).
- Belirli kurallar altında oyunculara tanımlanan çıkarların ve amaçların etkileşimi sonucunda oyuncuların elde edebileceği kazançlar tanımlanmalıdır (Streeck&Schmitter, 1991, s.227).

İktisadi ve siyasi sistem oyunun kurallarını, oyuncuların sistem içerisinde yapabilecekleri tercihleri ve oyuncuların kazançlarını belirlemektedir. Bu nedenle oyunun kurallarına sistem ya da mekanizma denilmektedir. Devlet ya da güçlü bir oyuncu oyunun kurallarını değiştirebilir ya da yeni kuralları uygulamaya sokabilir (Binmore, 2007, s.29). İktisadi yaşamın temelini oluşturan kurallar siyasi sistemde belirlendiği için siyaset ve iktisat arasında sıkı bağ vardır (Miller, 2002, s.254).

Gerçek yaşamın kurallarını belirleyen referans sistem, neo-liberal yaklaşımın varsayımları doğrultusunda rekabetçi unsurlara göre şekillenmektedir (Held, 1984, s.81). Ana-akım iktisadın modellerinde;

- (i) Fiyatlar serbest piyasa koşullarında oluşmaktadır ve karar alma sürecini etkileyen en önemli değişkendir.²
- (ii) İktisadi faaliyetlerde üreticiler ve tüketiciler rekabet halindedir.³

Neo-liberal iktisada göre ekonomi teorisinin temeli serbest piyasadır. Rekabetçi piyasada oluşan dengede siyasi ya da diğer sosyal unsurların etkisi yoktur. Ana-akım iktisadın standart modellerinde eşitsizlik, piyasalar arasındaki dengesizlik gibi problemler açıklanamamaktadır ve piyasa dışındaki diğer unsurların oyuncuların kazançları üzerindeki etkisi görülmemektedir (North, 1990, s.11-12).

² Fiyatların serbest piyasa sisteminde olduğu varsayılmaktadır ancak gerçek yaşamda fiyatlar siyasi bir unsurdur. Hemen hemen bütün sektörleri etkileyen iki temel fiyat vardır, ücretler ve faiz oranlarıdır. Bu fiyatlara büyük oranda siyasi olarak karar verilir ve sadece asgari ücret uygulaması olarak değil, emek gücünün belirli bir refah seviyesinde olması için yapılan düzenlemeleri de kapsar. Merkez bankasının siyasetten arınması ve özerk olması savunulsa da faiz oranları büyük oranda devletin risk yönetimine bağlıdır ve siyasi fiyattır (Chang, 2000, s.20).

³ İktisadi faaliyetler, üreticilerin rekabet edeceği varsayımına dayanarak yapılandırılmaktadır ve toplumlar bu doğrultuda düzenlenen iş ilkeleri etrafında örgütlenmektedirler. Gerçek yaşamda ise piyasadaki şirketler güçlü iş ve işveren birliklerine, ticaret sendikalarına, ulusal ve uluslar arası hissedarları ile geniş iletişim ağına sahiptirler. Aslında rekabetçi serbest piyasa sistemi iş birliği ve bilgi paylaşımı için tasarlanmıştır. Piyasa içinde faaliyet gösteren şirketlerin yönettiği etkinlikler stratejik anlamda diğer firmalar ile eş güdüm halindedir. Piyasa oyuncuları bilgilerini ve beklentilerini paylaşırlar, anlaşmalar yaparlar ve diğer oyuncuların ne yapabileceklerini öğrenirler. Tüm bu faaliyetlerin sonucunda ekonomideki denge stratejik iş birliğinden ortaya çıkmaktadır (Hall&Soskice, 2004, s.10-46).

Her hangi bir iktisadi olgunun oyun teorisi ile analizi yapılırken, sistem içerisinde oyuncu davranışları gözlemlenmektedir, oyuna etki eden önemli değişkenler eklenmektedir ve oyuncuların elde edebilecekleri olası kazançlar değerlendirilmektedir. İncelenen iktisadi olgu ise gerçek yaşam ile paralellik göstermektedir (Schmid, 2004, s.153).

1.2. Oyuncu Merkezli Kurumcu Yaklaşım

Kurumculuk, iktisadi hayatın temelinde bireylerin değil, kurumların yer aldığı ve bireylerin bu kurumlardan bağımsız ele alınamayacağını savunan yaklaşımın genel adıdır (Scharpf, 1997, s.52). Birey ve bireyler arasındaki çıkar ve çatışmaların düzenlenmesinde kurumlar önemli roller üstlenirler. Kurallar vasıtası ile toplumsal yaşam düzenlenir, ekonomik kurallar toplumsal kurallardan ayrı değildir sadece tablonun bir parçasıdır. Bazı ekonomik kurumlar, kanunlar, yönetsel düzenlemeler, mahkeme kararları resmidir, bazı mallar kamusaldır bazıları özeldir, şirketler kendi çalışanları için düzenleme yapar, şirketlerin yaptığı düzenleme siyasi oyuncuların yaptığı genel kurallar ile uyumludur (Schmid, 2004, s.1-6).

Gerçek yaşam sorunlarının kurumcu bakış açısıyla belirlenerek karar alıcıların tercihlerinin toplumsal yaşam üzerinde etkisinin oyun teorisi ile analiz edilmesine oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım denilmektedir. Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım ana akım iktisadın metodolojik bireysellik görüşünden sakınarak “birey” yerine “komposit oyuncular” kavramını kullanmaktadır.⁴ Siyasi ve iktisadi kurallara karşı komposit oyuncuların vermiş olduğu tepkiler incelenmektedir. Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım oyuncular vasıtası ile piyasa, devlet ve toplumsal davranışı kavramsallaştırmaktadır (Scharpf, 1997, s.51).

⁴ Metodolojik bireyselliği temel alarak analiz yaparken, birey dışında diğer karar alıcıların hareketleri ve bireyin çevresi sabit tutulup, dışsal olarak kabul edilmektedir. Belirli bir kazancı elde etme amacıyla olan birey, bu amaç doğrultusunda davranış geliştirir ya da bazı hamlelerden kaçınır. Dar anlamda bireyden yola çıkmak, sosyal ilişkilerden ve sosyal yapılardan izole edilmiş rasyonel birey ile tüm toplumu açıklamaya çalışmak gerçek dünya sorunlarına herhangi bir çözüm getirmemektedir. Bireysel davranışlar sosyal ilişkiler tarafından biçimlenir, örneğin mülkiyet hakları bazı sistem yapılandırmalarını ve yeni kurumsal kuralları gerektirmektedir ancak ekonomik modellerde bu tarz yapılandırmaların etkisi açıkça görülmemektedir sadece yapılandırılmış ilişkiler içerisinde bireyin karar alma sürecinin analizi yapılmaktadır. Neo-liberal iktisat, geleneksel olarak piyasa analizinden, siyasi analize kadar sosyal bilimlerin birçok alanında yöntem olarak metodolojik bireyselliği kullanmaktadır. Bireyden yola çıkarak analiz yapan iktisatçılar, toplumsal varlığa dayalı kurumları reddetmektedir çünkü sadece bireylerin çıkar ve amaçları vardır. Kurumsal yapıların farklılığına piyasada ya da siyasette yerleşmiş bir davranışın olup olmadığına bakmadan bireyler, pozitif bir değeri olan ürünün tanımlanan iktisadi faydasına göre seçim yapmaktadır. Bir bireyin piyasada elma ile portakal arasında seçim yapması ile siyasette A adayı ile B adayı arasındaki tercihi aynı değildir çünkü karar alma sürecini etkileyen farklı kurumsal yapılar vardır. Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım bireyleri “komposit oyuncular” olarak kavramsallaştırarak kurumlar ve kurallar ile ilişkili bireyleri tanımlamaktadır. (Tartışma için bkz. Arrow, 1994; Ordeshook, 1986; Hodgson,2007; Buchanan,1987; Scharpf, 1997)

Kurumcu yaklaşıma göre;

- Güç yapısı, toplum ve ekonomi üzerinde tahrip edicidir.
- Problemlerin çözümü zamana ve duruma bağlıdır, herhangi bir zamanda ve yerde işe yarayan politika başka zaman ve yerde, farklı bir durumda işe yarayamayabilir.
- Toplumsal yaşamı düzenleyen kamu politikaları ekonomi politikalarından ayrı değildir ve ayrıntılı değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Soyut ekonomi modellerinde tasvir edilen ve dünya sistemi içinde bulunmayan gerçeklere saplanılmamalıdır, yapılan çalışmalar gerçek dünyayı anlama arayışında olmalıdır.
- Gücün anlamlı bir şekilde yoğunlaşması ve kötüye kullanılması; fakirlik, işsizlik ve eşitsizlik gibi toplumsal sorunları doğurmaktadır (Miller, 2002, s.255-257).

Sosyal etkileşimde karar alıcılar kurumlar ve örgütler vasıtası ile belirlenmektedir. Örgütlerin karar alma sürecini etkileyen ve yaptıkları tercihleri belirleyen unsur temsil ettikleri kurumun kurallarıdır. Bu kurallar oyuncuların amaçlarını ve davranışlarını belirli bir çerçeveye oturtmaktadır. İktisadi oyuncunun fiziksel biçimi önemli değildir, önemli olan toplumsal yaşam üzerinde karar alıcı konumlarıdır (Manski, 2000, 118).

1.2.1. Oyuncuların Belirlenmesi

Kurumlar bir toplumda, sosyal etkileşimi şekillendiren ve oyuncuların karar alma süreçlerini etkileyen planlanmış kısıtlardır. Sosyal, siyasi ve ekonomik mübadelenin olduğu yerlerdir, uygulanan resmi ve resmi olmayan kurumsal kurallar insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir ve insan davranışlarına rehberlik yapmaktadır. Otomobil kullanırken, borçlanırken veya pazardan portakal alırken kurumsal kurallar çerçevesinde hareket edilmektedir. Kurallar bazı faaliyetleri yasaklar bazı faaliyetleri teşvik eder (North, 1990, s.3-4).

Toplumsal ilişkilerin düzenlendiği ve mübadelenin olduğu başlıca kurumlar; makro kurumlar (para piyasaları/uluslar arası çalışma alanları), siyasi kurumlar, piyasalardır. Kurumların en önemli rolü belirsizliği azaltarak insan davranışlarını istikrarlı bir çerçeveye oturtmaktır (North, 1990, s.9).

Örgüt ise kurumların cisimleşmiş halidir, sınırları içerisinde üyelerinin kolektif hareket etme aracıdır, iki ya da daha fazla üyenin bilinçli olarak eş güdümünü sağlayan sistemdir. Örgüt çatısı altında birleşen gruplar kolektif olarak aynı davranışı sergilemektedir ve tüm üyeler ortak bir fırsat kümesini kabul etmektedirler. İnsanların belirli bir amaç gütmekten

benzer davranması onları örgüt yapmaz, benzer davranış sergilemelerinin nedeni paylaştıkları değerlerin ortak olması ve eş güdümü sağlayan aynı kurumlar tarafından yönetilmeleridir. Bu bağlamda örgüt olabilmek için sadece aynı davranışı sergilemek değil, ortak bir amaç etrafında örgütsel olarak yapılanmak gerekmektedir. Kolektif olarak hareket eden tüm kurumlar gibi örgütler büyük oyunculardır, kurumlardan ayrı olarak kavramsallaştırılmaları gerekmektedir çünkü örgütler kendi amaçları doğrultusunda kurumları değiştirmeye çalışmaktadırlar (Schmid, 2004, s.74-76).

Kurumları sosyal, siyasi, iktisadi olarak ayırırsak, bu kurumlar içerisinde faaliyet gösteren en önemli örgütler;

- Siyasi örgütler; siyasi partiler, senato, mahkemeler, kamu idaresinden sorumlu örgütler, yerel idarelerdir.
- Sosyal örgütler; kulüpler, eğitim/sağlık/spor örgütleri, kadın ve gençlik örgütleridir.
- İktisadi örgütler; ticaret birlikleri, sermaye örgütleri, işçi sendikalarıdır.

Kurumlar içerisinde ortak bir amaç etrafında örgütlenmektedirler. Örgütler kurumsal kurallara ve politikalara karşı duyarlıdır, kurallar ve politikalar lehlerindeyse desteklemektedirler, aleyhlerindeyse tepkilerini ortaya koymaktadırlar (North, 1990, s.5).

Herhangi bir amaç doğrultusunda örgütlenmeden bir tüzel kişi, General Motors, Harvard Üniversitesi, İngiltere kilisesi gibi ismini aktifleştirmişse örgüttür ve örgütsel kimlikleriyle sosyal sözleşmede söz hakları vardır (Schmid, 2004, 75).

Siyasi örgütler dışında kalan özel örgütler çeşitli araçlarla siyasi kararlara müdahale etmeye, toplumun geri kalan kısmını düşünmeden kendi çıkarları doğrultusunda kamu politikalarını etkilemeye çalışıyorsa çıkar gruplarına dönüşmektedirler. Çıkar guruplarında örgütlenmiş çıkarlar siyasi faaliyetlerde yer tutmaktadır ve kar amacı gütmeyen özel bir örgüt siyasi nitelik kazanmaktadır (Contandriopoulos, 2010, s.49).

Kurallar kurumlarda önemli bir işleve sahiptirler, piyasa düzenlemeleri, siyasi temsil, kamu yönetimi eş güdüm halindeki kurallar tarafından yönetilir ve sorunlar bu kurallar çerçevesinde çözülmeye çalışılmaktadır. İnsan ilişkilerini düzenleyen, kurumların yapılarını etkileyen kurallar siyasi örgütler tarafından düzenlenmektedir (Heller, 2009, s.1-12). Resmi kurallar; siyasi kuralları, iktisadi kuralları ve sözleşmeleri içerir. İktisadi kurallar mülkiyet hakları ile tanımlanır, bir takım kaynaklar kullanılarak ekonomik değer (gelir) elde edilir.

Sözleşme mülkiyet haklarının, kaynakları kimin kullanacağını ve mübadelenin anlaşmasıdır. Yeni kurallar ise siyasi alanda belirlenir (Aoki, 2001, s.5-6).

İktisadi süreçte hesaba katılan örgütler hem oyunculara hem de oyunun kurallarına karşı uyumludurlar, kendi stratejilerini geliştirebilirler (Aoki, 2001, s.4). Oyuncuların stratejilerinin kuralları kurumcu iktisat çerçevesinde modelleme yapabilmek için ön koşuldur (North, 1990, s.5). Devleti yöneten siyasi örgüt ise kural koyucu olarak en önemli oyuncudur (Schmid, 2004,s.79).

Örgütler dışında komposit oyuncu olarak adlandırılan bireyler karar alma sürecinde bireysel kaynaklarını kullanan ve bireysel amaçlar taşıyan, seçmen ve tüketici olarak toplumun önemli kesimini oluşturmaktadır. Bireylerin kararlarının eş güdüm halinde olması toplumsal davranışının hangi yönde olduğunu göstermektedir. Komposit oyuncularının davranışlarının tek bir yönde olması, oyun modellerinde kararlarının tek bir oyuncu olarak ele alınıp incelenmesine imkân vermektedir.

1.2.1.1. Komposit (Birleşik) Oyuncular

Komposit oyuncular karar alma sürecinde bireysel amaçlar taşıyan ve bireysel olarak kaynaklarını kullanan kesimin toplamıdır. Sürekli karar alma sürecinde olan birey ve bireyler arasında sınırsız etkileşim vardır. Ancak aynı kurumlar tarafından yönetilen bireylerin davranışları uygulanan politikalar karşısında eşgüdüm halindedir ve benzerdir. Komposit oyuncular herhangi bir konuda ya da uygulanan politika karşısında bir araya gelip ortak bir karar üzerinde uzlaşmadan, oto dinamik eşgüdüm ile aynı davranışı gösterip benzer tercihler yapmaktadırlar. Bu anlamda davranışları ve kararları kolektif nitelik taşımaktadır. Herhangi bir politika uygulamasında kazançları benzer şekilde etkilenmektedir. Bireylerin aynı özelliğe sahip olması gerekmez ancak kazanç fonksiyonları arasında karşılıklı bağımlılık vardır, herhangi bir ekonomi politikasının uygulanmasında hepsinin faydası aynı anda azalır ya da artar. Borsada kriz ya da değerlenme olduğunda, tarım piyasasında aşırı üretim ya da kıtlık olduğunda bu bireyler benzer şekilde etkilenmektedirler (Scharpf, 1997, s.51-54).

Bireyler kurumları, kurumlar bireyleri şekillendirir, birbirlerinden ayrı olabilirler ancak karşılıklı bağımlıdırlar ve birlikte evrimleşirler. Örneğin kurumlar A ve B bireyinin herhangi bir davranışı sergilemesi için teşvik eder, bu çerçevede A ve B bireyinin yapmış olduğu tercihler ile oluşan düzen içerisinde C bireyinin davranışı da yüksek bir ihtimalle A ve B'nin kararlarının oluşturduğu çevre ile uyumlu olacaktır. Kurumların kurallar vasıtası ile sağladığı sosyal düzen içerisinde bireylerin davranışı kalıplaşmakta ve kolektif hareket sistem içerisinde bir kesinliğe sahip olmaktadır. Sadece bir bireyin sabahleyin farklı bir düşünce ile

uyanması ve farklı davranış sergilemesi sistem üzerinde bir etki yaratmayacaktır, kurumsal yapı ve kuralları değiştirmek için paylaşılan kolektif bilinç ve davranışın değişmesi gerekmektedir (Schmid, 2004, s.8-9).

İnsan ilişkilerini ve ekonomik yaşamı, kısaca toplumsal yaşamı düzenleyen bir kural toplumsal iş birliği ile başlar ve insanların bu kuralı takip etmesiyle devam eder. Kurumlar sahip oldukları güçle bireyin davranışını yapılandırarak ve kısıtlayarak belirli kalıba dökerler ve bireylerin beklentilerini değiştirme kapasitesine sahiptirler, amaçları ve inançları benzer olan insan toplumunun davranışlarını düzenlerler (Hodgson, 2006, s.9). Kurumlar sadece kuralları önerdiği için değil davranışı kalıplaşan bireylerden destek aldıkları için varlıklarını sürdürürler.

Bireylerin kurallara uyması uygulanan kuralları doğrudan meşrulaştırmaktadır. Kurallara toplumsal bir uyumla yaklaşılmasının başlıca nedenleri;

- (i) Konuda başka bir seçeneğin olmaması
- (ii) Verilen kuralın ne olduğunu düşünmemek ve her zaman yapılan şeymiş gibi düşünmek
- (iii) Duyarsızlık, başka bir yol için uğraş vermemek
- (iv) Dogmacı kabullenme; durumdan hoşnut olunmasa da farklı şeyleri düşünemeyip kader olduğunu kabullenmek
- (v) Şartlı kabullenme, yapılan düzenlemelerden hoşnut olunmasa da uzun dönemde güvenli bir sonuç elde edileceğini düşünmek
- (vi) Kuralcı kabullenme, daha önceki şartlar ve şu anda elde edilen bilgilere göre birey olarak yapılan düzenlemeyi doğru ve haklı görmek
- (vii) Normatif kabullenme, yapılan düzenleme ile ilgili tüm bilgiye sahip olup ihtiyaçları karşıladığını düşünerek kabullenmek (McLennan, 1989, s.101).

Yukarıda belirtilen nedenler dolayısı ile devletin hem iktisadi alanda hem de siyasi alanda yaptığı düzenlemelere karşı bireyler uyumludur. Ancak piyasa içerisinde tüketici, siyasi sistemde de seçmen olarak uygulanan kurallara ve politikalara karşı tepki verme özgürlüğüne sahiptirler.

Komposit oyuncular seçim yapabilme özgürlüğüne sahip olmakla birlikte, yaptıkların tercihlerin kazançlarında meydana getireceği değişikliği yüksek bilgi maliyeti sebebiyle hesaplayamamaktadırlar. Sosyal etkileşim sonucunda elde edilen kazancın hesaplanması karmaşık bir yapıya sahiptir. İktisadi oyunculara ve siyasi oyunculara göre komposit oyuncuların bilgiye ulaşma ve kendi kazançlarını değerlendirme maliyeti çok daha yüksektir.

Karar alma sürecinin komposit oyuncular tarafından doğru değerlendirilememesi çoğu durumda ters seçime neden olmaktadır (Schmid, 2004, s.113-115).

1.2.1.2. İşveren Örgütleri (Çıkar Grupları)

Çıkar grupları kamu politikalarını etkilemek amacıyla örgütlenirler ve karar alma mekanizmalarını doğrudan etkilemeye çalışırlar, kamu politikaları aracılığıyla kendi üyelerine menfaat sağlama amacını taşımaktadırlar. Çıkar grupları siyasi partileri etkileyerek amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar, güçlü çıkar grupları toplumun örgütlenmemiş ya da örgütlenmiş bile baskı grubu oluşturamamış kesimlerine göre siyasi kararlar üzerinde çok daha fazla etkili olmaktadır (Göksu&Bilgiç, 2003, s.61). İşveren örgütleri siyasi kararları kendi çıkarları doğrultusunda etkilemeye çalışarak iktisadi çıkar grubuna dönüşmektedir. İktisadi çıkar grupları kişisel iletişimlerini ve sosyal ağlarını kurarak siyaset üzerinde baskı yaratmaktadırlar (Heller, 2009, s.26). Bu gruplar güç ve yetki sahibi olmalarına rağmen toplumsal sorumluluk almaktan kaçınırlar, sadece politikaların kendi çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi ile ilgilenirler ve istedikleri düzenleme olana kadar siyaset üzerinde baskı kurarlar (Göksu&Bilgiç, 2003, s.64). Kamu politikalarının belirlenmesinde aktif rol alan işveren örgütlerinin siyasi örgütlerden farkı, siyasi alanın iktidarı olmak yerine siyasi kararlarda yer tutmaktır çünkü ekonomi politikaları için siyaset gerekmektedir. İşveren örgütleri kendi faaliyetlerini rahatça sürdürebilecekleri sosyal ve siyasi koşullarla ilgilenmektedirler. (Swank&Martin, 2001, s.889).

İşveren örgütlerinin temel özellikleri;

- Siyaset hakkında tam bilgiye sahiptirler
- İletişim araçları ve sosyal ağlar gibi baskı aygıtları vardır
- Menfaatlerini olumsuz etkileyecek kamu politikaları uygulamalarına karşıdırlar

İş yaşamının özel iktisadi çıkar grupları siyaset hakkında detaylı bilgiye sahiptirler, siyasetin gerçekleri hakkında tam bilgiye sahip olmaları iktisadi alanda kendilerine önemli bir avantaj sağlamaktadır (Heller, 2009, s.71). Ulusal olarak örgütlenen işverenler, yaptıkları işteki vergi yükünü artırdığından, taban maaşlarını yükselttiğinden, karlılığı düşürdüğünden ve kendi yönetsel kontrollerine müdahale olduğunu düşündüklerinden dolayı kamu politikalarına karşıdırlar ancak işveren örgütlerinin üyelerine menfaat sağlıyorsa ve paylaşılacak piyasa karını çoklaştırıyorsa kamu politikalarına karşı olumlu yaklaşmaktadırlar. İşveren örgütlerinin iktisadi ve siyasi faaliyetleri, kamu politikalarında iş ve emek arasındaki siyasi sınırin kaymasında önemli bir role sahiptir (Swank&Martin, 2001, s.889-891).

1.2.1.3. Siyasi Partiler

Devlet adına iktisadi yaşamı belirleyen kararları alan en önemli oyuncu siyasi partilerdir. Siyasi partiler devlet yönetiminde karar alıcı konumunda olmak için temsili demokrasi kuralları çerçevesinde rekabet etmektedirler ve oylama prensibi ile siyasi gücün temsili aktörü olarak toplumsal uzlaşmayı dengede yürütmeye çalışmaktadırlar (Scharpf, 1997, s.183).

Temsili demokrasi belirli özellikleri olan siyasi bir sistemdir. Siyasi partilerin almış oldukları kararlarının belirleyicisi temsili demokrasi kurallarıdır. Temsili demokrasinin başlıca özellikleri;

- a) iki ya da daha fazla siyasi parti periyodik seçimlerde kamu yönetimini kontrol etmek için rekabet ederler.
- b) çoğunluğun oyunu alan bir parti gelecek seçimlere kadar kamu yönetiminin kontrol hakkını kazanmaktadır.
- c) kaybeden partiler hiçbir zaman hükümetin görev almasını engellemeye çalışmamaktadırlar, kazanan parti de iktidar gücünü kullanarak kaybeden siyasi partinin bir sonraki seçimlerde rekabet etmesini engellemeyememektedir.
- d) bütün bu koşullar altında yapılan her bir seçimde, yasalara sadık vatandaşlar sadece bir kez oy kullanmaktadır (Downs, 1957, 136).

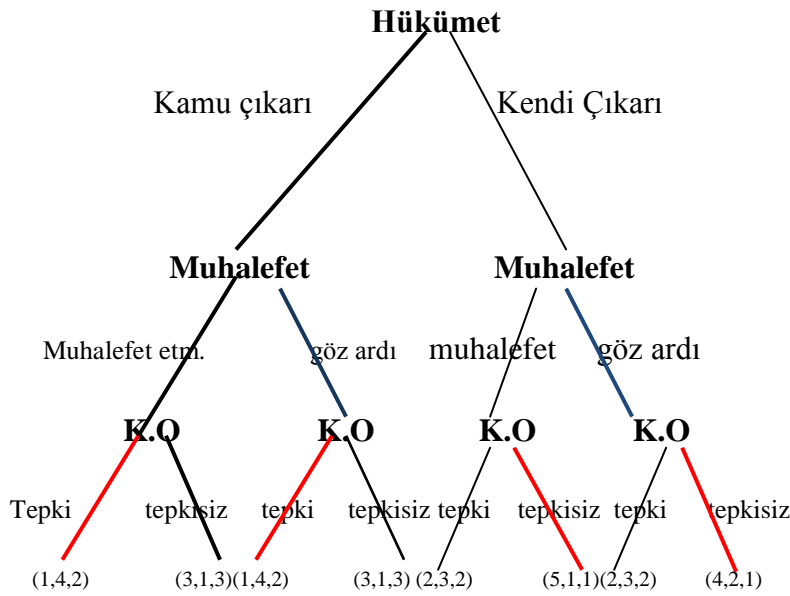
Siyasi partiler temsili demokrasi kurallarını hesaba katarak strateji geliştirmektedirler. Oy çoklaştırma amacıyla olan siyasi partiler kamu yönetiminde söz, prestij ve güç sahibi olmak isteyen insanlardan oluşmaktadır. Benzer dünya görüşünü benimsemiş insanlar parti politikası belirleyerek siyasi örgütlerini kurarlar. Seçim sonucunda kazanan siyasi parti bir sonraki seçimlere kadar tüm kamu kararlarında kontrol yetkisine sahiptir. Hükümeti oluşturan siyasi partinin ekonomik gücü sınırsızdır ve ekonomi ile ilgili bütün kararları toplumsallaştırma yetkisi vardır (Downs, 1957, s.137).

Oylama ilkesi çerçevesinde siyasi partilerin oransal olarak aldıkları oyun bir önemi yoktur, ufak oransal farkla dahi olsa, devlet yönetiminde mutlak iktidar gücüne sahip olan bir hükümet ve muhalefet olan siyasi partiler olacaktır. Rekabetçi demokrasi kurallarına göre işleyen siyasi sistemde hükümetin diğer siyasi partilerle rekabetçi bir ilişkisi vardır. Belirli aralıklarla yapılan seçimlerde hükümetin iktidarını korumak ve muhalefet iktidar sahibi olmak amacıyla yarışmaktadır. Partiler arası tercihi yapacak kesim ise komposit oyunculardır, komposit oyuncuların kararının belirleyicisi hükümetin kamu bütçesini genel fayda

doğrultusunda kullanmasıdır. Rekabetçi demokraside 3 oyuncu arasında yapılabilecek hamleler aşağıda dinamik oyun ağacında gösterilmiştir.

Rekabetçi demokraside genel ilişki;

- Kamu bütçesinin kullanımı (mali kazançlar); hükümet ile komposit oyuncular arasındaki ilişkidir.
- komposit oyuncuların oyu (siyasi kazanç); muhalefet ile hükümet arasındaki paylaşımdır.
- kamu bütçesinde muhalefet ve hükümetin bütçe üzerinde ortak çıkarı olduğu zaman elde edilen kazançlar siyasi partiler arasında ortak çıkardır.

Şekil 1.2. Rekabetçi Demokrasi Asimetrik Toplamı Sıfır Oyun

Kazançlar; (Hükümet, Muhalefet, Komposit Oyuncular)

Kaynak: (Scharpf, 1997, s.185)

Oyunun başlangıç noktasında bütün oyuncular eşit olarak alınmıştır ve hepsinin kazancı "1" dir. Paylaşılan siyasi güç 2 birim kazançtır, paylaşılan kamu bütçesi 2 birim kazançtır. 3 oyuncunun karşılıklı kararları kazanç değişimlerini etkileyecektir. Herhangi bir kamu politikasında hükümetin devlet gücünü kamu çıkarı doğrultusunda ya da kendi çıkarı doğrultusunda kullanmak gibi iki hamlesi vardır. Hükümetin kendi çıkarı doğrultusunda politika yürütmesi hamlesi; hükümetin ideolojisi ile aynı ideolojiye sahip olan grupları gözetmesi ya da daha büyük çıkar gruplarının kazançları doğrultusunda politika geliştirmesi

olarak ele alınmıştır. Muhalefet partisinin ise hükümetin uyguladığı politika doğrultusunda muhalefet etmek ve göz ardı etmek olarak hamleleri mevcuttur. Bu modelde politika seçenekleri arasında ilk kararı veren hükümettir, muhalefet partisi kendi kaynaklarını bu politikaya karşı kitle hareketini ortaya çıkarmak için kullanıp kullanmamaya karar verecektir (Scharpf, 1997, s.185).

Komposit oyuncular bir oyuncu olarak hem kendi çıkarının hem de siyasi partilerin çıkarlarının belirleyicisidir. Mevcut hükümetin politikasına karşı tepki vererek muhalefet partisini iktidara getirebilir ya da hükümetin politikasına tepkisiz kalarak mevcut hükümetin yönetimde kalmasını sağlayabilir. Seçmenin kamu bütçesi üzerinde karar verme yetkisi yoktur.

Geriye tümevarım yöntemi ile oyun ağacı budandığında, komposit oyuncuların seçebileceği hamlelerden başlanır. Kırmızı ile işaretlenmiş oyun ağacı dalları komposit oyuncuların elediği hamlelerdir. Hükümetin herhangi bir konuda kamu beklentisini tatmin edecek politika üretmesine karşılık komposit oyuncuların tepki göstererek muhalefeti iktidar yapması durumunda kazancı “2” olacaktır, hükümete tepki göstermemesi durumunda ise kazancı “3” olacaktır. Bu nedenle tepki gösterme hamlesini eleyecektir. Hükümetin kendi çıkarları doğrultusunda politika üretmesinde komposit oyuncuların kazancı “1” dir, ancak muhalefet mevcut politikaya karşı çıkar ve seçmen muhalefeti iktidar yaparsa kamu kaynaklarının kullanım yönünü değiştirdiğinden kazancı “2” olmaktadır. Muhalefet göz ardı etme hamlesini seçmesine rağmen kendi çıkarına davranan hükümete tepki koyduğu zaman siyasi kazancı muhalefet ile paylaşacaktır ve tepkisiz kalma hamlesini eleyecektir.

Komposit oyuncular doğru kararı aldığı sürece hem muhalefet partisi hem hükümet hamleleri arasında seçim yapamaz, siyasi sistemi komposit oyuncular yönlendirir. Mevcut siyasi sistem komposit oyuncuların eksiksiz bilgiye sahip oldukları ve doğru tercihler yapacakları varsayımına dayanarak oluşmuştur. Siyasi örgütler ya da çıkar grupları komposit oyuncuların yanlış tercih yapması için stratejiler ve taktikler uygulayabilir. Bir toplumda tüm oyuncuların karar alıcı olarak konumu eşit değildir. Komposit oyuncuların 2 koşullu, sınırları belli basit bir oyun ağacı modelinde doğru kararı almak için 24 tane olası kazancı hesaplamak zorundadır. Gerçek yaşam çok daha karmaşık yapıdadır ve hesaplanamayacak denge noktalarına sahiptir.

Gerçek yaşamda rakip siyasi parti her zaman muhalefet yapmaz yapsa da medya kitlelere gerekli eleştirileri iletmez ve komposit oyuncular toplumsallaştırılan kamu politikaları skandallarına gerekli tepkiyi göstermez. Rekabetçi siyasi sistem içinde hareket eden

muhalefet partisi rasyonel oyuncu gibi davranıp hükümete muhalefet etmesi gerekmektedir (Scharpf, 1997, 186).

Muhalefet sistem kurallarına göre davranıp rekabetçi politika karar aldığında “göz ardı” hamlesini her zaman eleyecektir.

I.(kamu beklentisinin tatmin edilmesi, muhalefet, tepkisiz)=(3,1,3)= Kusursuz alt oyun Nash Dengesi

Tüm oyuncular kendilerine teorik çerçevede tanımlanan doğru kararları aldığı zaman hükümet genel faydayı gözeterek kamu bütçesini kullanacaktır, muhalefet rekabet edecektir ve komposit oyuncular bütçe kullanımı gözeterek oy verecektir. Toplumsal uzlaşma ise Nash dengesinde sağlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK KRİZ; KÜRESEL KRİZ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE EKONOMİYİ CANLANDIRMA PAKETİNİN OYUN TEORİSİ İLE İNCELENMESİ

Birinci bölümde kaynaklar üzerinde çatışmayı inceleyen klasik oyun teorisin araçları ile karar alma süreçlerinin dinamiklerinin çerçevesi çizilmiştir. Piyasa mekanizması dışında iktisadi yaşama etki eden siyasi ve sosyal unsurların oyun teorisi ile analizinin yapılması amacı ile toplumsal yaşamda önemli karar alıcılar oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım çerçevesinde tanımlanmıştır. Bu doğrultuda oyuncular; siyasi partiler, işveren örgütleri ve komposit oyuncular olarak tasnif edilmiştir.

Bu bölümde ekonomik kriz başlığı altında, kriz dönemlerinde oyucuların karar alma sürecini etkileyen öznel kriz tanımına değinilecektir. Hükümetlerin uygulamaya koyduğu politikalar siyaset-ekonomi ilişkisi içerisinde açıklanarak meşruiyet krizi, serbest piyasa sistemi içerisinde faaliyet gösteren işverenler için kaynak krizi, karar alma sürecinde bireysel olan ve kazançları krizden aynı şekilde etkilenen komposit oyuncular için işsizlik krizi tanımları yapılacaktır. Kriz dönemlerinde hükümetlerin almış olduğu stratejik kararları ve uyguladığı politikaları etkilemekte önemli bir yere sahip olan “suçlama oyunu” açıklanacaktır.

2008 küresel krizin başladığı dönemde Türkiye’de oyuncuların davranışları kendi öznel kriz tanımları doğrultusunda incelenecektir. Türkiye’de kriz döneminde önemli karar alıcı olarak siyasi partilerden 60. Türkiye Cumhuriyeti hükümetini oluşturan Adalet ve Kalkınma Partisi ile siyasi kararlarda baskı grubu fonksiyonunu yerine getiren işveren örgütlerinden TÜSİAD ve MÜSİAD ele alınacaktır. 2009 Mart ayında krize önlem olarak kabul edilen ekonomiyi canlandırma paketinin serbest piyasada meydana getirdiği etki, beyaz eşya sektörü verileri ele alınarak izleme oyunu ile modellenecek ve ekonomiyi canlandırma paketinin oyuncuların kazançlarında yarattığı mali etki değerlendirilecektir. Oyuncuların küresel kriz sürecinde elde ettiği kazançlar ve bu doğrultuda yapmış oldukları tercihler doğrultusunda davranışlarının çatışmacı ve işbirlikçi doğası açıklanacaktır.

2.1. Ekonomik Kriz

Ekonomik krizin klasik tanımı, piyasalarda meydana gelen ani “miktar” ve “fiyat” değişimidir. Herhangi bir piyasada üretilen ve iktisadi değeri olan bir malın fiyatında ve miktarında meydana gelen ani değişimle ortaya çıkan ekonomik kriz tüm piyasaları etkisi altına alarak genel üretim seviyesini düşürmektedir (Kibritçioğlu, 2001, s.2-3). Klasik iktisat öğretisine göre iktisadi faaliyetlerde meydana gelen bu ani değişim “iş çevrimleri” ya da konjonktür dalgaları olarak ifade edilmekte ve ekonomik büyüme sürecinde meydana gelen bu dalgalanmalar iktisadi sistemin işleyişinden kaynaklanan bir sorun olarak görülmemektedir (Önder, 2009, s.15).

Sanayileşmiş ekonominin evriminde iş çevrimleri, uzun dalgalanmalar, şoklar, iflaslar, patlamalar ve yukarı doğru sarmal hareketler yaşanmaktadır. Kriz dönemlerinde ekonomik sistemin baskı altına girmesiyle sosyal ve siyasi tüm unsurlar etkilenmektedir (Gourevitch, 1986, s.9). Refah dönemlerinde sosyal sistem istikrarlı görülür ve ekonomiler sosyal veriler dikkate alınmadan etkili bir şekilde yönetilir, çözülme dönemlerinde ise ekonomik modeller çatışma içine girer ve politika önerileri farklılaşır (Gourevitch, 1986, s.17).

Ekonomik krize teorik anlamda sunulan çözüm önerileri krizin “fiyat” ve “miktar” değişimine bağlı nesnel tanımı doğrultusundadır. Ekonomik kriz temelde yanlış karar alma süreçlerine dayanan, beklenmeyen bir anda ortaya çıkan, geleceğe dair öngörülerini belirsizleştiren, bazı kurumların önemli hedeflerini tehdit eden istikrarsız ve kaotik bir süreçtir (Swedin, 2009, s.19). Kriz dönemlerinde ekonomi ile ilgili karar alıcı konumunda olan oyuncuların ekonomi politikaları ile ilgili yapmış oldukları tercihler ve sunmuş oldukları öneriler öznel kriz tanımlarına bağlıdır. Krizin sosyal sistemi etkisi altına alması toplumun tüm kesimlerine maliyet yüklemektedir ve yarattığı belirsizlik ile karar alıcıların kazançlarını hesap edemediği bir noktada davranış geliştirmesine neden olmaktadır. Ekonomik kriz sürecinde karar alıcılar beklenen kazançlarına göre tercih yapmaktadırlar. Oyuncuların kriz dönemleri belirli bir kazancı elde etmek amacıyla yapmış oldukları tercihler stratejik anlam taşımaktadır (Bierman&Fernandez, 1998, s.4). Bu nedenle kriz dönemlerinde uygulanan politikalar krizin nesnel tanımından daha çok oyuncuların algıladığı öznel kriz tanımına bağlıdır. Kriz dönemlerinde oyuncuların yapabilecekleri tercihleri ve elde edebilecekleri kazançları belirleyen ise sistem kurallarıdır (Aoki, 2001, s.3).

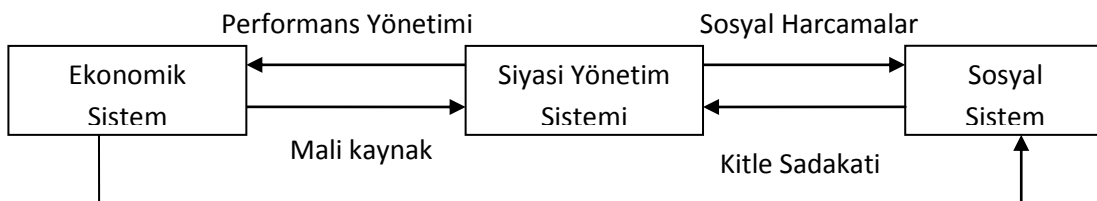
Sosyal düzende karar alıcı konumunda olan oyuncular kurumcu iktisada göre tasnif edildiğinde ekonomik krizin öznel tanımı;

- Temsili demokrasi çerçevesinde hareket eden siyasi partilerin yönetmek zorunda kaldığı ve kamu beklentisini tatmin edemediği noktada meşruiyetinin yargılanmasına neden olan bir durumdur (Habermas, 1992).
- İşveren örgütlerinin üyesi olan firmalar için belirsizliğin arttığı, karın düştüğü ve kaynakların kısıtlandığı bir dönemdir. İşveren örgütlerinin almış oldukları kararlar ise üyelerinin çıkarları doğrultusundadır (Svedin, 2009).
- Komposit oyuncular (bireyler) için işsiz kalma riski ile karşılaşıldığı ya da iş bulma olasılığının düştüğü ve gelir dağılımının bozulduğu bir süreci ifade etmektedir (Boin, 2008).

Karar alma sürecinde meydana gelen belirsizlik doğrultusunda ekonomik kriz belirli bir kesim için fırsata dönüşmektedir. Hükümet olan siyasi partinin meşruiyet krizine girmesi, muhalefet olan siyasi parti için iktidar fırsatını yaratmaktadır ve normal zamanda hükümete önerilerini kabul ettiremeyen ya da krizin maliyetini düşürmeyi hedefleyen örgütler için bir baskı aygıtı haline dönüşmektedir.

2.1.1. Meşruiyet Krizi

Ekonomik kriz dönemlerinde sosyal yapıda ve reel ekonomide meydana gelen bozulma ile siyasi sistem yoğun baskı altına girmektedir. Bu nedenle kriz yönetimi ile başa çıkmak devleti yöneten hükümetin meşruiyetini koruması açısından belirleyici olmaktadır. Hükümet kriz yönetiminde başarısız olursa yaptırımı, meşruluğunun geri alınmasıdır (Held, 1989, 84). Karar alıcıların karşılıklı bağımlılığını ve ekonomik krizin tüm karar mekanizmalarını etkilemesini açıklayabilmek için gerçek yaşamda genel sistemin çalışma şeklinin tanımlanması gerekmektedir. Genel sistem ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere üç alt sistemden oluşmaktadır.

Kaynak; (Habermas, 1992, s.5)

Şekil 2.1 Normatif Sistemin Unsurları

Normatif sistemin unsurlarına göre bütün alt sistemler birbirine bağlıdır. Siyasi yönetim sistemi, ekonomik sistemden elde etmiş olduğu gelirlerle sosyal harcama yaparak ve ekonomi ile ilgili düzenlemelerle toplumsal refahı artırmaktadır. Sosyal sistem ekonomik sisteme bağımlıdır ve ekonomide meydana gelen bir aksaklık sosyal sistemi doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda siyasi sisteme kitle sadakatini sunan sosyal sistemin kararlarının belirleyicisi ekonomik sistemdir. Başka bir ifade ile kitleler refah seviyesine göre siyasi sistemin meşruiyetini onaylamaktadır (Habermas, 1992,s.5-8).

Ekonominin serbest piyasa koşullarına göre şekillenmesi ile devlet reel ekonomiden çekilmiş ve bütün alt sistemler serbest piyasaya bağımlı hale gelmiştir. Piyasa oyuncularının almış olduğu üretim, istihdam ve yatırım kararları toplumun yaşam standardının ve kamu gelirlerinin belirleyicisi olmaktadır (Aikins, 2009, s.38). Devletin reel ekonomiden çekilmesini savunan serbest piyasa sisteminde, siyasi partilerin ekonomiye müdahale ederek kriz yönetmek gibi bir sorumluluğu yoktur. Ancak temsili demokrasi içerisinde rekabet eden siyasi partiler kriz üzerinden çatışmaktadır ve meşruiyetini koruma amacıyla olan hükümetlerse kitle sadakatini devam ettirebilmek için ekonomiye müdahale etmektedirler (Held, 1989, s.85).

Teorik olarak serbest piyasa hükümet müdahalesi olmadan arz ve talebin dinamikleriyle dengesizliklerin doğrudan düzeleceğini savunan yaklaşımdır (Aikins, 2009, s.24). Ana akım iktisat devletin piyasa düzenlemesini ve kamu harcamalarını iktisadın temel problemleri olarak görmektedir ve ekonomi için dışsal bir şok olarak kabul etmektedir. Hükümet politikalarının ekonomiyi eksik istihdama saptırdığı, kaynak israfına ve enflasyona neden olduğu görüşünü savunmaktadır (Davidson, 2010, s.19).

Kriz dönemlerinde risk yönetim araçları başarısız olduğu zaman piyasa oyuncularının hükümetlerden beklentisi mevcut durumu iyileştirip tekrar piyasayı denge noktasına getirmesidir. Bir ekonomik krizde hükümet müdahalesinin savunulması aslında piyasa başarısızlığının ilanı olmaktadır. Kriz dönemlerinde hükümetler uygun politika araçlarını kullanarak ve yasal düzenlemeler vasıtasıyla piyasa faaliyetlerinin arzu edilmeyen sonuçlarını düzeltmektedirler. Kamu politikası araçlarının ekonomik kriz dönemlerinde aktif bir şekilde kullanılması piyasa başarısızlığına cevap olarak görülmektedir (Aikins aktaran (Bernstein, 1955) 2009, s.24).

Devletin ekonomiye müdahale etmemesini savunan serbest piyasa sisteminde, hükümetler işsizlikten ve ekonomik daralmadan sorumlu tutulmamalıdır (Aikins, 2009, s.30). Kamu kesiminin reel ekonomiden çekilmiş olmasına rağmen, kriz dönemlerinde piyasaya kamu

kaynakları aktararak krizin maliyeti toplumsallaştırılmaktadır. Uygulanan bu politikalar sonucunda kamu kesiminin milli hasıla içerisindeki payı artmakta ve kamu bütçesi vasıtası ile kaynaklar toplumun geneli yerine belirli bir kesime aktarılmaktadır (Aikins, 2009, s.37).

Siyasi partiler rekabetçi bir sistem içerisinde devlet yönetiminde söz sahibi olmak isteyen siyasi örgütlerdir ve bu örgütlerin hedefi meşruiyetlerini kaybetmeden siyasi alanın iktidarı olmaktır. Ekonomik krizler sadece iktisadi verilerdeki bir bozulma değildir aynı zamanda toplumu hayal kırıklığına uğratan ve toplum tarafından krize hükümet müdahalesi beklentisi yaratan sosyal bir unsurdur. Bu anlamda siyasi partilerin kararları sadece ekonomik hesaplara dayanmamaktadır. Hükümetler ekonomik sistemin rekabetçi piyasa kurallarına doğrultusunda uyumlu işlemesi için sosyal harcamaları kısıtlayarak, sermaye yanlı politikaları uygulamak durumundadırlar ve diğer taraftan meşruiyetlerinin devamı için bireylerin bağlılığını da korumalıdırlar. Hükümet bir kesimin lehine davranıyor ve politika üretiyorsa meşruiyetini korumak için geri kalan kesimin sadakatini de korumak zorunda olduğu bir süreci yönetmektedir (Held, 1989, s.84).

2.1.2. İşsizlik Krizi

Bir önceki bölümde bireyler, karar alma sürecinde bireysel olan ancak uygulanan politikalar karşısında kazanç fonksiyonları aynı şekilde etkilenen ve aynı kurumlar tarafından yönetilen kesim olarak kompozit oyuncular adı altında, bireyler tek bir oyuncu gibi kavramsallaştırılmıştır. Bireyler ekonomik krizlere karşı duyarlıdırlar ve aynı zamanda krizin yarattığı karışıklık karşısında uygulanan politikalara kendi kazançlarını çoklaştıracak alternatif çözüm üretme şansları yoktur ve kriz dönemlerinde devlet tarafından korunmayı beklemektedirler (Boin, 2008, s.3). Siyasi ve iktisadi alanda ekonomi politikası ile ilgili doğrudan karar alıcı konumunda olmayan toplumun önemli bir kesimini oluşturan bireyler, kriz dönemlerinde uygulanan politikalar ve kurallara karşı kabullenici davranış geliştirmektedirler. Bu kesim piyasa içerisinde iş gücüdür ya da iş bulma beklentisi olan potansiyel iş gücünü oluşturmaktadırlar ve gelirleri ile beklentileri piyasa davranışına bağlıdır.

Krizin doğrudan etkisi istihdamın düşmesidir, çalışanlar işsiz kalmamak için çalışma saatlerinin ya da maaşlarının düşmesini gönüllü olarak istemektedirler. Kamu harcamaları içerisindeki sosyal hizmetlerin payının düşük olmasından dolayı bireyler tarafından krizin etkisi daha çok hissedilmektedir (Gezici, 2010, s.375). Ekonomik krizin neden olduğu belirsizlik ortamında kitlelerin davranışı kamu beklentisine dönüşmektedir ve meydana gelen panik duygusu meşruiyetini korumak açısından hükümetin kriz ile mücadele etme hareketini

büyütmektedir (Crespo, 2009, s.98). Kamu beklentisi, krizin geçmesi ve ekonominin gelir elde edebilecek, istihdam olanaklarını barındıran istikrarlı bir yapıya ulaşmasıdır.

Arien Boin'in (2008, s.4-5) yayınladığı "Public Leadership in Times of Crisis" isimli makalesinde, kamunun kriz dönemlerinde siyasi partilerden beklediği ancak siyasi partilerin uygulamakta başarısız olduğu başlıca konuları şu şekilde belirtmiştir;

1- *Kamu Beklentisi*; siyasi partiler kriz dönemlerinde öncelikle topluma güvenli bir ortam sağlayacak ve zararlarını telafi edecek politikalara öncelik vermelidirler.

Araştırma Bulguları; siyasi partiler yapacağı düzenlemeler ile ilgili iktisadi ve siyasi maliyetleri hesaba katmaktadırlar, kamu faydasını en üst seviyede tutmak maliyetlidir. Bu nedenle toplumun geniş bir kesimi için değil, belirli bir kesimi kapsayan daha alt seviyelerde oluşabilecek bir denge noktası arayışındadırlar.

Siyasi partilerin belirli bir kesimi kapsayacak şekilde optimal politika üretmesinin en önemli nedeni, yatırımcıların ve şirketlerin kendi çıkarlarını düşünmeleridir. Sermaye gruplarının hükümetten beklentisi, ekonomik krizin neden olduğu kar düşüşü ve zararları asgariye indirecek politika üretmesidir. Hükümetin sermaye örgütleri yerine krizden en çok etkilenen sosyal alan için politika üretmesi, işverenlerin yatırım yapma ve ekonomik faaliyet gerçekleştirme motivasyonunu kıracaktır.

2- *Kamu Beklentisi*; siyasi partiler krizden en fazla zarar görenlere karşı politika üretmelidir.

Araştırma Bulguları; Kriz döneminde yüksek risk ortamında yaşayan vatandaşlar, devlet ilgisini beklemektedir ancak siyasi partiler bu grupları göz ardı etmektedirler ya da onlara karşı sessiz kalmaktadırlar.

Siyasi partiler genelde ilgi bekleyen ve kendilerine kitle sadakatini sunan kriz mağdurlarının olmasını beklerler ancak onlar siyasi partilerin yerine getiremediği sözlerin kurbanı olarak kitlesel hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Kriz mağdurlarına, mevcut olan hükümete desteğin devam etmesi durumunda sorunların çözüleceği umudu verilmektedir.

3- *Kamu Beklentisi*; Krizden sonra siyasi partilerin gerekli dersi almaları ve toplumu olası krizlere karşı korumalarıdır.

Araştırma Bulguları; siyasi partiler krizin kötü sonuçlarına neden olanları suçlayan siyaset geliştirmektedirler.

Siyasi partiler hırslarına kapılarak, ekonomik krizin nedenlerini ve sonuçlarını sorgulamak yerine siyasi alanda suçlanacak unsurlara yönelerek siyasi kazanç elde etmek amacını taşımaktadırlar.

2.1.3. Kaynak Krizi

Ekonomik kriz dönemlerinde işveren örgütleri, kazançlarında meydana gelen olumsuz etkiyi ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Bu dönemde işveren örgütlerinin almış oldukları kararlar doğrultusunda göstermiş oldukları faaliyetler, ekonomik krizin neden olduğu zararları telafi etmek yönündedir (Svedin, 2009,s.40). Üretim faaliyetleri ekonomik bir değer yaratmaktadır ancak kriz dönemlerinde işveren örgütlerinin, iktisadi değerleri kendi çıkarları doğrultusunda yeniden dağılımını sağlama girişiminde olmaları rant arama faaliyeti olarak değerlendirilmektedir.

Devletin gücü toplum ve çıkar grupları için potansiyel bir kaynaktır. Kriz sürecinde işveren örgütlerinin devletten başlıca talebi karı artıracak, ucuz para ve sermaye sağlayacak kamu düzenlemeleri olmaktadır (Tuna, 2010, s.220). İş çevreleri tarafından devlete uygulamaya koyması için önerilen herhangi bir politika ya da kural öncelikle kendi çıkarları doğrultusunda hazırlanmaktadır (Stigler, 2003, s.394). Güçlü örgütler, devlette siyasi bir uzlaşmanın mümkün oldu yerde ise toplumun geri kalanını müzakerelerden dışlamaya uğraşarak, yapılan kamu düzenlemesinden en fazla kazancı elde etme çabasındadırlar (Held, 1989, s.80).

Kaynakların doğrudan devletin fonlarından ya da varlıklarından bu örgütlere aktarılması kamu bütçesinin açık vermesine neden olmaktadır. Mali alanda teşviklerin uygulanması, vergi muafiyetleri, devlet aracılığı ile ayrıcalıklı kredilerin verilmesi ve hükümet ile ayrıcalıklı anlaşmaların yapılması, ekonomik değer yaratmadan kamu bütçesi yoluyla belirli grupların kazanç elde etmesinin farklı biçimlerini oluşturmaktadır (Fonkich, 2000, s.1-3).

Hükümetler bütçelerini gözeterek ve kanunları geçirerek devlet adına kamu politikalarını belirlemektedirler. Rekabetçi siyasi sistem içerisinde meşruiyetlerini korumak üzere yeniden seçilmeye odaklanmaları, bu amaçla belirli çıkar gruplarının menfaatlerine yönelik politikaların uygulanması kaynak dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Belirli ayrıcalıklı gruplara dağıtılan kamu kaynaklarının maliyeti tüm topluma dağıtılmaktadır (Aikins, 2009, s.37).

Ekonomik kriz dönemlerinde işveren örgütleri hükümetlere kendilerini destekleyen ve tek yanlı görüşe sahip planlarını sunarlar. Bu süreç içerisinde çeşitli baskı aygıtları vasıtasıyla kamu beklentisi oluşturarak, hükümetlere kendi görüşlerini kabul ettirmeye çalışırlar. İşveren

örgütleri siyasilerle iş birliğinin karşılığında karlı istihdam fırsatlarını önermektedirler. Bu şekilde belirli bir amaca yoğunlaşan çıkar grubu siyasi karar alma sürecini doğrudan etkileyerek, düzenleme aracını ele geçirmektedir (Aikins aktaran,(Stigler, 1971) 2009, s.27).

Ekonomik kriz dönemlerinde uygulanacak kamu politikasının belirlenmesinde çıkar grupları ve siyasi partiler aktif bir role sahiptirler. Seçmenler ise bu süreçte mecburen siyasi partileri vasıtasıyla karar alıcı konumundadır (Stigler, 2003, s.395). Geniş seçmen kitlesinden oy alınarak elde edilen seçim zaferi hükümete programını kamu adına yürütmeye koyması için yetki vermektedir. Toplum adına yetki alan siyasi parti ile kendi ayrıcalıklarını ve çıkarlarını düşünen çıkar grupları arasında muhalif ilişki oluşmaktadır. Çünkü baskı aygıtları ile siyasi karar alma süreci doğrudan etkilenmeye çalışılmaktadır (Keeler, 2008, s.231).

Kriz dönemlerinde muhalif gruplar hükümetleri suçlayarak kamu beklentisini şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Suçlama hükümetin meşruiyeti ile ilgili tehdit oluşturmaktadır ve kamu politikalarının yönünü belirlemektedir. Hükümetler ve diğer örgütler arasında geçen bu süreç “suçlama oyunu” ile açıklanabilmektedir.

2.1.3.1. Suçlama Oyunu

Suçlama oyunu suçlayan taraflar ile suçlanan taraflar arasında geçmektedir ve hükümetlerin siyasi desteğin devamı ve oy çoklaştırma amacıyla olduğu varsayılmaktadır. İktidar olan siyasi partinin krize müdahalesinin arkasında suçlamalardan kaçınmak için politika yönetmesi yatmaktadır. Siyasi partiler kriz suçlamasından kaçınmak için krizi yaratanları destekleyen, ancak krizin kurbanı olanların aleyhinde politikalar uygulamaya koyabilir (Hood, 2008, s.171-173).

Ekonomik kriz dönemleri kötü ve dinamik bir süreçtir, krizin sorumluluğunu kimin alacağı belirsizdir. Muhalefet olan siyasi partiler ve çıkar grupları “suçlama” ile sorumluluğu hükümete yükleme girişimindedirler. Hükümet ise kendi meşruiyet krizini düşünerek ve suçlamaları hesaba katarak davranış geliştirmek zorundadır (Hood, 2011, s.8).

Kriz dönemlerinde hükümet olan siyasi partinin meşruiyet krizi ile karşılaşması muhalefetteki siyasi partiler için “siyasi fırsat” yaratmaktadır. Kamu yönetiminin rekabetçi bir yapıya sahip olmasından dolayı hükümet olan partinin kaybettiği seçmen oyu, muhalefetin kazandığı oya eşittir. Bu durumda seçmen kitlesi siyasi partilerin ortak kaynağı olmaktadır. Hükümetin iktidar gücünü kaybetme riski, muhalefet olan siyasi partinin için iktidar fırsatını yaratmaktadır (Svedin, 2009, s.39-40).

Durgun zamanlarda siyasi partiler tarafından geçersiz kabul edildiği açıkça beyan edilen, tedbirli yaklaşılan reform önerileri, kriz dönemlerinde çözüm olarak çok hızlı bir şekilde eleştirilmeden kabul edilmektedir. Devletin alışılmadık politika değişimleri kriz dönemlerine rastlamaktadır. Refah dönemlerinde işveren örgütlerinin önündeki en önemli kısıt, kamu beklentisini kolay bir şekilde yönlendirememesidir. Bu dönemde sunulan öneriler hükümetler tarafından reddedilebilir ya da öncelik hakkına sahip olmayabilir. Kriz dönemlerinde ise bu kısıtlar yıkıma uğramaktadır. Bu nedenle krizler “tüketilmesi gereken bir fırsata” dönüşmektedir (Keeler, 2008, s.228-233).

Fırsat arayan kesimler ekonomik krizin yarattığı belirsizlik ve krize müdahale yönünde kamu beklentisinin arttığı ortamda kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçmektedir. Kriz dönemlerinde korku ve aciliyet mekanizmalarının devreye girmesiyle sadece hükümet değil, siyasi muhalefet ile işveren örgütleri de hızlı hareket etmeye başlamaktadırlar. Muhalefet ve işveren örgütleri direnerek, hükümet önerileri üzerinde isteksiz bir tavır sergileyerek, hükümeti korkutarak kamu beklentisini yeniden yapılandırmayı istemektedirler (Keeler, 2008, s.234).

Kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden örgütlerin, medya gibi çeşitli baskı aygıtları ile krizi ve çözüm önerilerini iddialı bir şekilde gündemde tutması hükümete karşı olan kamu güvenini zedelemektedir. Devlet yönetiminden sorumlu siyasi partileri yıpratıp, oy potansiyelini erozyona uğratmaktadır (Boin, 2003, s.3). Hükümetler suçlamadan kaçınmak için politikaları ve rutin uygulamaları değiştirmektedir (Hood, 2011, s.4).

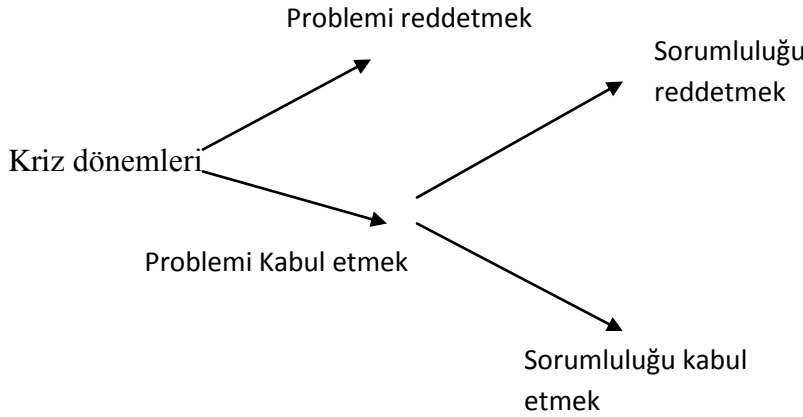
Serbest piyasa içerisinde güçlü bir konuma sahip olan işverenler kamu gündemini donatmak ve yönetmek kuvvetine sahiptir. Piyasa koşullarına göre davranan işverenler krizin yarattığı maliyeti azaltmak amacıyla; hizmet kesintileri, fabrikaları kapatma ve kitlesel işten çıkarmalar yaparak iktisadi sistemi dolayısıyla sosyal sistemi doğrudan etkileyebilir. Piyasa güçlerinin hükümetlere karşı kullandığı bu tehditler ve suçlamalar vasıtasıyla kamu kaynakları tüketilmektedir. Bu koşullar altında meşruiyetini korumak isteyen hükümetlerin suçlamaya engel olmasının tek yolu, resmi yönetim yapısını ve belirlediği ekonomi politikalarını piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda tertip etmektir (Hood, 2011, s.83-84).

Hükümetin suçlama oyunundan kaçınmak için uygulayabileceği stratejiler;

- Politika stratejileri; suçlamayı yapan örgütlerin istedikleri doğrultusunda politika üreterek suçlanmanın şiddetini azaltmaya çalışmak. Örgütlerin istekleri doğrultusunda politika üretmemesi durumunda suçlamanın şiddeti artacaktır ve hükümete karşı toplumsal tepkinin artmasıyla, hükümet meşruiyet krizine girecektir.

- Gündem Stratejileri; kamuyu farklı suç unsurlarına yöneltmeye çalışmak ve gündem değiştirerek kamu beklentisini başka yöne çevirmek.

-Temsili Stratejiler; Suçlamanın hedefinde olan hükümetler temsilci olarak suçlamaya neden olan problemi kabul edebilir ya da reddedebilir. Problemi kabul etmek durumunda, krizin sorumluluğunu almak ya da almamak seçenekleri arasında tercih yapmak durumunda oldukları ikinci bir karar aşamasına gelmektedirler.

Şekil 2.2 Temsili stratejiler

Kaynak: Hood, 2011, s.154

Kriz dönemlerinde hükümetler suçlamaya maruz kaldıkları dönemlerde, kayıplarını en az seviyede tutmak için bu stratejilerden birini ya da hepsini kullanabilir. Kriz dönemlerinde suçlama riski ile en fazla karşılaşan kesim hükümetlerdir, suçlama karşısında oluşan kamu beklentisi karşısında meşruiyetlerini kaybedeceklerinin farkındadırlar ve bu nedenle krizin varlığını kabul ettikleri noktada tepki çekmemek amacıyla hükümetler krizin maliyetini de üstlenmektedirler (Hood, 2009, s.9).

Kriz dönemlerinde hükümet kararlarının belirleyicisi, kaybettikleri ya da kaybetme ihtimali olan oy potansiyelleridir. Hükümetlerin almış oldukları kararlar bir bakıma kredi arayışı niteliğindedir (Hood, 2011, s.11). İşveren örgütleri için kredi kamu bütçesinden elde edebilecekleri kaynak ve hükümetler için kredi, seçmen oyudur. Örgütler krizin kazançlarında yarattığı maliyeti kredi arayışı ile telafi etme yoluna gitmektedirler.

2.2. Küresel Kriz ve Türkiye’de Ekonomiye Canlandırma Paketi Süreci

Kriz dönemlerinde tüm oyuncular öznel kriz tanımları doğrultusunda hareket etmekte ve kendi kazançlarını çoğaltarak tercih yapmaktadırlar. 2008 yılında Lehman Brothers’ın batmasıyla hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan küresel kriz sürecinde, bazı ürünlerde ÖTV ve KDV indirimini kapsayan ekonomiye canlandırma paketi, siyasi kararlardan sorumlu olan 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükümet tarafından kabul edilmiştir. Bu süreç içerisinde farklı politika önerileri sunulmasına rağmen hükümetin ekonomide kısmi etkisi olan vergi indirimini kabul etmesinin altında yatan nedenleri ve oyuncuların kazançlarında yarattığı etkiyi oyun teorisi ile incelemek mümkündür.

Kriz sürecinin ve uygulanan politikaların sonuçlarının oyun teorisi ile analizini yapabilmek için Türkiye’de karar alıcı konumda olan örgütleri tanımlamak gerekir. Bu örgütler iktisadi ve siyasi alanın temsilcileri oldukları için yapmış oldukları tercihler, toplumsallaşan kararlardır ve kamuoyuna yansıyan davranışları doğrultusunda ortaya koydukları çabaların mantığı değerlendirilebilir. Kriz dönemleri toplumsal işbirliği ile aşılması gereken belirsiz bir süreçtir (Svedin, 2009, s.17), Türkiye’de küresel kriz sürecinde toplumsal sözleşmede aktif yeri olan siyasi partiler ve işveren örgütleridir. Bu anlamda Türkiye’de MÜSİAD ve TUSİAD işveren örgütleri olarak sosyal düzende söz hakkına sahip olmakla birlikte siyasi partiler üzerinde baskı oluşturarak siyasi kararları kendi lehlerinde kullanan örgütlerdir.

2.2.1. Karar Alma Sürecinde Türkiye’de Oyuncular

Ekonomik kriz sürecinde bir ülkede aktif olan ve krize önlem olarak alternatif politika önerileri geliştiren, belirli bir kesimin çıkarlarını savunan birçok siyasi, sosyal ve iktisadi örgüt bulunmaktadır. Ancak belirli politikaların belirlenmesinde bazı örgütler görece daha etkindir. Özellikle kamu politikalarının belirlenmesinde hükümetler başat bir role sahiptir. Bu bağlamda küresel krizin başladığı 2008 yılında Türkiye’de siyasi alanda en önemli karar alıcı konumunda olan 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetidir. 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerde %46,66 oy alan Adalet ve Kalkınma Partisine hükümeti kurma yetkisi verilmiştir. Meclise giren diğer muhalefet partileri ise %20,85 oy oranı ile Cumhuriyet Halk Partisi ve %14,29 oy alan Milliyetçi Hareket Partisidir. 26 tane milletvekili de bağımsız olarak mecliste yer almıştır (<http://www.agarastirma.com.tr/secim-sonuclari.php>).

Kriz sürecinde iktidar olan hükümet partisi ile mecliste bulunan muhalefet partilerinin kazançlarının belirleyicisi siyasi sistemin yapısıdır. Türkiye’nin siyasi sistemi belirli kuralları olan ve demokrasi rejimine dayanan çok partili bir yapıdır. Toplumun seçtiği milletvekilleri aracılığıyla devlet yönetiminde iktidar sahibi olacak siyasi parti belirlenmektedir ve %10

barajını geçen siyasi partiler meclise girmektedir. Türkiye 1946 yılında çok partili yaşama geçmiştir ve çok partili yaşam büyük bir hızla benimsenerek 1950 yılına kadar 25 tane siyasi parti kurulmuştur. Rekabetçi demokrasi ile rekabetçi piyasa yapısı birbirine benzemektedir. Siyasi partiler bir yarışma ortamında devlet yönetimine adaydır, farklı siyasi vizyonlar yarışmaktadır. Başarısız olan siyasi partiler halkoyuyla iktidar gücünü yitirir (Türkkan, 2006,s.2).

Kamu düzenini ve yönetimini sağlayan yerel idareler, mahkemeler, bakanlıklar, cumhurbaşkanlığı gibi birçok siyasi örgüt bulunmaktadır ama bunların içerisinde siyasi partiler meclisi yönettikleri ve yürütme organı aracılığıyla kamu politikalarını ve kurallarını belirledikleri için ayrı bir öneme sahiptirler. Seçim sürecinde çok fazla parti yarışmaktadır ancak mecliste oluşan tablo kazanan hükümet partisi ve kaybeden muhalefet partisi/partileri olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda önceki bölümlerde açıklandığı gibi rekabetçi demokrasi koşulları altında Türkiye’de mecliste oluşan tablo bir kazanan ve bir kaybedenin olduğu “toplamı sıfır” olan oyunlara benzemektedir.

Türkiye’de serbest piyasa içerisinde faaliyet gösteren işverenler, kendi çıkarları doğrultusunda politikaların uygulanması ve sosyal sözleşmede etkili olabilmek amacıyla aynı çatı altında örgütlenmektedirler. İşveren örgütleri sadece iktisadi alanda değil siyasi ve sosyal olmak üzere tüm toplumsal konularda etkili olmakta ve politika önerilerini sunmaktadırlar. Türkiye’de belirli sanayi alanlarını temsil eden İNTES (inşaat endüstrisi işverenleri), PÜİS (petrol ürünleri işverenleri) gibi örgütlerin yanı sıra bölgesel olarak örgütlenen işverenler, çeşitli meslek odaları ve borsaları bünyesinde bulunduran TOBB (Türkiye odalar ve borsalar birliği) özel kesim ekonominin temsilcisi olarak faaliyet göstermektedirler. Türkiye’de işveren örgütlerinin içerisinde özellikle TÜSİAD ve MÜSİAD siyasi alanda baskı oluşturma kabiliyetine sahip olan örgütler olarak ön plana çıkmaktadır.

Türk İş adamları ve Sanayiciler Derneği (TÜSİAD); Batı’daki sanayi meslek kuruluşları, ticaret ve sanayi hayatına engel olabilecek her türlü problemi, hükümet, parlamento ve kamuoyu nezdinde yaptıkları çeşitli çalışmalarla kolayca çözümlenmektedirler. TÜSİAD batılı sanayi örgütlerini örnek alarak 1971 yılında kurulmuştur (Aslan&Gül, 2004, s.97). 1971 yılında TÜSİAD’ın kurulması ile Türkiye’de sermayenin siyasal kamusu oluşmaya başlamıştır. Siyasal iktidarı 1970’lerde ekonomik, 1980’lerde ise hem ekonomik hem de siyasal açıdan eleştiren, para politikasından, eğitime, seçim sisteminden, anayasaya kadar toplumsal her konuda alternatif projeler üreten ve bu projeleri devlete ve toplumun diğer katmanlarına yayan bir kamusal topluluk oluşturmaya başlamışlardır (Yılmaz, 1998, s.201). TÜSİAD Türkiye’nin en büyük sanayicilerinden 200’e yakın kısmını temsil etmektedir,

sermaye kesiminin en gelişmiş kısmı TÜSİAD'ın çatısı altında toplanması sebebiyle Batı ile en büyük ölçüde bütünleşen örgüt olmuştur.

TÜSİAD siyasi alanda da önemli bir yere sahiptir. 20 Ekim 1991 seçimlerinden önce siyasal parti liderleri görüşlerini TÜSİAD'a anlatmışlardır. Kitap, dergi ve basın açıklamaları yoluyla görüşlerini kamuoyuna duyurmaktadırlar. Örneğin 1979 yılında gazetelere verilen tam sayfa ilanlarla Ecevit Hükümeti'ni istifaya kadar sürükleyen bir süreci başlatmış ve böylece kamuoyunun hafızasına "hükümet düşüren müessese" olarak yer almıştır (Aktaran Aslan&Gül (Şahin, 1995;102), 2004, s.98).

Müstakil İş adamları ve Sanayicileri Derneği (MÜSİAD), 1990 senesinde Anadolu'da faaliyet gösteren iş adamları ve sanayicileri birleştirmek amacıyla kurulmuş bir sermaye örgütüdür. Faaliyet sahası olarak iktisadi alanı seçmiştir; sanayi, ticaret ve iş dünyasını ilgilendiren konuları öncelikli olarak gündeminde tutmaktadır (Erken, 2001). 2001 senesinde MÜSİAD bülteninde yazan Prof. Dr. Erhan Erken MÜSİAD'ın siyasetin içerisinde olması gerekliliğini aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir;

"MÜSİAD, iktisadî ağırlıklı bir dernek olduğu için ekonomiyi derinden etkileyen siyasi olaylarla ilgilenmek durumundadır. MÜSİAD'ın oluşturduğu iktisadi söylemin, hak ve hakikati hedef alan politikalarının ve makro/mikro ekonomik tavsiyelerinin ülkemizde uygulanabilme imkanı bulabilmesi için, geniş anlamıyla siyasetle ilişki içinde olmalı, düşüncelerini siyasetin uygulayıcısı olan partilere, meclise ve bürokrasiye duyurabilmelidir. Ayrıca yine ekonominin can damarları olan ve kamunun gücünün siyasetin olduğu merkezlere ulaşmasını sağlayacak tüm sivil örgütlerle ve meslek kuruluşları ile yakın temas içinde olmalı ve üyelerinin hak ve menfaatlerini buralarda savunmalarına yardım etmeli, baskı grubu fonksiyonunu her durumda yerine getirebilmelidir."

İşveren örgütleri siyasi alanda etkili olduklarını ve siyasi alanda kendi çıkarları doğrultusunda baskı unsurlarını aktif bir şekilde kullanılması gerektiğini hem tarihsel gelişmeler hem de kendi ifadeleri göstermektedir.

Bu çalışmada, 2008 küresel kriz döneminde karar alıcı konumunda olan 4 oyuncunun davranışı ve aldıkları kararlar incelenecektir;

- 1- Hükümet; 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (Adalet ve Kalkınma Partisi)
- 2- Muhalefet; Hükümet ile rekabet eden muhalefet partileri
- 3- İşveren Örgütleri; TÜSİAD ve MÜSİAD

4- Komposit Oyuncular; Türkiye’de ücretli çalışan ya da işsiz olan bireyler

İktisadi alanda faaliyet gösteren ve uygulanacak kamu politikalarına karşı ücretli çalışan kesimin çıkarlarını savunan işçi ve memur sendikaları da önemli birer kararlıdır. Türkiye’de KESK, DİSK, Türk-İş gibi birçok işçi ve memur sendikası bulunmaktadır. Küresel kriz döneminde DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), işsizlik fonunun amacı dışında kullanılmaması, dolaylı vergilerin oranının düşürülmesi, “Yoksulluğu Önleme Fonunun” oluşturulması gibi kriz döneminde gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliği iyileştirici politika önerilerinde bulunmuştur (www.disk.org.tr). Bu çalışmada ise analitik basitleştirme yapmak amacıyla önemli bir oyuncu olan işçi ve memur sendikalarına yer verilmemiştir.

2.2.2. Küresel Kriz Başlangıcı ve Kamuya Yansıyan Örgüt Davranışları

Küresel ekonomik kriz Haziran 2006’dan itibaren finans piyasalarında kendini göstermeye başlamıştır, 9-10 Ağustos 2007’de para piyasalarında faiz oranları yükseldiğinde derinleşmiştir (Karakurt, 2010, s.168). 15 Eylül 2008 tarihinde Lehman Brothers’ın iflas etmesiyle piyasalar sarsılmıştır ve tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ciddi bir kriz algısı oluşmuştur (Soylu, 2009, s.255). Finans sektöründen başlayıp reel kesime doğru yayılan küresel kriz, üretim, tüketim ve finans alanlarında ortaya çıkan sıkıntılar nedeniyle birbirini besleyerek bir kısır döngü ortaya koymuş ve ülke ekonomilerinde ciddi üretim kayıplarına yol açarak ekonomileri şiddetli bir durgunluk sürecine sürüklemiştir.

Türkiye’de de Eylül ayından itibaren küresel kriz ekonomik verilere yansımaya başlamıştır, daralan dış talebe bağlı olarak ihracatta keskin bir düşüş olmuştur. Kriz beklentisi ile yatırım ve tüketim harcamaları ertelenmiş ve iktisadi faaliyetlerde ciddi bir yavaşlama dönemine girilmiştir (Merkez Bankası, 2009, s.3). 2008’in son çeyreğinde özel kesimin dış borcu 139,7 milyar dolardır, ekonomide toplam talebin düştüğü bir ortamda reel sektörün borç ödemelerinin finansmanı zorlaşmıştır (Özbek, 2009, s.7-8). Kriz algısının oluşması ve özel sektörün borçlu olması sebebiyle piyasa oyuncuları kaynak krizine girmiştir. Bu nedenle MÜSİAD ve TÜSİAD gibi işveren örgütlerinin siyasi yönetimden öncelikli talebi dış kaynak yaratılması olmuştur. MÜSİAD faizsiz dış borçlanma senedi olan “sukuk” yoluyla körfez sermayesini çekmeyi talep etmiştir. TÜSİAD ise IMF ile yeni bir stand-by yaparak dış borçlanma yoluna gidilmesini istemiştir.

Bireyler açısından işsizlik ve gelir düşüşü anlamı taşıyan ekonomik kriz, istihdam verilerine yansyarak 2007 yılında %16 olan açık ve gizli işsizlik toplamı, 2008 yılında %17,4’e ve 2009 senesinde %20,4’e ulaşmıştır. Küresel kriz döneminde geçici ve kayıt dışı işlerde çalışma oranı yükselmiştir, ücretler düşmüştür (Yeldan, 2010, s.13).

2008'in üçüncü çeyreğinde hızla yayılmaya başlayan küresel kriz döneminde alınan siyasi kararlardan 2007 genel seçimlerinde %47 oy oranıyla 60.hükümeti kuran Adalet ve Kalkınma Partisi sorumludur. Kamuoyuna yansıyan örgüt davranışları ve iktisadi gelişmeler kronolojik olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Örgüt Davranışları ve İktisadi Gelişmeler

Tarih	Örgüt	Açıklama
15.9.08		Lehman Brothers'ın iflası
27.9.08	MÜSİAD	SUKUK faizsiz dış borçlanma senedi talebi
9.10.08	TÜSİAD	Ekonomik krizden tedirginiz/Özel sektör borçlu
10.10.08	TÜSİAD	Son yüzyılın en ciddi krizi
10.10.08	AKP	Türkiye krizi az hasarla atlatır
13.10.08	AKP	Kriz uyarısı yapanlar yangına körükle gidiyor
18.10.08	TÜSİAD	Özel sektörü suçlamayın, devlet-özel sektör bir arada olmalı, IMF ile stand by yapın
18.10.08	AKP	Türkiye kaya gibi sağlam, kriz yok
21.10.08	CHP	İşsizlik ve üretim düşüşü var/siyasi yolsuzluk var
22.10.08	özel sektör temsilcileri	Krize karşı tedbir, stokları kontrol etmek-masrafları azaltmak
1.11.08	AKP	IMF bütçe kalemlerimize, harcamalarımıza karışırsa parasını istemeyiz
2.11.08	Özel sektör temsilcileri	Dünya Ekonomik Forum/IMF ile anlaşmak kriz yükünü azaltır
4.11.08	AKP	IMF'in her dediğine evet diyemeyiz, anlaşma karşılıklı çıkarlara dayanmalı
9.11.08	TÜSİAD	IMF ile anlaşmak Türkiye Lehine
14.11.08	CHP	Memur ve işçi ücretleri artırılsın
24.11.08	IMF	IMF'in 19 milyar dolar verme önerisi
2.12.08	TÜSİAD	Tüketimi artırmak için KDV'yi indirin
4.12.08	AKP	Şu aşamada vergi indirimi çok zor
4.12.08	TÜSİAD	Kamu gelir azalsa da vergiler indirilmeli
17.12.08	MÜSİAD	IMF'den gelen kredi KOSGEB; KOBİ ve müteahhitlik sektörünün kredi teminat sorunu için kullanılmalı
20.12.08	CHP	Ekonomi politikası iflas etmiştir, işsizlik artıyor
5.1.09		Hükümet işsizlik fonundan yararlanma payı 55 TL'ye düşürüldü
12.1.09	TOBB	Tek başına IMF değil ekonomik program lazım
15.1.08		Kriz önlem paketi hazırlanıyor
22.1.09	TÜSİAD	Tartışmayı bırakıp önümüze bakalım
26.1.09	AKP	IMF ile görüşmelere ara verildi
16.3.09		14802 karar sayılı bakanlar kurulu kararıyla vergi indirimi
31.3.09		Yerel seçimler, Türkiye genelinde partilerin oy dağılımında %38,8 ile AKP birinci parti
16.6.09		15081 karar sayılı bakanlar kurulu kararıyla vergi indiriminin oransal değişikliklerle uzatılması
8.8.09		İşsizlik Fonundan 4 milyar TL bütçeye aktarıldı

*Örgüt açıklamaları <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv> adresinden alınmıştır.

*Bakanlar kurulu kararları resmi gazeteden alınmıştır

*Seçim sonuçları <http://secim.haberler.com/2009/partilere-gore-durum/> adresinden alınmıştır

*Gri renk ile gösterilen satırlar kriz sürecinde meydana gelen siyasi ve iktisadi gelişmelerdir

Küresel krizin başladığı dönemde tüm örgütler aktif hale gelerek politika önerileri sunmaya başladıkları bir sürece girmişlerdir. MÜSİAD ve TÜSİAD medya ve kamuoyu açıklamaları gibi baskı araçları ve iletişim ağını kullanarak, hükümete acil çözüm önerisi bulma çağrısında bulunarak taleplerini dile getirmişlerdir. İşveren örgütlerinin kendi içinde, örgütler arasında ve kamuoyu ile arasında etkili ve istikrarlı bir iletişim ağının olması kamu politikasının çözümünde hükümetleri müzakere ve pazarlığa teşvik etmektedir. Kendi istedikleri politikaların uygulamaya geçirilmesi ve belirsizliklerinin azaltılması için tüm ağlarını kullanmaktadırlar (Richardson, 2000, s.1007-1008). İşsizliğin arttığı bu dönemde ekonomiye müdahale yönünde kamu beklentisini kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak hükümetleri meşruiyet krizi ile tehdit etmektedirler.

Bu süreçte de işveren örgütleri “son yüzyılın en ciddi krizi”, “özel sektör zor durumda” gibi beyanlarla siyasi sistemin krize acil çözüm bulmasını teşvik etmeye çalışmıştır. İşsizliğin önemli boyutlara ulaştığı kriz döneminde, 22 Eylül 2008 tarihinde özel sektör temsilcilerin maliyetleri kısma yönünde şirket politikası geliştireceklerini açıklaması, çalışan kesim için işsiz kalma riskini yükseltmekle beraber kamu beklentisini olumsuz yönde şekillendirmiştir. Alım gücünün düştüğü, işsizliğin yükseldiği ve çalışan kesimin işsiz kalma riskinin yükseldiği bu dönemde, bireyler taleplerini düşürerek beklentilerinin olumsuz olduğunu göstermiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda toplumsal beklenti hükümetin krize müdahale etmesi yönünde olmuştur.

Kamuoyuna davranışları yansıyan tüm karar alıcılar örgütlü yapıya ve eksiksiz bilgiye sahiptir. Muhalefet olan siyasi örgütlerden Cumhuriyet Halk Partisi toplumun büyük bir kesimini oluşturan bireyler için ekonomik krizin işsizlik anlamına geldiğini bilmektedir ve bu doğrultuda işsizliğin arttığına, memur ve işçi ücretlerinin artırılması gerektiğine dikkat çekerek istihdam politikalarına öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Siyasi yolsuzluk üzerinde durarak gelir dağılımındaki bozukluk için hükümeti suçlayan siyasi söylem geliştirmiştir.

Bu dönemde muhalefetin işsizler için politika üretilmesine yönelik baskıları artırması, işveren örgütleri tarafından gelen dış kaynak talebi, hükümetin kriz için sorumluluk almasını gerektirmiştir. Krizin maliyetini üstlenecek bir sorumlunun aranması ve hükümetin muhatap alınması suçlama oyunudur. Hükümet eğer krizin varlığını kabul ederse, sorumluluğu alıp almama konusunda başka bir karar alma sürecine girecektir ve sorumluluğu reddetmesi durumunda meşruiyet krizine gireceğini bildiği için krizin varlığını reddetmiştir. Bu nedenle 60.hükümet, sorumluluktan kaçmak ve krizin mali yükünü karşılamamak için “Türkiye kaya gibi sağlam”, “ krizi az hasarla atlatacağız”, “kriz uyarısı yapanlar yangına körükle gidiyor”

gibi söylemlerle krizin varlığını inkar etmiştir. Bu dönemde Christopher Hood'un bahsettiği "suçlama oyunu" süreci ortaya çıkmıştır. Suçlama oyununa göre suçlanan taraf gündem stratejisi, temsilci stratejisi ve politika stratejisi olmak üzere üç strateji belirleyebilir. 60.Hükümet siyasi sistemin temsilcisi olarak krizin varlığını inkar etmiştir, tüm dünyada kriz olduğuna vurgu yaparak, kamunun farklı gündem unsurlarına yöneltmeye çalışmıştır. Hükümet ekonomik krizin varlığını reddetmeyi gündem stratejisi olarak benimsemiştir.

Hükümet krizin varlığını reddettikçe işveren örgütlerinin hükümet ile müzakere için baskı aygıtlarını yoğun kullanması ve kamu beklentisini şekillendirmesi, 31 Mart 2009 tarihinde yerel seçimlere girecek olan hükümetin güçlü pozisyonunu korumak istemesi ve muhalefetin istihdam üzerinden gündem yaratması, hükümet açısından politika stratejisinin belirlenmesini gerekli kılmıştır. Hükümetin politika stratejisi ise işveren örgütleriyle pazarlık etmesi sonucu belirlenmiştir.

2.2.2.1. İşveren Örgütleri ve Hükümet Arasında Pazarlık Süreci

Kriz döneminde Türkiye'de kamuya yansıyan kronolojik bilgiler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- 2008 yılında Eylül-Ekim aylarında işveren örgütlerinin öncelikli olarak dış kaynak talep etmiştir.
- 1 Kasım 2008 tarihinde hükümet alacağı borca karşılık mali disipline karşı olduğunu belirterek borçlanmaya isteksiz yaklaşmıştır.
- Hükümet 24 Kasım 2008 tarihinde IMF'in 19 milyar dolar teklifini geri çevirmiştir.
- 2 Aralık 2008 tarihinde işveren örgütlerinin vergi indirimini politika önerisi olarak gündeme getirmiştir.
- 15 Ocak 2008 tarihinde vergi indirimlerini kapsayan ekonomiyi canlandırma paketi üzerinde uzlaşmıştır.

Örgütler arasında geçen bu süreç oyun teorisi perspektifinde pazarlık modeli ile incelenebilmektedir.

Pazarlık süreçleri oyun teorisinde iktisadi hayatın en önemli unsuru olarak ele alınmaktadır. Bir çalışanın işvereni ile maaşı üzerinden çatışması, şirketlerin sürekli diğer firmalarla yapacağı sözleşmeler üzerinden müzakerede bulunması (Bierman&Fernandez, 1998, s.150), siyasi partilerin uygulanacak programlar üzerinde mecliste uzlaşmaları ya da devletlerarası anlaşmalar pazarlık oyunlarına örnektir (Scharpf, 1997, s.195-210). Pazarlık

oyununda oyuncuların bir tanesi teklifte bulunur, diğer oyuncu ise bu teklifi kabul ya da ret eder. Teklifte bulunan oyuncu ilk hamleyi yapandır (Bierman&Fernandez, 1998, s.152).

Eylül 2008 ve 15 Ocak 2009 arasındaki dönem bu bakış açısıyla incelenirse oyunun temel unsurlarının tasnifi aşağıdaki gibi olacaktır;

1- Oyuncular: (İşveren Örgütleri, 60. Hükümet)

2- Oyuncuların Stratejileri;

İşveren Örgütleri: (Dış kaynak, Vergi İndirimi)

60.Hükümet: (Reddetmek, Kabul etmek)

3-Kazançlar: İş veren örgütleri (kamu kaynağından yararlanacağı miktar)

Hükümet: Kriz yönetiminde elde edebileceği oy miktarı

Kriz dönemlerinin tüm karar alıcılar üzerinde bir maliyeti olmaktadır ve oyuncular kredi arayışı içerisine girmektedir. İşveren örgütlerinin kendi kriz tanımına çözüm olacak kaynak kamu bütçesidir, hükümetin kazancını belirleyen ise alacağı oydur.

Varsayım 1: Hükümet ve İşveren örgütleri tam bilgiye sahiptirler. Her iki oyuncu birbirlerinin yapabileceği hamleleri ve sonucunda elde edecekleri kazancı ve zararı bilmektedir. Oyunun başından sonuna kadar tüm sürece hakimdirler.

Oyuncuların karşılıklı sahip olduğu bilgiler;

- 31 Mart 2009'da yerel seçimler vardır ve hükümet seçim sürecine girecektir.
- İşveren örgütleri siyaset hakkında tam bilgiye sahiptirler, iletişim araçları ve sosyal ağlar gibi baskı aygıtları vardır (Heller, 2009, s.71), kriz dönemlerinde baskı aygıtlarının kullanılması hükümete karşı kamu güvenini zedeler ve hükümetin oy oranını erozyona uğratar (Boin, 2008, s.3).
- Hükümet krize müdahale politikasını reddetmesiyle, kötü gidişattan sorumlu tutulur ve suçlanır, hükümet suçlamaları da hesaba katarak davranış geliştirmek zorundadır (Hood, 2008, s.11).
- Kriz dönemlerinde siyasi partilerin ekonomiye müdahale etmesi için toplumsal beklenti doğar (Boin, 2008, s.4-6).
- Her iki oyuncu da yapacakları karşılıklı hamleler sonucunda birbirlerinin elde edeceği kazancı ya da maliyeti bilmektedirler.

Varsayım 2: Kriz döneminde işsiz kalma riski ile karşılaşıldığı için hükümetin krize müdahale etmesine ilişkin beklenti doğmuştur. Baskı aygıtlarıyla kamu beklentisini şekillendiren işveren örgütlerinin teklifinin reddedilmesi toplumsal bir meseleyi reddetme anlamına gelecektir. Hükümetin normal koşullarda alabileceği sabit oy miktarı “V” kadardır. Bu süreçte hükümetin krizin varlığını reddederek önlem almaması, oy miktarını “ μ ” kadar bir oranda düşürecektir.

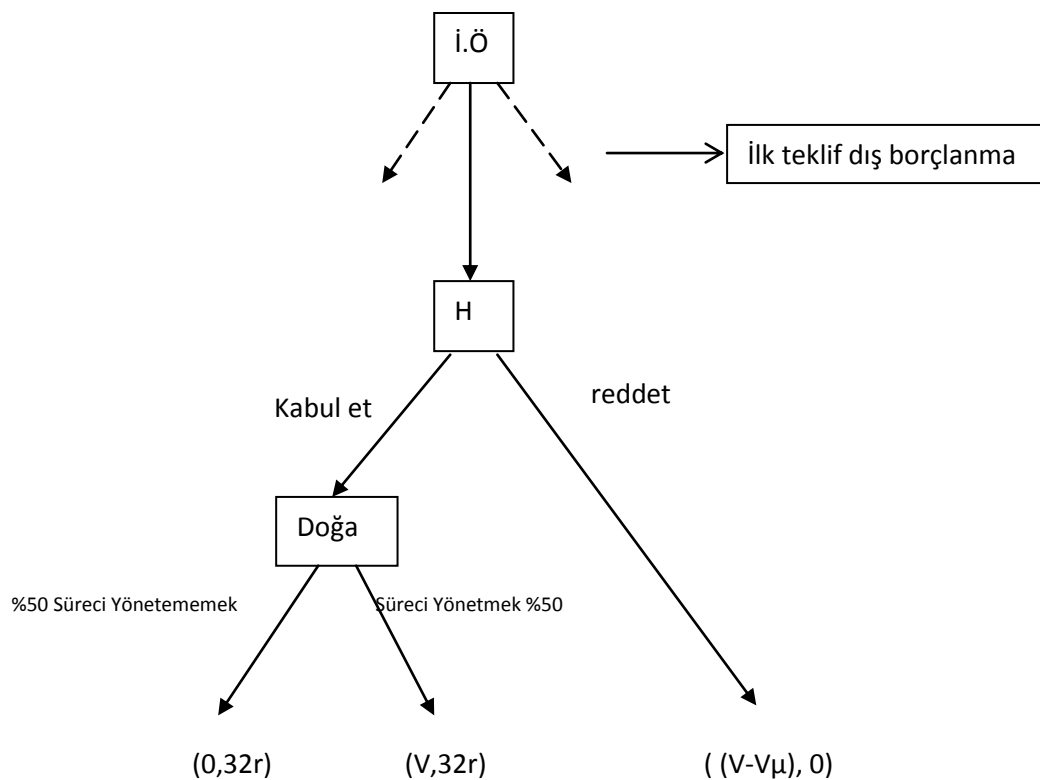
Hükümetin kaybettiği oy oranı: $V\mu$

Geriye kalan oy miktarı: $V - V\mu = V(1 - \mu)$

Varsayım 3: Hükümetin meşruiyet krizine girdiği nokta, iktidar gücünü kaybedeceği yerdir. Bu durumda kazancı “0” olacaktır.

Kazanç tablosunda dışsal kabul edilen değişken; Hükümetin IMF ile anlaşmayı kabul etmesi durumunda uygulanacak mali disiplinin işveren örgütlerine etkisi.

Oyun ağacında İşveren Örgütleri “İ.Ö”, hükümet “H” kısaltmaları ile gösterilmektedir ve dalların sonunda gösterilen kazançlardan ilki hükümetin, ikincisi işveren örgütlerininindir.

Şekil 2.3. Pazarlık Oyunu 1

Kazançlar: (Hükümet, İşveren Örgütleri)

İşveren örgütlerinin ilk teklif olarak sunabileceği birden fazla seçenek vardır, oyun ağacında nokta nokta olarak ifade edilen oklar teklif edilebilecek seçenekleri (seçim olanaklarını) ifade etmektedir, teklifi veren oyuncu bu seçeneklerden birini seçerek ilk hamlesini yapmak durumundadır (Bierman&Fernandez, 1998, s.15). Ekim 2008 tarihinde işveren örgütlerinin seçim olanaklarından seçtiği ilk teklif, dış kaynak talebidir. İşveren örgütleri tarafından dış kaynak talep edilmesinin sebebi, başta TÜSİAD üyesi büyük holdinglerin, dış borç ödemelerini kolaylaştırmak için IMF ile anlaşma yapılmasını gerekli görmeleridir. Özel kesimin dış borç yükünün hafifletilmesi için Merkez Bankası, Hazine gibi kaynaklardan yararlanarak oluşturulabilecek bir fon ile aşılması mümkündür. Fon sağlıklı şirketlerin ödemede zorluk çektikleri kredileri için bir köprü finansmanı görecektir (Sönmez, 2009, s.109).

Hükümetin, IMF ile anlaşma sürecine girmesi durumunda yeni bir süreç başlayacaktır ve bu durumda elde edebileceği kazancı tam olarak hesaplayamamaktadır. IMF ile stand-by yapılmasının hükümeti karar ikileminde bırakmasının nedenleri;

- 1) IMF ile stand-by anlaşmasının yapılması; kamu harcamalarının azaltılması, kamu gelirlerinin artırılmasını içeren sıkı maliye politikasıdır. İstikrar programı uygulamak zorunda kalan karar alıcılar program hedefine uymaya çalışırken piyasa ve zaman baskısı altına girmektedirler (Emil&Yılmaz, 2003, s.18).
- 2) IMF'den borçlanmak ciddi bir ekonomik krizin olduğunun işaretidir ve temsilci stratejisini krizin varlığını reddetmek üzerine kuran hükümet için geri adım atmak anlamına gelmektedir.
- 3) İstikrar programına uyum sürecinde ekonomik performansta düşüş olmaktadır, istikrar programı çerçevesinde uygulanan sıkı maliye politikası kısa sürede toplum tarafından hissedilmektedir. Siyasetçiler seçmen tepkisi ile karşılaşmamak için seçim öncesi IMF anlaşmalarına sıcak bakmamaktadırlar (Dreher, 2004, s.53-54).
- 4) IMF ile stand-by yapılan dönemden sonra 6 ay iç içerisinde seçim varsa mali uyum sürecini hükümet iyi yönetmek zorundadır. Yönetemediği durumda meşruiyet krizi ile karşılaşmaktadır (Dreher, 2004, s.53).

Hükümet eksiksiz bilgi ile oynayan oyuncudur, IMF ile anlaşma hükümetin kontrol edemediği bir oyuncunun oyuna dahil olmasıdır. Bu durumda kazançlarını hesap edemediği belirsiz yeni bir sürece girmiş olacaktır. IMF ile anlaşma seçeneği oyuna, hükümetin kazancını etkileyen bir oyuncu gibi “doğa” faktörünün girmesini gerekli kılmaktadır. Oyuncu tarafından kontrol edilemeyen belirsizlik, risk ve eksik bilgi, gibi faktörleri göstermek için kullanılan doğa faktörünün oyun modeline dahil edilmesi ile standart pazarlık modeline

Harsanyi dönüşümü uygulanmıştır (Bierman&Fernandez, 1998, s.211). IMF ile stand-by sürecinin başlaması durumunda hükümet karar ikilemine düşecektir. Bu durumda işveren örgütleri elde edilecek dış kaynağı maliyetsiz kullanacaktır. IMF ile başlayan süreci yönetme sorumluluğu hükümete aittir, “süreci yönetmek” ve “süreci yönetmemek” olarak ortaya çıkan iki olasılıksal sonuçta kazancı değişecek olan oyuncu hükümettir. Hükümet, IMF ile dış borçlanma sürecini sıkı maliye politikası uygulayarak meşruiyet krizine girmeden yönetmek durumundadır.

Oyuncunun kazancına doğa karar verir.

IMF ile Hükümet arasındaki geçecek süreç=Doğa

Doğa'nın sunduğu seçenekler; %50 süreci yönetmek

%50 süreci yönetmemek = Meşruiyet krizi

Meşruiyet krizine girmesi durumunda hükümetin kazancı 0 olacaktır, süreci iyi yönetirse %50 ihtimalle işveren örgütlerinin teklifini reddetme hamlesinin neden olduğu $V\mu$ oranında oy düşüşüne engel olacaktır ve kendi potansiyel oy miktarında “V” kalacaktır.

Hükümetin IMF ile anlaşmayı kabul etmesi durumunda süreci yönetmek ve yönetmemek olasılıkları hesaba katılarak elde edebileceği beklenen kazanç:

➔ Hükümetin %50 olasılıkla süreci yönetmemesi durumunda elde edeceği kazanç ve %50 olasılıkla süreci yönetmesi durumunda elde edeceği kazancın toplamıdır.

Hükümet= (P(Süreci yönetmek | IMF ile anlaşmak) x (kazanç)) + (P(Süreci yönetmemek | IMF ile anlaşmak) x (kazanç))

$$(0,50xV)+(0,50x0)=0,5V$$

Hükümetin IMF ile anlaşma durumunda beklenen kazancı 0,5V'dir.

IMF'in teklif ettiği 19 milyar dolar, kasım ayı döviz kuruna göre 32 milyar TL'dir. Hükümet 32 milyar TL'yi düşük faizle ya da “0” faizle özel kesime kredi kullandırarak borç yükünü azaltabilir. Hükümet anaparanın karşılığını vadeli bir şekilde geri alacaktır ancak paranın üzerinde taşıdığı döviz kuru, faiz riski ve vadeyi içeren tüm riskleri ifade eden “r” kadar bir oran olan borçlanma maliyetini üstlenecektir. Kamu bütçesine maliyet oluşturan, özel kesimin kazancı olan ve kamu bütçesi vasıtası ile toplumsallaşacak olan meblağ “32r” kadar olacaktır.

Hükümetin IMF ile anlaşması durumunda işveren örgütlerinin kazancı;

→ Hükümetin %50 olasılıkla süreci yönetememesi durumunda işveren örgütlerinin elde edeceği kazanç ve %50 olasılıkla süreci yönetmesi durumunda elde edeceği kazancın toplamıdır.

İşveren Örgütleri= (P(Süreci yönetmek | IMF ile anlaşmak) x (kazanç)) + (P(Süreci yönetememek | IMF ile anlaşmak) x (kazanç))

$$(0,5 \times 32r) + (0,5 \times 32r) = 32r$$

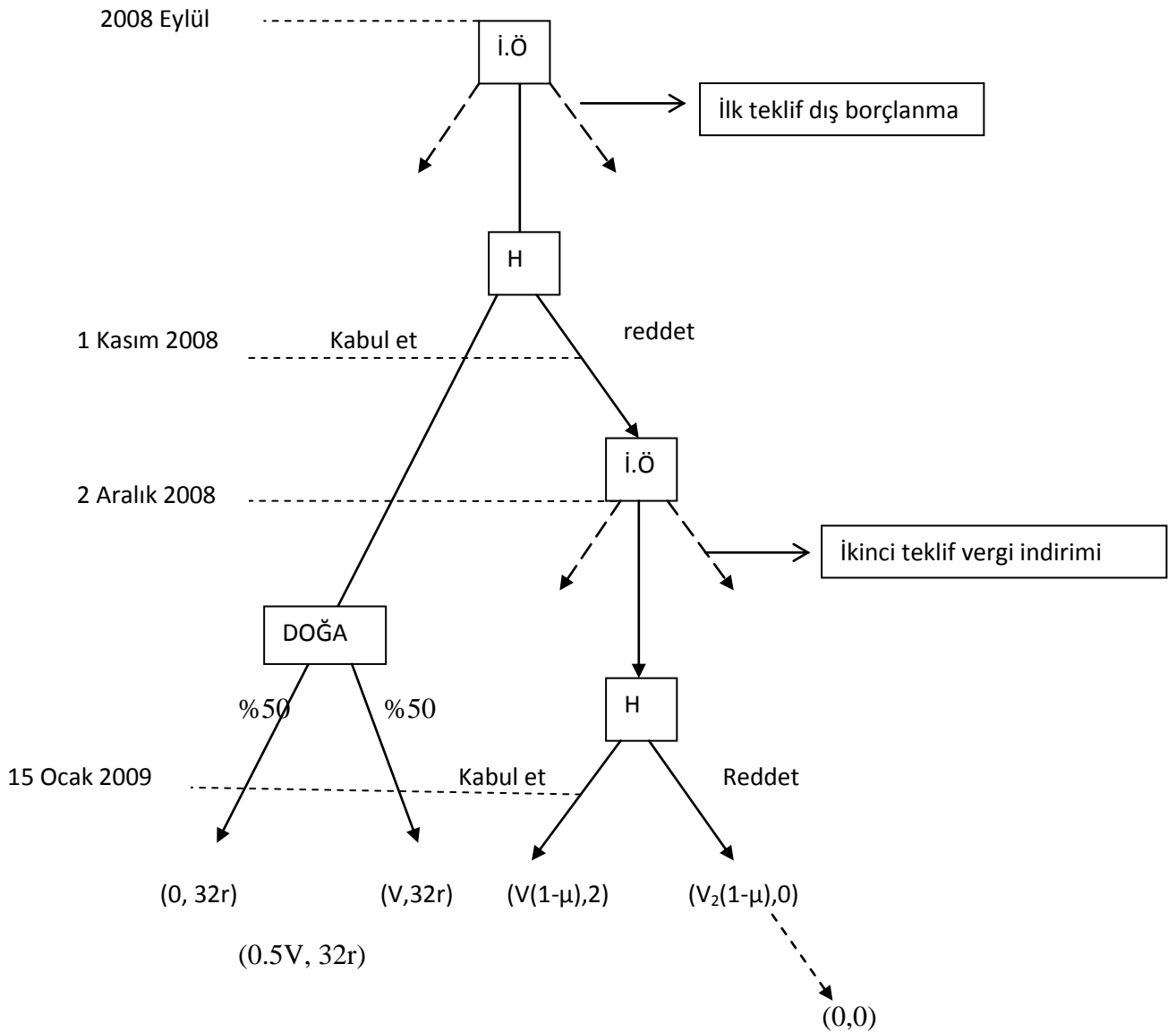
IMF'den borçlanması durumunda hükümetin süreci yönetmesinin ya da yönetememesinin işveren örgütlerinin kazancında herhangi bir değişiklik meydana getirmeyecektir.

İşveren örgütlerinin borçlanma talebinin hükümet tarafından kabul edilmesi durumunda beklenen kazancı “32r” dir.

Ancak 31 Mart 2009'da seçim sürecine girecek olan hükümet bütçe harcamalarının üzerinde IMF kontrolünü istememektedir, seçmenin istikrar programına vereceği tepkiyi bilmemektedir ve süreç sonunda kazancını tahmin edememektedir. 60. hükümet 1 Kasım 2008'de yaptığı açıklamada IMF'in uygulamalarına evet diyemeyeceğini, bütçe kalemlerine karışılmasını istemediğini beyan ederek işveren örgütlerinin teklifini reddetmiştir.

Diğer taraftan özel sektörde çalışan, işsiz kalan ve krizi en fazla hisseden bireylerin krize müdahale beklentisi tatmin olmamıştır. Hükümetin krizi reddedici söylemi ve işveren örgütleriyle uzlaşmaması pazarlığın geçtiği süreçte hükümetin oy potansiyelini “ μ ” oranında düşürecektir. Çünkü işveren örgütleri baskı uygulayarak kamu beklentisini hükümet aleyhine kullanarak müzakerede bulunmaktadır. Hükümetin dış borçlanmayı reddetmesi durumunda geriye kalan oyu “ $V(1-\mu)$ ” olacaktır. İşveren örgütlerinin teklifinin reddedilmesiyle kazancı “0” olacaktır.

Borçlanmaya sıcak bakmayan hükümet karşısında bir kazanç elde edemeyen işveren örgütleri, 2 Aralık 2008 tarihinde vergi indirimini talep etmiştir. Bu durumda pazarlık oyunu aşağıdaki gibi olacaktır.

Şekil 2.4 Pazarlık Oyunu 2

Kazançlar:(Hükümet, İşveren Örgütleri)

Harcamalar üzerinden alınan verginin 3 aylığına indirilmesinin bütçeye maliyeti 2 milyar TL'dir (KEP,2009, s.45), vergi indiriminden faydalanacak kesimin kazancı toplumsal maliyete eşittir. İşveren örgütleri ve Hükümet 15 Ocak 2009 tarihinde pazarlık ile $(V_2(1-\mu), 2)$ noktasında uzlaşmaya varmışlardır.

Oyunun ilk teklif aşamasında hükümetin reddetme hamlesi potansiyel oy miktarını $V\mu$ kadar düşürmüştür ve geriye kalan oy miktarı $V(1-\mu)$ 'dür.

İlk turda geriye kalan oy miktarı $V(1-\mu)=V_2$ olarak ifade edilirse, işveren örgütlerinin ikinci teklifinin reddedilmesi durumunda geriye kalan oy miktarı $V_2(1-\mu)$ olacaktır.

$$V(1-\mu) > V_2(1-\mu)$$

Hükümetin her bir krize önlem tekliflerini reddetmesi, bir önceki hamlesindeki oy miktarını “ μ ” kadar düşürmektedir. Devam eden süreçte yeni teklifler ve reddedilmesi sonucunda iki örgüt birbirini yıpratacaktır. İşveren örgütleri kamu kaynaklarından yararlanamadığı için karşı taraftaki siyasi örgütü yıpratarak hükümetin kazancının “0” olduğu noktaya kadar pazarlığa devam edecektir. Her reddetme aşamasında hükümet kamu beklentisini tatmin edemediğinden μ kadar oy oranı erozyona uğrayacaktır ve meşruiyetinin sınanma noktasına gelmesiyle oy miktarı “0”a yaklaşacaktır. Pazarlık modellerinde (0,0) kararsızlığı ifade etmektedir ve iki oyuncunun da hiçbir kazanç elde edemediği noktadır (Bierman&Fernandez, 1998, s.154).

Hükümet aldığı kararların kazancında yaratacağı değişikliği ve karşı taraftaki oyuncunun yapabileceği hamleleri bilmektedir. Geriye tümevarım yöntemiyle oyun ağacına budarsa;

Hükümet borçlanma ile vergi indirimini arasında yapacağı tercihe göre elde edebileceği kazançlar; $V(1-\mu)$ ve $0,5V$ 'dir. Hükümetin dış borçlanma hamlesinde elde edebileceği $0,5V$ süreci yönetmek ve yönetememek hamlelerinin birlikte sağladığı beklenen kazançtır. $V\mu$ miktarındaki oy düşüşü pazarlık sürecinde yıpranma payıdır. Bu nedenle $0,5V > V(1-\mu)$ 'dür ve dış borçlanma hamlesini hükümet eleyecektir.

Hükümet eğer işveren örgütlerinin vergi indirimini teklifini reddederse, $V(1-\mu)$ 'den daha düşük olan $V_2(1-\mu)$ oy miktarına gelecektir ve seçimlerin yaklaştığı süreçte iki örgüt arasındaki çatışma, hükümeti meşruiyet krizine sokacaktır ve kazancını 0'a düşürecek. Bu nedenle hükümet vergi indirimini kabul ederek pazarlık sürecini bitirmiştir.

$$\text{Nash Dengesi} = (V(1-\mu), 2)$$

Pazarlık oyunlarında güç ilişkisi vardır, pazarlık gücü belirli bir kazancı hedefleyen oyuncunun bir çıkar ya da tehdit ortaya koyarak çatıştığı oyuncunun davranışını değiştirmesidir (Brams, 1990, s.230). Bu oyunda hükümete karşı tehdit unsuru baskı araçları ile oy potansiyelini düşürme ve özel sektörün tasarruf önlemi alacağı açıklamasıdır. Kamu bütçesinden sağlanan 2 milyar TL'nin oy miktarı olarak karşılığı $V_2\mu$ 'dür.

Pazarlık oyunlarında sabır faktörü önemli bir unsurdur. Sabır faktörü kısaca ıskonto oranıdır, hükümetin zamanı olsaydı ya da siyasi maliyeti önemsemeseydi, işveren örgütleri sürekli tekliflerini düşürecek (Bierman&Fernandez, 1998, s.154). Kriz döneminde aciliyet mekanizmasının devreye girmesi (Keeler, 2008, s.237) ve yerel seçimlerin yaklaşması iki

oyuncuda da sabır faktörü olmadan pazarlık oyununun oynamasına neden olmuştur. Pazarlık oyunu 2.turda (ikinci teklif) bitmiştir.

Dinamik bir modelleme yöntemi olan pazarlık modelinde işveren örgütleri ve hükümet arasında geçen süreç her iki oyuncu içinde kazancının en iyi olduğu Nash dengesinde bitmiştir. İki karar alıcının yapmış olduğu tercihler sonucunda muhalefet olan siyasi partinin ve komposit oyuncularının kazançlarında meydana gelen değişikliğin oyun matrisinde gösterimi;

Tablo 2.2 Tüm Oyuncuların Kazançları

	Kabul et	Reddet
Dış Borçlanma	$(-0.5V, 32r, 0.5V, -32r)$	$(-V\mu, 0, V\mu, 0)$
Vergi İndirimi	$(-V\mu, 2, V\mu, -2)$	$(-V_2\mu, 0, V_2\mu, 0)$

Kazançlar;(Hükümet, İşveren Örgütleri, Muhalefet, Komposit Oyuncular)

Oyun matrisinde hamle yaparak karar alma gücü olan sadece işveren örgütü ve hükümettir. İki oyuncu pazarlık ile Nash dengesine gelmiştir, ancak almış oldukları kararlar diğer oyuncularında kazançlarını etkilemektedir. Rekabetçi sisteme göre; siyasi örgütler için ortak kaynak “oy” dur, işveren örgütlerinin kamu bütçesinden kullandığı kaynak ise toplumsallaşmaktadır ve komposit oyuncuların maliyeti olmaktadır. Hükümetin kaybettiği “ μ ” orandaki oy, muhalefet siyasi partinin kazandığı oya eşittir. İşveren örgütlerinin baskı ve suçlamalarıyla bütçeden aldığı pay, komposit oyuncuların kaybettiği paya eşittir. Kazananın kazancı ile kaybedenin maliyetinin eşit olması, oyunu toplamı sıfır haline getirmektedir ve toplamı sıfır olan oyunlarda işbirliği imkanı yoktur. Sahip olunan siyasi ve iktisadi sistem özünde toplamı “0” olan unsura sahiptir ve etkin yönetilmesi imkânsızdır. Hükümetler bir kesimin gelirini yükseltici müdahale yapabilmektedir ve doğrudan transferle eşitsizliği artırabilmektedir. Siyasi sistem toplamı “0” olan ekonomi oyununu yönetmeye çalışmaktadır (Thurow, 2001, s.157).

Suçlama oyununa göre krizin başlangıç döneminde; hükümetin gündem stratejisi tüm dünyada kriz olduğudur, temsilci stratejisi ise Türkiye’de krizin olduğunu reddetmektir. Politika stratejisi pazarlıkla belirlenen ekonomiyi canlandırma paketi olmuştur.

15 Ocak 2009 tarihinde pazarlıkla iş birliği noktasına gelinmesiyle iki taraf içinde vergi indirimi kabul edilmiştir. En son 22 Ocak Tarihinde TÜSİAD tartışmanın bırakılması

gerektiğini beyan etmiştir ve seçim sürecinde kamuoyuna yansıyan herhangi bir işveren örgütünün hükümetten talebi olmamıştır. 16 Mart 2009 tarihinde yerel seçimlere 2 hafta kala 14802 sayılı bakanlar kurulu kararı ile üç aylığına vergi indirimi resmi gazetede yayınlanarak yasallaştırılmıştır. Hükümet vergi indirimini kullanmak suretiyle genişleyici maliye politikasını benimsemiştir, kriz sürecinde hızla düşen toplam talebi artırmak ve ekonomik faaliyetleri canlandırmak amacıyla özel kesim ekonomiyeye vergi teşviki sağlamıştır (Karakurt, 2010, s.173).

2.2.2.2. Ekonomiyeye Canlandırma Paketi

İşveren örgütleri ile hükümet arasında geçen pazarlık sürecinin sonucunda vergisel alanda ilk düzenleme 16 Mart 2009 tarihli 14802 sayılı bakanlar kurulu kararı ile yapılmıştır. Bazı mal ve hizmet gruplarında geçici olarak (üç ay süreli) özel tüketim vergisi ve Katma değer vergisi (KDV) oranları sıfırlanmış ya da indirilmiştir. Vergisel düzenlemelerin kapsadığı ürünlerin özeti;

- Net alanı 150 m² ve üzerinde konut tesliminde KDV oranı %18'den yüzde %8'e indirilmiştir.
- Motorlu taşıtlar üzerindeki ÖTV oranları, taşıt türü ve motor hacmine göre farklılık göstermek üzere düşürülmüştür.
- Beyaz eşya ile görsel işitsel donanımlar üzerindeki ÖTV oranı sıfırlanmıştır
- Mobilya üzerinden alınan KDV oranı %18'den %8'e düşürülmüştür

Yukarıda ifade edilen vergi indirimine konu olan ürünler dışında, ekonomiyeye canlandırma paketinin içinde KOBİ'lerin iş makinesi alımında vergi avantajı sağlayacak düzenlemeler ile tüketici kredilerine uygulanan Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) kesinti oranında %5'lik bir düşüş bulunmaktadır (www.resmigazete.gov.tr). Vergi indirimin uygulandığı süreçte en çok gündemde olan ürünler otomobil ve beyaz eşya olmuştur.

Vergi indirimi yapılan ürünler orta sınıf üstüne hitap etmektedir ve belirli sektörleri kapsamaktadır. Teorik olarak vergi indirimi yapılacak ürünler hakkındaki kararlar, tüm sektörlerde harcamaları artıracak şekilde düzenlemelidir ve canlandırma paketleri belirli sektörlerin faydalanacağı şekilde belirlenerek, yanlı olmamalıdır. Genişleyici maliye politikasının etkili olması için ekonominin bir bölümünden ziyade bütününe yönelik mali teşvikler uygulanmalıdır (Karakurt, 2010, s.174).

Tablo 2.3 Vergi İndirimi Oranları

	ÖTV		KDV		ÖTV+KDV	
	Eski	Yeni	Eski	Yeni	Eski	Yeni
Otomobil 1600 cc -	37	18	18	18	61,7	39,2
Beyaz eşya ev aletleri	6,7	0	18	18	25,9	18
Mobilya	0	0	18	8	18	8
Görsel-işitsel ekipmanlar	0	0	18	8	18	8

Toplam Vergi Yüku: (1+ÖTV oranı)*(1+KDV oranı)

Kaynak; Türkan, 2009, s.3

1600 cc ve altındaki araçlara yapılan ÖTV indirimi %19'dur, indirimin ÖTV+KDV toplamında yaptığı değişiklik %22,5'dur. Beyaz eşya sektöründe yapılan ÖTV indirimi %6,7'dir, toplam vergi yükünde meydana gelen değişiklik %7,9'dur. Diğer ürünlerde yapılan vergi indirimi, toplam vergi yüküne aynı oranda yansımıştır.

Vergi indirimi yapılan sektörler işveren örgütlerinin içerisinde önemli bir paya sahiptir. MÜSİAD'ın 12 sektörden toplam 4918 üyesi vardır, mobilya ve inşaat sektöründen olan üyelerinin sayısı 1487'dir (<http://www.e-musiad.com>). Beyaz eşya ve otomotiv sektörünün önemli bir kısmı ise TÜSİAD üyesidir.

2.2.2.2.1. Piyasa Etkisi; Beyaz Eşya Sektörü

Aşağıdaki tabloda beyaz eşya sektöründe (buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi ve fırın) meydana gelen aylık ortalama satış fiyatı ve satış miktarı rakamları verilmiştir. Hükümetin kriz döneminde krizin etkisini hafifletmeye yönelik "ekonomiyi canlandırma paketi"ni onaylaması ile fiyatlarda ve tüketim miktarında meydana gelen değişim beyaz eşya sektörü örneği üzerinden incelenecektir. Beyaz eşya üzerinde indirilen ÖTV oranı %6,7'dir, toplam vergi yükünde yaptığı değişiklik %7,9'dur (Türkan, 2000, s.3).

Aşağıdaki tabloda aylara göre tüketicinin karşılaştığı fiyatlar nominal değerlerdir ve vergi indirimi olmayan aylarda üzerinde vergi yükü vardır. Fiyatlar ÜFE'ye (2003=100) göre tekrar düzenlenip, sabit fiyatlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 2.4 Beyaz Eşya Sektörü Aylık Satış Rakamı ve Fiyatı

Aylar	Ortalama Satış Adedi	Ortalama Satış Fiyatı	Sabit Fiyatlarla Ortalama Satış Fiyatı
Eyl.08	475.688	938	643,35
Eki.08	419.732	995	669,94
Kas.08	388.880	950	624,59
Ara.08	356.585	1.032	678,37
Oca.09	240.421	964	628,67
Şub.09	254.030	985	658,33
Mar.09	281.185	989	659,42
Nis.09	482.120	947	633,19
May.09	475.764	945	631,77
Haz.09	518.674	954	652,80
Tem.09	441.562	964	664,00
Ağu.09	398.473	989	685,09
Eyl.09	401.959	993	681,91
Eki.09	486.257	1.006	692,98
Kas.09	361.904	1.045	716,78
Ara.09	349.139	977	668,90
Oca.10	289.095	1.019	697,80
Şub.10	261.448	1.016	695,56
Mar.10	351.526	996	686,09
Nis.10	404.827	1.004	693,95

*4 büyük beyaz eşya (buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, fırın), ortalama fiyatlar ve ortalama satış miktarı GFK araştırma şirketinden alınmıştır

*ÜFE (2003=100); Makine Sanayi Üretici Fiyat Endeksi Merkez Bankası veri tabanı

Beyaz eşya sektöründe ÖTV indirimi (%6,7), sabit fiyatlarla mart ayına göre %4 düşüş yaratmıştır, tüketim miktarı ise %71 artmıştır. Haziran ayından itibaren hem nominal fiyatlar hem de sabit fiyatlar artmaya başlamıştır. Tüketim ise vergi indirimi döneminde diğer aylara göre yükselmiştir. Vergi indiriminin yapıldığı ilk 2 ayda tüketiciye yansıyan fiyatlarda meydana gelen düşüş, vergi indiriminin geçerli olduğu son dört ayda kademeli olarak yükselmiştir. Vergi indiriminin olmadığı mart ayında beyaz eşya sektöründe dört büyük beyaz eşyanın ortalama fiyatı sabit değerlerle 659 TL'dir, vergi indirimi kapsamında olan eylül ayında beyaz eşyaların ortalama fiyatı 681 TL'dir. Tüketim miktarı ise vergi indirimi olan aylar boyunca yüksek seviyededir.

Aşağıdaki tablo 2.5’de beyaz eşya sektöründe aylık ortalama satış fiyat ve miktar rakamlarını eylül-mart, nisan-mayıs, haziran-eylül ve ekim-nisan arası olmak üzere dört dönemde incelenmiştir.

Tablo 2.5 Sabit Fiyatlarla Dönemler Bazında Meydana Gelen Değişim

	I. DÖNEM	II.DÖNEM	III.DÖNEM	IV.DÖNEM
	Eylül 2008-Mart 2009	Nisan-Mayıs Ortalaması	Haziran-Eylül	Ekim-Nisan
Ortalama Miktar	345,00	478,00	440,00	358,00
Ortalama Fiyat	651,81	632,48	670,95	693,15
Vergi indirimli fiyat (1-0,067P)		608,14	608,14	
Özel kesimin kar marjındaki değişim		0,04	0,09	
Ortalama Miktar Değişimi		0,39	0,22	

GFK araştırma şirketinden alınan yirmi aylık veri dört döneme ayrılıp I.dönem baz alındığında, özel kesimin vergi indiriminden kar marjı II.dönem %4, III.dönem %9 artmıştır. Tüketim miktarı 1.döneme göre, 2.dönem %39, 3.dönem %22 artmıştır, 4.dönem tüketim tekrar düşmüştür. Tüketiciler vergi indirimin fiyatlarda ciddi bir düşüş yarattığını düşünerek taleplerini artırmışlardır. Özel kesim ise ilk 2 ay vergi indiriminin %2,7 oranı fiyatlara düşüş olarak yansımıştır. 3.dönemde 1.döneme göre, artan talep karşısında vergi indirimi oranını aşan %9’luk kar marjı ile satış yapılmıştır.

Vergi indirimi dönemi içerisinde ilk iki ay kısmen fiyatların düşmesi ve 3.dönem artması, oyun teorisi ile “izleme oyunu” olarak modellenenmektedir.

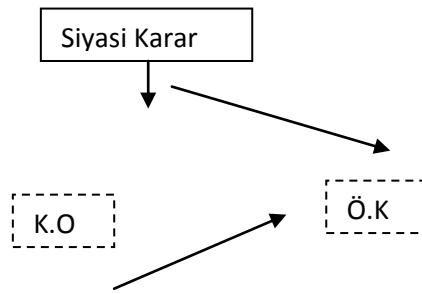
Oyuncular; (Özel Kesim, Komposit Oyuncular)

Oyunun ortak bilgisi; ÖTV indirimi

Oyuncuların Bilgisi; İki oyuncu da eksik bilgilidir. Özel kesim siyasi sistem içerisinde alınan vergi indirimi kararının, komposit oyuncuların davranışını nasıl etkileyeceğini bilmiyordu. Komposit oyuncular da vergi indiriminin fiyatları düşürüp düşürmeyeceğini bilmemektedir. İki oyuncu da kazançlarını eksik bilgi sebebi ile hesaplayamamaktadır.

Varsayım : 1.dönem satış miktarı ve satış fiyatı sabit olarak kabul edilmektedir.

2.ve 3. Dönem oyuncuların kazançlarında meydana gelen değişiklik 1.dönem rakamlarına göre hesaplanmıştır. Özel kesimin vergi indirimini alıcılara yansıtması durumunda kazancı, artan satışlar yüzünden olmaktadır. Komposit oyuncular “K.O”, özel kesim “Ö.K” kısaltmaları ile gösterilmiştir.

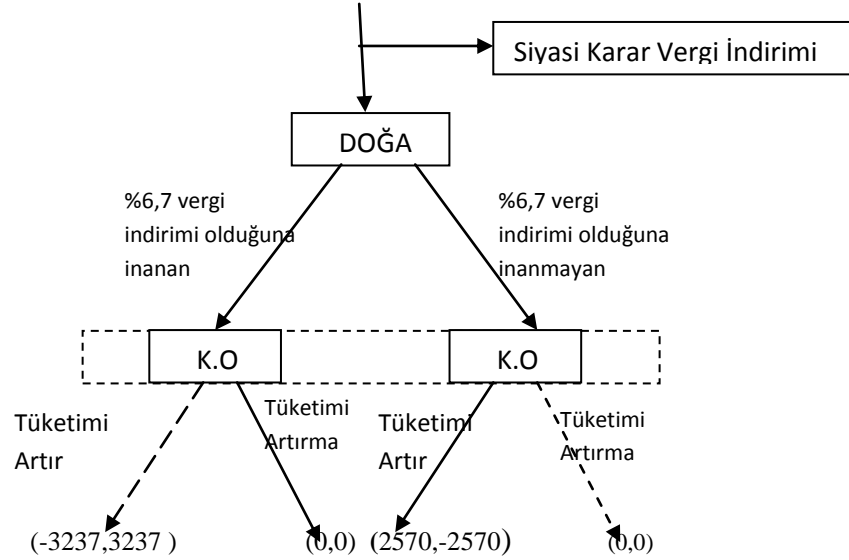
Şekil 2.5 İzleme Oyunu Başlangıcı

Birbirlerinin davranışını bilmeyen oyuncular nasıl karar alacaklarını bilmemektedirler. Oyuncuları gösteren kutuların kesik çizgi ile ifade edilmesi, oyuncuların eksik bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Siyasi sistemin piyasa ile ilgili aldığı iktisadi karar sonucunda oyuncular yeni düzenleme doğrultusunda karşılıklı geliştirecekleri davranış hakkında bilgi sahibi değildirler. İki oyuncu tarafından da tek bilinen vergi indiriminin olduğudur. Oyun ağacının dallarının düzensiz olmasının sebebi oyuncular arasında belirli kararlar doğrultusunda karşılıklı etkileşimin oluşmamış olmasıdır.

Fiyatları düşürme kararı özel kesime aittir, bu nedenle piyasayı izleme kabiliyeti vardır. Vergi oranını indirme siyasi kararının tüketimde yaratacağı etkiyi izler ve ona göre fiyatlandırma yapar. Bu nedenle ilk başta fiyatları düşürecektir ve komposit oyuncuların davranışını izleyecektir, en son hamleyi yaparak fiyat kararını verecektir. İzleyen oyuncu her zaman son hamleyi yapar, gözlemleyerek eksik bilgisini tamamlar ve oyuna girer. Oyuna ilk başlayan “doğa”dır, oyunu gözlemlene kabiliyeti olmayan oyuncunun yeni oluşan mevcut duruma vereceği tepkiyi göstermektedir (Rasmusen, 2005, s.160-163).

Tablo 2.5’de gösterildiği gibi II.dönem olan nisan-mayıs aylarında vergi indirimi fiyatları %2,7 oranında düşürmüştür, eğer komposit oyuncular siyasi karara inanırsa tüketim miktarlarını artıracaklardır, inanmıyorlarsa tüketim miktarında anlamlı bir değişiklik olmayacaktır. Bu durumda komposit oyuncuların siyasi karara inanan ya da inanmayan

oyuncu olduğuna doğa parametresi karar vermektedir ve komposit oyuncuların ilk hamleyi yapmasına izin vererek tüketim kararları özel kesim tarafından izlenmektedir.

Şekil 2.6 İzleme Oyunu

(Kazançlar;Komposit oyuncular, Özel Kesim)(BİN)

Oyun ağacında komposit oyuncuları gösteren kutunun kesik çizgi ile ifade edilmesi eksik bilgiye sahip olduğunu göstermektedir ve oyuncu oyunun neresinde olduğunu bilmemektedir (Bierman&Fernandez, 1998, s.318). Oyun ağacında görünmeyen özel kesim, siyasi kararın yaratacağı tepkiyi izlemekte ve fiyat kararını talep edilen tüketim miktarına göre belirlemektedir, oyunun bu noktasında her iki oyuncu eksik bilgilidir (Rasmusen, 2005, 168). Eksik bilginin oyun modelinde gösterilmesi için doğa faktörünün oyuna dahil edilmesi gerekmektedir. Doğa faktörü, komposit oyuncuların vergi indirimi olacağına inanan ya da inanmayan oyuncu olduğunu özel kesime göstermektedir.

Doğa= %6,7 vergi indirimine inanan oyuncu= $\beta=0,5$

Doğa=%6,7, vergi indirimine inanan oyuncu= $(1-\beta)=0,5$

➔ Doğa faktörünün katsayısı eşit olduğu ve kazançları aynı oranda etkilemesi ile oyunun sonucu değişmeyeceğinden hesaplamaya katılmamıştır.

Oyuncuların kazançları Tablo 2.5'de II.dönemdeki değişim I.dönem baz alınarak hesaplanmıştır. Bu dönemde tüketim miktarı %39 artmış, fiyatlar %2,7 düşmüştür. Fiyatların %6,7 düştüğüne inanan ve buna göre davranış geliştiren komposit oyuncular; tüketimini

artırırsa %4 düşmeyen orandan dolayı 3.237 bin TL⁵ kaybeder, özel kesim bu hamleden 3.237 bin TL kazanır. Tüketimini Artırmazsa iki oyuncuda (0,0) kazanır. Eğer komposit oyuncu %6,7 fiyatları düşüreceğine inanmıyorsa ve tüketimini artırıyorsa fiyatlara yansıyan %2,7'den 2570 bin TL⁶ kazançlı çıkar, özel kesim 2570 bin TL kaybeder; tüketim artmadığında iki oyuncu da “0,0” kazanır.

2.dönem sonunda özel kesim izleyen oyuncu olduğu için kendisini komposit oyuncu yerine koyarak kazançların analizini yapar. Geriye tümevarım yöntemi ile oyun ağacının budanması durumunda; komposit oyuncu, vergi indiriminin fiyatlara yansıtacağına inanmıyorsa tüketimi artırma hamlesini “0” olduğu için eleyecektir; vergi indirimi olacağına inanıyorsa tüketimi artır hamlesi -3237 bin TL kayba neden olduğu için bu hamlesini eleyecektir.

Oyun ağacının budanması sonucunda komposit oyuncunun geriye kalan hamleleri;

-Vergi indirimi olduğuna inanma, tüketimi artır

-Vergi indirimi olduğuna inan, tüketimi artırma

Böyle bir sonuç davranışın doğasına ters olduğu için özel kesim, komposit oyuncuların siyasi karara inanarak eksik bilgi ile hareket ettiğini anlamaktadır. Komposit oyuncular eksik bilgi ile hareket ettiği için oyunun doğru yerinde değildir, kendisi vergi indirimi olduğuna inanmaktadır ancak gerçek yaşama göre çıkan kazançlar vergi indiriminin beklediği gibi olmadığıdır. Oyunda kalan hamleler ise ;

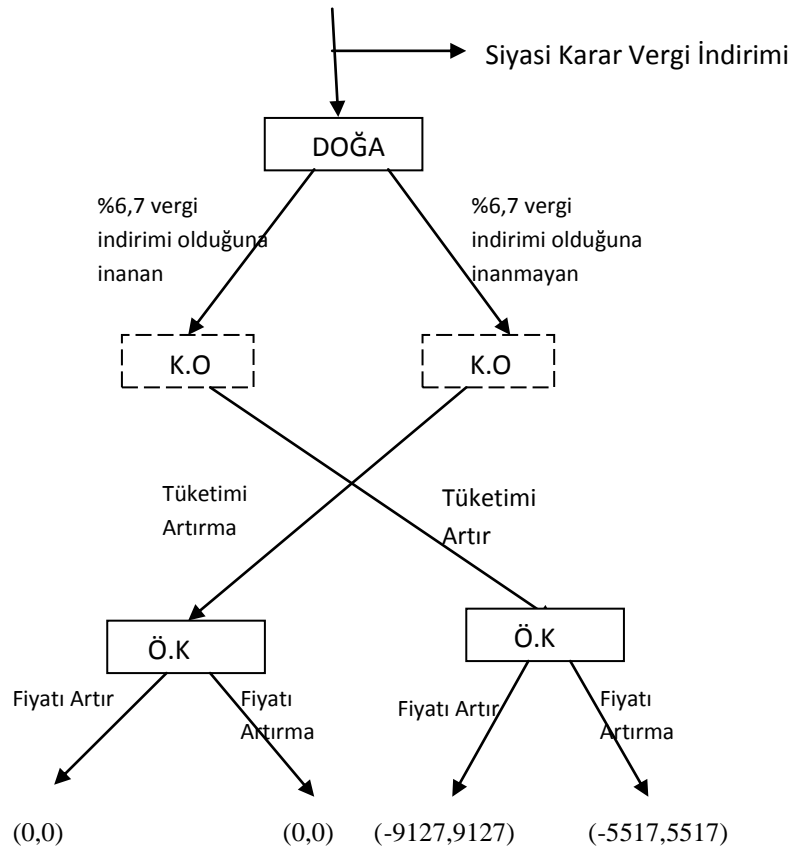
Vergi indirimi olduğuna inan, tüketimi artır

Vergi indirimi olduğuna inanma, tüketimi artırma

Komposit oyuncular ters seçim yapmıştır, 3.dönem oyun analizinde ise oyun ağacının dallarının yer değiştirmesi ile ters seçim gösterilmelidir. 3.dönem sonunda oyunun kazançlarına etki edecek ikinci dönem kazançları: (-3237, 3237) ve (0,0)'dır. Özel kesim, komposit oyuncunun hamlesini gördüğü noktada eksik bilgisini tamamlar ve eksiksiz bilgi ile hamlesini yapmak için oyuna girer. Oyunun başlangıç noktasında iki oyuncuda eksik bilgiye sahipken, oyunun bilgisi asimetrik hale gelir (Rasmusen, 2005, s.160).

⁵ (608,14-632,48)(478-345)= -3237

⁶ (651,81-632,48)(478-345)= 2570

Şekil 2.7 İzleme Oyunu-Asimetrik Seçim (Kazançlar;Komposit oyuncular, Özel Kesim)(BİN)

Tablo 2.5’da III. dönem özel kesim, II.dönemde gözlemlendiği talep artışına karşılık fiyatları artırarak komposit oyuncuların bilgi eksikliğinden faydalanmıştır. III. dönemin sonunda oyuncuların elde edebileceği kazanç;

→ Vergi indirimi olduğuna inan tüketimi artır, fiyatı artır hamlesinin komposit oyunculara sağladığı kazanç

(Vergi indirimi ile olması gereken fiyat-III.dönem fiyatı)*(III.dönem tüketilen miktar-I.dönem tüketilen miktar) + II. dönem kazancı

=((608-670) (440-345))-3237= -9127 bin TL’dir.

Komposit oyuncuların vergi indirimi olduğuna inanmasından dolayı özel kesim 9127 bin TL kazanmıştır, komposit oyuncular 9127 bin TL kaybetmiştir.

→ Vergi İndirimi olduğuna inan, tüketimi artır, fiyatı artırma hamlesi durumunda özel kesim III.dönem, II.dönem fiyatından satış yapacaktır.

$$=((608-632)(440-345))-3237= - 5517 \text{ bin TL'dir.}$$

Özel kesimin kazancı 5517 bin TL, komposit oyuncuların kaybı 5517 bin TL'dir.

Özel kesim komposit oyuncuların eksik bilgi ile davrandığını bilmektedir ve bu nedenle en fazla kazanç elde ettiği 9127 bin TL kazanç sağlayan hamlesini seçecektir.

Oyunun bittiği yer; %6,7 vergi indirimi olduğuna inan, tüketimi artır, fiyatı artır $=(-9127, 9127)$

İzleme oyununda eksik bilgili oyuncunun doğru karar alma şansı yoktur. Belirleyici olan izleyen oyuncudur. Komposit oyuncular özel kesimin fiyat belirleyici olduğunu hesaba katmadan siyasi sistemde alınan karara inanarak, tüketimi artırmıştır. Beyaz eşya sektörü rekabetçi piyasa olmasına rağmen, firmalar fiyat rekabetine girmemiştir ve kademeli olarak fiyatlar artmıştır.

Kazançlar incelendiğinde, bir oyuncunun kazancı diğer oyuncunun kaybına eşittir ve kaynak transferi vardır. Özel kesimin öznel kriz tanımı, karların düşmesidir. Küresel krizin başladığı dönemde Türkiye'ye yansımaları toplam talebin azalması yönünde olmuştur. Ekonomiye canlandırma paketi ile tüketimin artması ve asimetrik bilgidan kaynaklanan fiyat artışı ile kazançların artması sağlanmıştır. Ters seçim ile kaynak transferi komposit oyunculardan özel kesime doğru olmuştur.

2.2.3. Ekonomiye Canlandırma Paketinin Oyunculara Mali Etkisi

Ekonomik krizin başladığı dönemden itibaren hükümet ve işveren örgütleri kendi öznel kriz tanımları doğrultusunda kendi kazançlarını çoklaştıracak şekilde kararlar almışlardır. Siyasi partiler için ekonomik kriz, meşruiyet krizi anlamına gelmektedir, piyasada faaliyet gösteren işverenler için kaynak krizi anlamına gelmektedir. Kamu müdahalesine karşı olan serbest piyasa güçleri kriz dönemlerinde baskı aygıtlarını ve kamu beklentisini siyasi partilere karşı kullanarak kendi kazançları doğrultusunda hükümetleri yönlendirmektedirler.

Karar alma sürecinde bireysel kaynaklarını kullanan komposit oyuncular seçimlerde aktif karar alıcı konumundadır. 31 Mart 2009 yerel seçimlerinde 60.Hükümet Türkiye genelinde oy dağılımında %38,8 oranla birinci parti olarak komposit oyunculara meşruiyetini başka ifade ile iktidarını onaylatmıştır. Hükümet ekonomiye canlandırma paketinin kamu bütçesi üzerinde yarattığı etkiyi işsizlik fonunda biriken paranın bir kısmını bütçeye aktararak çözmüştür. Küresel kriz sürecinde işsizlik fonunda biriken para 36,7 milyar TL'dir ve 2008 Eylül ayında

fondan yararlanan işsiz sayısı 165 bindir. 2009 Ocak ayında işsizlerin fondan yararlanma süresini uzatma programı ve işsizlik maaşına yapılacak zam askıya alınmıştır, işsizlik maaşı 55 TL’de kalmıştır (Alp, 2009). 8 Ağustos 2009 tarihinde ise işsizlik fonundan bütçeye 4 milyar TL aktarılmıştır. Kriz dönemlerinde siyasi partiler tarafından korunmayı bekleyen bireyler açısından ekonomik kriz işsizlik ve işsizliğe bağlı gelirlerinde meydana gelebilecek bozukluktur. Ekonomiyi canlandırma paketinin içerisinde istihdam ve gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik her hangi bir politika olmamakla birlikte bütçe açığı işsizlik fonundan finanse edilmiştir.

Birinci bölümde temsili demokrasiye göre işleyen siyasi sistemde seçmen davranışını belirleyen temel unsurun, hükümetin kamu bütçesini genel fayda ya da belirli bir kesimin çıkarı doğrultusunda kullanması kabul edilmiştir. Bu süreçte hükümet işsizlik fonu vasıtası ile belirli bir kesime kaynak transferi yapmış ve siyasi sisteme güveni olan seçmenleri vergi indirimi olduğuna dair yönlendirerek ters seçim yapmasına neden olmuştur. 60.hükümet 31 Mart 2009 tarihinde %38,8 oy oranı ile birinci parti seçilmiştir, bir önceki genel seçimlere göre oy miktarı yaklaşık olarak %8 düşmüştür ancak iktidar gücünü elinde bulundurmaktadır. Hükümetin kamu kaynaklarını belirli bir kesimin lehine kullanması ve ücretli kesime yönelik politika uygulamamasına rağmen iktidar parti olarak seçilmesi komposit oyuncular tarafından yapılan ters seçimdir.

Tablo 2.6 Ekonomiyi Canlandırma Paketinin Oyunculara Mali Etkisi

	Oyuncular		
	Hükümet	İş Veren örgütleri	Komposit Oyuncular
Karar alma süreçleri	Örgütlü	Örgütlü	Bireysel
Ekonomik Kriz Tanımları	Meşruiyet Krizi	Kaynak Krizi	İşsizlik
Kriz Tedbir	Ekonomiyi Canlandırma Paketi	Piyasa için Kaynak Yaratılması	X
Ekonomiyi Canlandırma Paketinin Oyunculara Yarattığı Mali etki	X	Vergi Teşviki (+) Ters seçim (+)	İşsizlik Fonu (-) Ters seçim (-)

Hükümet ve işveren örgütleri karar alma sürecinde örgütlü yapıya sahiptirler. Bireyler ise kendi kriz tanımları doğrultusunda politika önerecek konumda değildirler. Bireyler karar alıcılar tarafından kontrol edilebilir bir oyuncudur. Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım, kurumların bireylerde belirli bir davranışı desteklediğini ve tercihleri belirlediğini savunmaktadır. İşveren örgütleri ise baskı aygıtlarını kullanarak kamu beklentisini siyasi partilerle müzakere süreçlerinde kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Siyasi

sistemde vergi indirimi kararının alınması ile bireylerde tüketimi artırma yönünde bir davranış desteklenmiştir. Bireysel hareket eden ve kazanç fonksiyonu aynı şekilde etkilenen komposit oyuncuların bilgiye ulaşma ve analiz yaparak doğru kararları alma maliyeti yüksektir. Bireylerin yanlış yapmış olduğu tercihler doğrultusunda kazançları sürekli olumsuz etkilenmektedir. Özel kesim hem vergi indirimi ile kamu bütçesinden yararlanmıştır hem de komposit oyuncuların yapmış olduğu ters seçim nedeniyle fiyatları artırarak bireysel kaynaklardan yararlanmıştır.

Ekonomik kriz döneminde hükümetin uyguladığı politikalar doğrultusunda herhangi bir siyasi kaybı olmamıştır. Bütçe açığının işsizlik fonundan finanse edilmesi ve komposit oyuncuların yapmış ters seçim hükümetin meşruiyet krizine çözüm olmuştur.

Kriz süreci içerisinde oyuncuların almış olduğu kararlar doğrultusunda birbirlerine karşı sergiledikleri davranışın uzlaşmacı ve çatışmacı yapısı;

- Hükümet ile işveren örgütleri pazarlıkla işbirliği noktasına gelmişlerdir. Her iki oyuncu çatışarak işbirliği noktasında uzlaşmıştır.
- Özel kesim ile komposit oyuncular arasındaki ilişki; Özel kesim komposit oyuncuların eksik bilgisinden yararlanarak fiyatları artırması ile komposit oyunculara karşı çatışmacı davranmıştır. Komposit oyuncular ise tüketimi artırarak işveren örgütlerine karşı uzlaşmacı davranış sergilemiştir.
- Kamu bütçesinin kullanılma şekli hükümet ile komposit oyuncuların arasındaki ilişkinin belirleyicisi olarak kabul edilirse; hükümet ekonomiyi canlandırma paketinin maliyetini işsizlik fonundan karşıladığı ve kamu bütçesini belirli bir kesimin özel çıkarı doğrultusunda kullandığı için almış olduğu karar çatışmacıdır, komposit oyuncular seçimlerde hükümetin meşruiyetini onaylayarak uzlaşmacı davranmıştır.

Komposit oyuncular etkileşim halinde olduğu iktisadi ve siyasi oyuncuların rekabetçi davranış sergilemesi karşısında uzlaşmacı davrandığı için en fazla mali kaybı olan oyuncudur. İşbirliğinin ve çatışmanın doğasına göre uzlaşmacı oyuncu bencil oyuncu karşısında kaybetmeye mahkumdur.

SONUÇ

Oyun kuramı kıt kaynaklar üzerinde çatışmayı ve karar alıcılar arasında karşılıklı bağımlılığı inceleyen bir disiplindir. Oyuncuların karşılıklı yapmış olduğu tercihler elde edilebilecek kazançları belirlemektedir. Belirli bir kazanç elde etmek amacıyla oyuncuların almış olduğu kararlar stratejik olarak anlam taşımaktadır. John Von Neumann'ın oyun kuramının sistematik araçlarını tanımlamasıyla bir disiplin olarak oyun kuramının sınırı çizilmiştir. Toplamı sıfır olan oyunlar ile toplamı sıfır olmayan oyunlarda işbirliğinin ve rekabetin tanımlanmasıyla oyun kuramının standart modelleri yapılanmıştır. Standart oyun modelleri içerisinde oyuncuların eksiksiz bilgiye sahip oldukları ve oyunun başından sonuna kadar tüm sürece hakim oldukları varsayılmaktadır. Gerçek yaşamda var olan belirsizlik ve eksik bilginin standart oyun modellerine eklenmesiyle oyun kuramı, iktisadi ve sosyal anlamda gerçek yaşamın sorunlarını tanımlayan bir yöntem olmuştur.

İktisadi analizde piyasa ile diğer siyasi ve sosyal unsurlar arasındaki ayrım oyun kuramı ile ortadan kalkmıştır. Sosyal ve siyasi unsurlar üzerinde analitik basitleştirme yaparak ve karar alıcı konumunda olan ideal birkaç oyuncunun kavramsallaştırılması ile sosyal etkileşimin analizini yapmak mümkün olmaktadır. Oyuncuların kazançlarını belirleyen ise sistem kurallarıdır. Siyasi partiler rekabetçi demokrasi doğrultusunda oy çoklaştırıcıdır, işverenler ise piyasa gücü olarak serbest piyasa içerisinde kar çoklaştırıcıdır. Sistem kuralları sadece kazancın belirleyicisi değil aynı zamanda oyuncuların yapabileceği tercihlerinde belirleyici olmaktadır. Oyuncuların davranışını belirleyen referans sistem neo-liberal yaklaşımın varsayımları doğrultusunda rekabetçi unsurlara dayanmaktadır. Ancak gerçek yaşamda ilişkilerin sürekli olması ve piyasa oyuncularının iş ilkeleri etrafında örgütlenmeleri sebebiyle iktisadi işbirlikleri vardır. Toplumdan izole birey yerine, kurumlar ve sosyal unsurlarla iç içe yaşayan bireyler karar alma sürecine katılmaktadır.

Oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım karar alıcıları kurumlar ve örgütler vasıtası ile belirleyerek gerçek yaşam problemlerinin oyun teorisi ile analizinin yapılmasına imkân tanımaktadır. Kurumlar kurallar ile toplumsal yaşamı düzenleyen, sosyal mübadelenin olduğu yerlerdir. Örgütler ise kurumların cisimleşmiş halidir ve kendi çıkarları doğrultusunda olan kurumsal düzenlemeleri desteklemektedirler veya aleyhlerindeyse tepkilerini ortaya koymaktadırlar. Bu nedenle kurumları temsil eden örgütler karar alıcı konumunda birer oyuncu gibi ele alınabilmektedir. İşveren örgütleri piyasa temsilcisi ve siyasi partiler de devletin temsilcisi olarak ele alınmaktadır. Oyuncu merkezci kurumcu yaklaşım metodolojik bireyselcilik kavramından kaçınarak bireyleri, kurumlar ile ilişki içerisinde, karar alma sürecinde kendi kaynaklarını kullanan ve iktisadi-siyasi kararlar doğrultusunda kazanç

fonksiyonu aynı derecede etkilenen komposit oyuncular adı altında tek bir karar alıcı olarak değerlendirmektedir. Diğer oyunculardan farklı bilgiye sahip olan bir oyuncu kendi kazancını çoklaştırırken diğer oyuncuların kazançlarını düşürebilmektedir. Siyasi partiler ve işveren örgütleri, komposit oyunculara göre bilgiye daha rahat ulaşabilmekte ve tercihlerinin analizini yapabilmektedir.

Ekonomik kriz yanlış karar alma süreçlerine dayanan, belirsiz bir durumu ifade etmektedir. Kriz dönemlerinde karar alıcıların yapmış olduğu tercihler ve uygulanan ekonomi politikaları krizin öznel tanımına bağlıdır. Krizin öznel tanımı siyasi partiler için meşruiyet krizi anlamına gelmektedir. Serbest piyasa kurallarına göre işleyen bir ekonomik sistemde teorik olarak hükümetler iktisadi verilerde meydana gelen bozulmalardan sorumlu tutulmamalıdır. Ancak ekonomik sistem ile sosyal sistemin karşılıklı bağımlılık içerisinde olması sebebiyle ekonomik kriz dönemlerinde sosyal sistem baskı altına girmektedir ve hükümetin ekonomiye müdahale edeceği yönünde kamu beklentisi oluşmaktadır. Oluşan kamu beklentisi sonucunda hükümetler için ekonomik kriz meşruiyet krizine dönüşmektedir.

Ekonomik kriz komposit oyuncular için işsizlik ve istihdam koşullarına bağlı gelirlerde düşme anlamına gelmektedir. Kriz dönemlerinde kendi kriz tanımlarına çözüm bulma gücünde olmayan komposit oyuncular siyasi partiler tarafından korunmayı beklemektedir. İşverenler için ekonomik kriz karların düştüğü ve kaynakların kısıtlandığı bir süreçtir. İşveren örgütleri kriz dönemlerinde hükümete karşı suçlama oyunu oynayarak kamu beklentisini şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Kendi çıkarlarını çoklaştıracak kamu politikalarının uygulanması amacıyla ekonomik krizi ve kamu beklentisini hükümetlere karşı bir tehdit unsuru olarak kullanmaktadırlar.

2008 küresel kriz sürecinde Türkiye’de oyuncu merkezli kurumcu yaklaşım çerçevesinde belirlenen karar alıcıların tercihleri incelendiğinde; işveren örgütleri suçlama oyununu başlatarak kamu beklentisini oluşturmaya çalışmış ve krize karşı hükümetin tedbir almasını talep etmiştir. Bu doğrultuda hükümetin kamu bütçesini piyasa lehine kullanması amacıyla bazı taleplerde bulunmuştur. Hükümetin dış kaynak kullanım talebini geri çevirmesi ile vergi indirimini talep etmiştir ve hükümet meşruiyeti korumak amacıyla vergi indirimini kapsayan ekonomiyi canlandırma paketini kabul etmiştir. Hükümet ve işveren örgütleri çatışarak/pazarlık yaparak işbirliği noktasında uzlaşmıştır.

Vergi indirimi, piyasaya ilk başta belirli bir miktarda fiyat düşüşü olarak yansımıştır ve buna karşılık olarak da talep artmıştır. Firmalar fiyat koyucu olarak tüketici davranışlarını gözlemlene kabiliyetine sahiptirler, beyaz eşya sektörü rekabetçi olmasına rağmen fiyatlar

ÖTV indiriminin yapıldığı ilk iki aydan sonra kademeli olarak artmıştır. Komposit oyuncular ise siyasi karara güvenerek talebini artırmıştır ve fiyat artışına rağmen tüketim tercihini değiştirmemiştir.

Hükümet ise yerel seçimlerde meşruiyetini onaylatarak kendi kriz tanımını çözmüştür. Piyasa oyuncuları hem vergi indiriminden hem de komposit oyuncuların yapmış olduğu tercihten mali kazanç elde ederek kaynak krizine çözüm bulmuştur. Ekonomiyi canlandırma paketi ile kamu bütçesinde meydana gelen açık, işsizlik fonundan karşılanarak, işgücünü temsil eden ve kriz dönemlerinde işsiz kalma riski ile karşılaşan komposit oyuncuların kaynaklarından transfer yapılmıştır. Komposit oyuncular tüketici ve seçmen olarak hem piyasaya hem de siyasi sisteme karşı uyumlu davranış göstermiştir. Ancak hükümet kamu bütçesini genel fayda yerine belirli bir kesimin çıkarı doğrultusunda kullanması ve işsizlik fonundan açığı finanse etmesiyle komposit oyunculara karşı rekabetçi yani çatışmacı davranış sergilemiştir. Serbest piyasa oyuncuları ise fiyatlarını düşürmeyerek komposit oyunculara karşı çatışmacı davranmıştır. İşbirliği ve çatışmanın doğasına göre çatışmacı davranan oyuncu karşısında uzlaşmacı oyuncu en fazla kaybı vermektedir. Bu bakış açısında ve elde edilen veriler ışığında komposit oyuncular en fazla kayıp veren karar alıcı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Agassi, J. (1975). Institutional Individualism. *The British Journal Of Sociology*. 26 (2), 144-155
- Aikins, S.K. (2009). Global Financial Crisis and Government Intervention: A Case For Effective Regulatory Governance. *International Public Management Review*. 10 (2), 23-43
- Arrow, K.J., (1994). Methodological Individualism and Social Knowledge. *The American Economic Review*, 84 (2), 1-9
- Aoki, M. (2001). *Comparative Institutional Analysis*. Massachusetts: MIT Press
- Axelrod, R. & Hamilton, W.D. (1981). The Evolution of Cooperation. *Science, New Series*, 211 (4489), 1390-1396
- Axelrod, R. (1984). *The Evolution Of Cooperation* (1th ed.). New York; Basic Books, Inc.
- Bierman, H.S. & Fernandez, L. (1998). *Game Theory with Economic Applications* (1th ed.). U.S.A: Addison-Wesley
- Binmore, K. (2007). *Playing for Real* (1th ed.). New York: Oxford University Press
- Boin, A. & Hart, P. (2008). Public Leadership In Economic Crisis: Mission Impossible. Boin, A. (ed.). *Crisis Management içinde* (1-15). London: Sage Publications
- Buchanan, J. M. (1987). The Constitution of Economic Policy. *The American Economic review*. 77 (3), 243-250
- Burns, T.R. & Roszkowska, E. (2005). Generalized Game Theory; Assumptions, Principles and Elaborations Grounded in Social Theory. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 8 (21), s.7-40
- Chang, H.J. (2000). An Institutional Perspective on the Role of The State: Towards an Institutional Perspective. Hodgson, G.M., (ed). *Institutions and The Role of the State içinde* (3-26). Cheltenham: Edward Elgar
- Colman, A. M. (2003). Cooperation, Psychological Game Theory and Limitations of Rationality in Social Interaction. *Behavioral and Brain Sciences*. 26, 139-198
- Contandriopoulos, D. (2010). On The Nature and Strategies of Organized Interests in Health Care Policy Making. *Administration and Society*, 43 (1), 45-65

- Crespo, R.F. (2009). Thinking About The Financial And Economic Crisis: Some Brief Notes On Its Causes And Remedies. *Think*. 8, 97-103
- Dimand, M.A. & Dimand, R.W. (1996). *A History of Game Theory, Volume I* (1th ed). London; Routledge
- Downs, A. (1957). An Economic Theory of Political Action in a Democracy. *The Journal of Political Economy*. 65 (2), 135-150
- Dreher, A. (2004). The Influence of IMF Programs On The Re-election Of Debtor Governments. *Economics&Politics*. 16 (1), (53-75)
- Emil, F. & Yılmaz, H. (2003). Kamu Borçlanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi: Genel Sorunlar ve Türkiye Üzerine Gözlemler. Ankara: Middle East Technical University ERC Working Papers in Economics
- Etzioni, A. (1985). Opening The Preferences: A Socio-Economic Research Agenda. *The Journal of Behavioral Economics*. 14, 183-206
- Fink, E.C., Gates, S., Humes, B.D. (1998). *Game Theory Topics*. London; Sage Paper
- Fonkich, K. (2000). Rent Seeking And Interest Groups Under Institutions Of Transition: The Case Of Ukraine. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Kiev-Mohyla Akademisi Ekonomi Bölümü
- Geçkil, İ.K. & Anderson, P. (2010). *Applied Game Theory and Strategic Behaviour*. CRC Press
- Gezici, A. (2010). Distributional Consequences Of Financial Crisis: Evidence From Recent Crisis. *Review Of Radical Political Economics*. 42 (3), 373-380
- Giocoli, N. (2003). Fixing the Point: the contribution of early game theory to the tool-box of modern economics. *Journal of Economic Methodology*, 10 (1), 1-39
- Gourevitch, P. (1986). *Politics in Hard Times; Comparative Responses To International Economic Crises* (1th.ed). Cournell University Press
- Göksu, T. & Bilgiç, V.K. (2003). Baskı Grupları ve Karar Alma Mekanizmasına Etkileri. *Amme İdaresi Dergisi*. 36 (2), 51-66
- Habermas, J. (1992). *Legitimation Crisis* (2th ed.). (McCarthy, T, Çev.) London: Polity Press. (Orijinal çalışma basım tarihi 1973)

- Hall, P. A. & Soskice, D. (2004). *Varieties Of Capitalism* (2th ed.). Oxford University Press
- Harsanyi, J.C. (1977). *Rational Behaviour and Bargaining Equilibrium in Games and Social Situations*. Cambridge; Cambridge University Press
- Hayek, F. A. (1958). *Individualism and Economic Order* (3th ed.). Chicago: Chicago University press
- Held, D. (1989). *Legitimation Problems and Crisis Tendencies*. . Held, D. (ed.). *Political Theory and Modern State: Essays on state, power and democracy içinde* (79-98). Stanford University Press
- Heller, M. G. (2009). *Capitalism, Institutions and Economic Development* (1th ed). London&New York: Routledge Press
- Hodgson, G.M. ,(2006). *Institutional Economics, the Individual Actor and Institutional Change*.
- Hodgson, G.M. (2007). *Meanings of Methodological Individualism*. *Journal of Economic Methodology*, 14 (2), 211-226
- Hood, C. (2008). *The Risk Game and The Blame Game*. Boin, A. (ed.). *Crisis Management içinde* (171-186). London: Sage Publications
- Hood, C. (2011). *The Blame Game* (1th ed.). The Princeton University
- Hosmer, L.T.(1995). *Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics*. *Academy of Management Review*, 20 (2), 379-403
- Karakurt, B. (2010). *Küresel Mali Krizi Önlemede Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye'nin Krize Maliye Politikası Cevabı*. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 24 (2), 167-195
- Kasper, W. &Streit, M.E. (1998). *Institutional Economics; Social Order and Public Policy*, Cheltenham: Edward Elgar
- Keeler, J.T. (2008). *Opening The Window for Reform: Mandates, Crises and Extraordinary Policy*. . A. Boin, (Ed.). *Crisis Management içinde* (228-268). London: Sage Publications
- Kibritçioğlu, A. (2001). *Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler; 1969-2001*. *Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı*. 1 (41), 174-182

- Kreps, D.M. (1990). *Game Theory and Economic Modelling* (1th ed). Oxford University Press
- Manski, C. (2000). Economic Analysis of Social Interaction. *The Journal of Economic Perspective*, 14 (3), 115-136
- Mclennan, G. (1989). Power and Legitimacy. Held, D. (ed.). *Political Theory and Modern State: Essays on state, power and democracy içinde* (99-143). Stanford University Press
- Miller, E.S., (2002). Economics in a Public Interest: Remarks Upon Receiving the Veblen-Commons Award. *Journal of Economic Issues*, 36 (2), 251-259
- Neumann, J.V. & Morgenstern, O. (1953). *Games and Economic Behaviour* (3th ed). New Jersey: Princeton University
- North, D. C. (1990). *Institutions , Institutional Change and Economic Performance* (1th ed.). Cambridge: Cambridge University Press
- Ordeshook, P. C. (1986). *Game Theory and Political Theory*. Cambridge University
- Önder, İ. (2009). Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 42. 12-25
- Rasmusen, E. (2005). *Games and Information* (4th ed). Basil Blackwell
- Richardson, J. (2000). Government, Interest Groups and Policy Change. *Political Staties*. 48, 1006-1025
- Scharpf, F.W. (1997). *Games Real Actors Play; Actor Centered Institutionalism in Policy Research*. U.K.:Westview Press
- Schmid, A.A. (2004). *Conflict and Cooperation; Institutional and Behavioral Economics* (1th ed.). U.K: Blackwell
- Schmidt, C. (2002). *Game Theory and Economic Analysis* (2th ed.). London; Routledge
- Soylu,H. (2009). Global Krize Karşı Politika önlemleri ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, 251-266
- Sönmez, M. (2009). 100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye. İstanbul: Alan Yayıncılık
- Stigler, G.J. (2003). *The Theory Of Economic Regulation*. R. Dahl, (Ed). *The Democracy Source Book içinde* (393-397). Massachusetts: MIT Press

Storper, M. (2000). Conventions and Institutions: Rethinking Problems of State reform, governance and policy. Hodgson, G.M., (ed.). Institutions and The Role of the State içinde (73-102). Cheltenham: Edward Elgar

Streeck, W.&Schmitter, P. (1991). Community, Market, State and Associations. Thompson, G., (Ed.). Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life içinde (227-241). London: Sage

Svedin, L. M. (2009). Organizational Cooperation In Crises (1th ed). England: ASHGATE Publishing

Swank, D. & Martin, C.J. (2001). Employers and the Welfare State: The Political Economic Organization of Firm and Social Policy in Contemporary Capitalist Democracies. Comparative Political Studies, 34 (8), 889-923

Thurow, L.C. (2001). The Zero Sum Society: Distribution and The Possibilities for Change. New York:Basic Books

Tuna, G.(2010).Küresel Kriz Bağlamında TÜSİAD-TOBB-MÜSİAD ve Devlet İlişkilerinin Analizi. Turgut Özal Ekonomi ve Siyaset Kongresi, Küresel Krizler ve Ekonomik Yaklaşım'da sunulan bildiri, 2199-2209

Türkkan, E. (2006). Demokrasi ve Rekabet Kültürü. Rekabet Forumu:Hukuk-Ekonomi-Politika.

Waltz, E. (2010). Emerging Techniques and Tools. Kott, A. (ed). Estimating Impact içinde (15-42). Newyork; Springer

Yeldan, E. (2010). Küresel Kriz ve Türkiye: Mali Canlandırma Önlemlerinin İstihdam ve İş gücü Piyasaları Üzerindeki Etkilerinin Makroekonomik Değerlendirilmesi. Kriz ve Türkiye: Kriz Tedbirlerinin Etki Değerlendirmesi içinde (9-40). Ankara: Uluslar arası Çalışma Örgütü

Yılmaz, H. (2006). Kamu, Kamu Otoritesi ve Devlet: Habermas'ın Işığında Türkiye'yi Düşünmek. A.Karadağ, (Ed). Kamusal Alan ve Türkiye içinde (192-209). Ankara:Asil Yayın

İnternet Kaynakları

Alp, A. (20.03.2009). İşsizin Parası Bütçe Açığını Frenledi. 16 Eylül 2011, <http://arama.hurriyet.com.tr/arama.aspx?t=i%C5%9Fsizlik+fonu&a=&s=&d=&p=7&r=tarih>

Alp, A. (05.01.2009). İşsizin Yüksek Maaş Hayali IMF'ye Takıldı. 16 Eylül 2011, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=10703766>

Erken, E. (10 Ekim 2011). MÜSİAD Siyasetin Neresinde Olmalıdır?. 20 Ekim 2011, <http://www.erhanerken.com/?p=46>

2009 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı (KEP). (Aralık 2009). 1 Ekim 2011, strateji.kmu.edu.tr/userfiles/file/KEP2009.pdf

Özbek, O. (2008 Şubat). Ekonomik Kriz Belirtisi Olarak Cari Açık-Büyüme ilişkisi, 3 Ekim 2011, www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/.../cariacik_buyume_orkun.pdf

Türkan, E. (Mayıs 2009). Son Vergi İndirimleri İle Ortaya Çıkan Fiyat İndirimleri Tüketiciye Yansıtıldı mı?. 26 Eylül 2011, www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/ercan_turkan_vergi.pdf

T.C. Merkez Bankası.(Kasım 2009). Genel Değerlendirme. 15 Eylül 2011, www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/geneldegerlendirme8.pdf

<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=608>

www.gametheory.net.

www.resmigazete.gov.tr

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/arsiv>

<http://secim.haberler.com/2009/partilere-gore-durum/>

<http://www.agarastirma.com.tr/secim-sonuclari.php>

Ö Z G E Ç M İ Ő

- **Adı ve SOYADI** : Nermin BİLEK
- **Doğum Tarihi ve Yeri** : 09.07.1980-ISPARTA
- **Medeni Durumu** : Bekar
- **Eğitim Durumu** : Yüksek Lisans
- **Mezun Olduğu Lise** : Konya Meram Anadolu Lisesi
- **Lisans Diploması** : Başkent Üniversitesi İktisat
- **Yükseklisans Diploması:** Akdeniz Üniversitesi Maliye
- **Tez Konusu** : 2008 Küresel Kriz Sürecinde Ekonomiye Canlandırma Paketinin Oyun Teorisi İle incelenmesi
- **Yabancı Dil / Diller** : İngilizce
- **Çalıştığı Kurumlar** : Akdeniz Üniversitesi
- **E-mail** : nerminbilek@akdeniz.edu.tr